

Revista Institutului Național al Justiției
(publicație științifico-practică, informativă și de drept)
nr. 3 (30), 2014

Fondator:

Institutul Național al Justiției

Certificatul de înregistrare nr. 5505 din 08.11.2006

Redactor-șef:

Gheorghe Budeanu

Colegiul de redacție:

Anastasia PASCARI, Director executiv al Institutului Național al Justiției

Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, membru corespondent, Secretar științific general al Academiei de Științe a Moldovei

Andrei SMOCHINĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat și Drept

Gheorghe COSTACHI, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat și Drept

Diana UNGUREANU, doctor în drept, judecător, formator la Institutul Național de Justiție al Magistraturii din România (**București**)

Valeria ȘTERBEȚ, doctor în drept, ex-judecător la Curtea Constituțională, formator INJ

Sergiu BĂIEȘU, doctor în drept, decanul Facultății de Drept, USM

Sergiu BRÎNZĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar, șef Catedră Drept Penal și Criminologie, USM, formator INJ

Elena BELEI, doctor în drept, șef Catedră Drept Procesual Civil, USM, formator INJ

Mikola K. IAKIMICIUK, doctor în drept, prorectorul Academiei Naționale a Procuraturii din Ucraina (**Kiev**)

Igor DOLEA, doctor în drept, judecător la Curtea Constituțională

Eduard ABABEL, Președintele Consiliului INJ, vicepreședintele Curții de Apel Bălți

Mihai POALELUNGI, doctor în drept, Președintele Curții Supreme de Justiție

Stoil PASHKUNOV, Director-adjunct al Institutului Național al Justiției din Bulgaria (**Sofia**)

Dumitru VISTERNICEAN, membru al Consiliului Superior al Magistraturii, formator INJ

Foto:

Stela CIOCANU

Editor și tipar:

Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”

Datele Institutului:

MD 2004. Moldova, Chișinău

str. S. Lazo, 1

tel: 022 232-700, fax: 022 232-755

e-mail: inj@inj.gov.md

www.inj.md

Tiraj:

550 exemplare

Redacția nu-și asumă responsabilitatea pentru opiniile, sugestiile și concluziile exprimate de autorii materialelor cu caracter științific.

Distribuire gratuită

© Revista Institutului Național al Justiției

SUMAR

INVITATUL NOSTRU

Frederick Yeager

„Moldovenii ar trebui să se întrebe dacă banii care se cheltuiesc pentru sistemul judecătoresc din țara lor le oferă o justiție de calitate mai înaltă...” 2

IN MEMORIAM

O veste prea dureroasă6

VIATA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

Întrevederi/Cooperare internațională.....8

FORMARE INIȚIALĂ

Stagiile de practică – etapă importantă în formarea inițială.... 10

FORMARE CONTINUĂ

Un nou curs de formare continuă pentru lucrătorii CSJ..... 11

FORMARE FORMATORI

Tehnici metodologice moderne pentru instruire în cadrul INJ..... 12

ACTIVITATEA CONSILIULUI INJ

Consiliul INJ și-a renovat componența..... 13

ECUSOANE

Valeria Șterbeț

Evaluarea necesităților de formare inițială și continuă – linie strategică a INJ 14

TRIBUNA CU OPINII

Vlad Holban

„Consider că oricare judecător începător are nevoie de un îndrumător” 15

DOCTRINA

Valentina Cebotari

Noțiunea, caracterele juridice și categoriile obligației legale de întreținere 16

Sergiu Furdui

Natura juridică a contravenției din perspectiva jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului..... 22

Olga Pisarenco

Considerații privind delimitarea contractului matrimonial de contractul de căsătorie..... 25

Alexandru Cuznețov

Tranzacțiile societății pe acțiuni cu propriile valori mobiliare ...30

Tamara Manea

Răspunderea disciplinară a magistraților. Elemente de drept comparat 35

Violeta Cojocaru

Procedura europeană cu privire la cererile cu valoare redusă... 41

Veronica Mocanu

Dreptul la protecția datelor cu caracter personal: esență și conținut 47

Vladislav Schibin

Atacul de tip raider - fenomen socio-juridic nou care vizează întreprinderea 55

ÎNAINȚĂȘII NOȘTRI

Mihai Tașcă

Profesorul Victor Volcinschi – nume ce se asociază cu Facultatea de Drept a USM 61

Nota redacției

Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei și Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare au decis, prin Hotărârea nr. 3 din 30 ianuarie 2014, să includă la profilul drept în categoria C a revistelor științifice Revista Institutului Național al Justiției.

Condițiile pentru acceptarea manuscriselor spre publicare le găsiți la www.inj.md

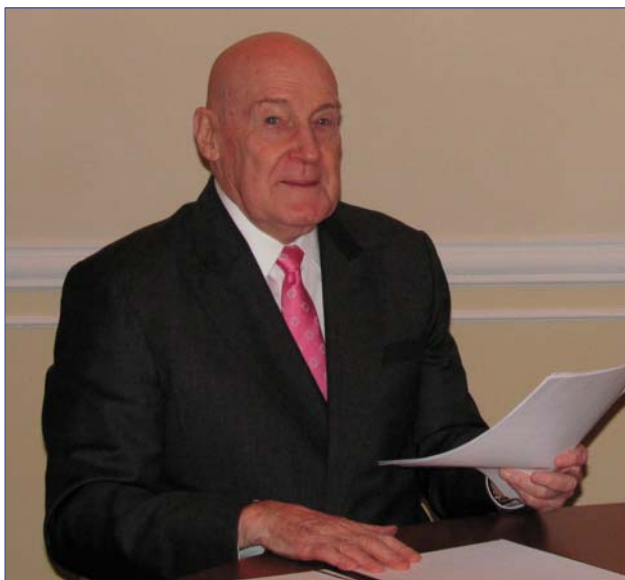

INVITATUL NOSTRU

SRSJ | Strategia
de reformare
a sectorului justiției

*Frederick Yeager,
Directorul Programului USAID ROLISP în Moldova*

„MOLDOVENII AR TREBUI SĂ SE ÎNTREBE DACĂ BANII CARE SE CHELTUIESC PENTRU SISTEMUL JUDECĂTORESC DIN ȚARA LOR LE OFERĂ O JUSTIȚIE DE CALITATE MAI ÎNALTĂ...”

- Domnule Frederick Yeager, USAID Moldova a lansat în 2012, pentru o durată de patru ani, Programul de Consolidare a Instituțiilor Statului de Drept (ROLISP), scopul căruia este de a consolida independența, eficiența și profesionalismul sistemului judecătoresc din R. Moldova. Programul este organizat în baza a trei obiective complementare: 1. Sporirea eficienței, transparenței și a responsabilității sistemului judecătoresc; 2. Susținerea dezvoltării judecătorilor și procurorilor profesioniști; 3. Sporirea capacității organizațiilor societății civile de a monitoriza și promova reforma în sectorul justiției și de a îmbunătăți cunoștințele de drept ale publicului. Sunteți director al Programului chiar de la lansarea lui. Vă rugăm să informați cititorii revistei noastre despre faptul cum decurge realizarea celor trei obiective complementare, menționând acțiunile cu pondere deosebită ale USAID ROLISP în cadrul fiecăruia dintre ele.

– Ar fi inoportun să ne gândim la fiecare Obiectiv ca având unele activități mai importante decât altele. Activitățile sunt complementare, iar personalul fiecăruia dintre cele trei Obiective are o interacțiune strânsă cu personalul din celelalte două Obiective. De exemplu, Obiectivele 1 și 2 colaborează îndeaproape în activitatea de instruire a judecătorilor și a angajaților instanțelor judecătorești în utilizarea Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD) și a echipamentului de înregistrare audio a ședințelor de judecată „Femida”. Acum, membrii acestor două componente organizează în comun conferința internațională „Administrarea modernă a instanțelor de judecată – un element-cheie al reformei judecătorești”, planificată pentru sfârșitul lunii octombrie.

O activitate importantă asumată cu responsabilitate de către Obiectivul 1 este îmbunătățirea PIGD și a sistemului de înregistrare audio a ședințelor de judecată „Femida”. Programul a investit foarte multe resurse în perfecționarea PIGD și credem că am reușit să înregistrăm progrese. În perioada actuală lucrăm la perfecționarea Modulului de măsurare a performanței și a Modulului statistic de raportare electronică. Acestea vor permite eficientizarea monitorizării instanțelor judecătorești de către instituțiile superioare de resort.

Un alt domeniu în care am investit resurse și energie este înregistrarea audio a ședințelor de judecată. Deși este o activitate condusă de Obiectivul 1, la procesul de perfecționare a PIGD și a sistemului de înregistrare audio și-au adus contribuția și celelalte două componente. Am menționat deja instruirea în utilizarea PIGD și a sistemului de înregistrare audio, care au fost conduse de Obiectivul 2.

Obiectivul 3 a avut un rol esențial în informarea publicului despre PIGD și înregistrarea audio a ședințelor de judecată, iar în următoarele câteva luni vor fi furnizate cetățenilor și mai multe informații sub formă de spoturi publicitare video și audio, precum și broșuri cu detalii despre PIGD și înregistrarea audio.

Unul dintre succesele programului a fost implementarea repartizării aleatorii a dosarelor. Înainte de a fi introduse îmbunătățirile PIGD, dosarele erau repartizate manual și existau plângeri, precum că acestea ajungeau în mâinile unor judecători care aveau interes să emită o hotărâre în favoarea uneia dintre părți. Noi am susținut îmbunătățirea PIGD, astfel încât acum dosarele sunt repartizate în mod aleatoriu de către programul electronic, iar noi continuăm să îl perfecționăm pentru a asigura repartizarea aleatorie a cauzelor.

Un domeniu în care Obiectivul 1 este foarte activ îl constituie dezvoltarea capacității instanțelor judecătorești și a altor instituții din sectorul justiției de a planifica bugetele pentru necesitățile pe termen lung ale instituției. În cadrul acestei activități se lucrează cu instanțele judecătorești și alte instituții pentru a fortifica capacitățile de elaborare a bugetelor, gestionarea resurselor financiare, precum și prezentarea, o mai bună argumentare a solicitărilor de buget.

Obiectivul 2 colaborează cu INJ pentru a asigura calitatea instruirii astfel, încât să satisfacă necesitățile și așteptările judecătorilor. Multe dintre cursurile de instruire s-au bazat pe activitățile desfășurate în cadrul celorlalte două Obiective. De exemplu, instruirea șefilor secretariatelor instanțelor judecătorești - o nouă poziție în cadrul instanțelor judecătorești - este o activitate comună a Obiectivelor 1 și 2. Instruirea privind „Judecătoriile prietenoase cetățenilor” este o activitate comună a Obiectivelor 2 și 3, în care personalul judecătorilor este instruit să presteze servicii calitative cetățenilor care se adresează în instanța judecătorească.

Obiectivul 3 administrează granturile USAID ROLISP acordate ONG-urilor locale. USAID ROLISP a oferit 7 granturi, patru dintre care deja au fost finalizate, iar celelalte trei urmează să fie finalizate în curând. Granturile se axează pe sporirea capacității organizațiilor societății civile de a monitoriza și promova reforma în sectorul justiției, dar și de a îmbunătăți cunoștințele de drept ale publicului.

Activitățile din cadrul Obiectivului 3 de asemenea se axează pe informarea cetățenilor despre reformele întreprinse cu scopul de a eficientiza activitatea instanțelor judecătorești și despre inițiativele

de automatizare a instanțelor, care sporesc nivelul de responsabilizare a actorilor din sistemul judecătorec. Obiectivul 3 colaborează strâns cu Obiectivul 1 pentru a informa cetățenii despre repartizarea aleatorie a dosarelor și modul în care acest fapt contribuie la îmbunătățirea practicilor judiciare și la reducerea posibilităților de repartizare a dosarelor cu scopul de a satisface anumite interese personale.

- Până la sosire în Moldova, ați avut misiuni ROLISP și în alte țări. În comparație cu practicile de acolo, cum apreciați receptivitatea sistemului de justiție al R. Moldova la implementarea Programului de Consolidare a Instituțiilor Statului de Drept?

- Este complicat să compari practicile din diferite țări și receptivitatea la acestea. Cultura unei țări influențează foarte mult receptivitatea sistemului judecătorec la schimbări, iar voința politică de a implementa schimbările întotdeauna diferă de la o țară la alta, la fel ca și nivelul de dezvoltare a țării în momentul în care este propusă sau implementată schimbarea practicilor. Modul în care o țară reacționează la schimbările propuse depinde de mai mulți factori, precum independența mass mediei, capacitatea societății civile sau a ONG-urilor din țara respectivă de a promova schimbarea. Totodată, integrarea țării în organizații internaționale precum este Asociația Internațională a Judecătorilor sau Asociația Internațională a Avocaților este foarte importantă.

Consider că USAID ROLISP a avut și are relații de cooperare pozitive cu Ministerul Justiției, Consiliul Superior al Magistraturii și Institutul Național al Justiției. Fără susținerea și dorința acestor instituții de a colabora cu noi, cu siguranță că nu am fi realizat ceea ce am reușit să realizăm. Acest lucru este cu atât mai important cu cât menirea programului este anume de a susține instituțiile din sectorul justiției, cum sunt cele menționate și activitatea acestora.

- USAID ROLISP s-a dovedit a fi un partener de nădejde al Institutului Național al Justiției. Cu susținerea Programului, au loc foarte multe acțiuni de formare continuă a judecătorilor, dar și de instruire a angajaților cu scopul de consolidare a capacităților instituționale ale INJ. Cum apreciați activitatea INJ, felul de organizare și desfășurare a instruirii continue în această instituție? Ca specialist care priviți cu ochi proaspeți și critic realitatea din sistemul nostru de justiție, considerați că profesionalismul judecătorilor moldoveni este în creștere?

– Ei bine, sper – de aceasta sunt sigur - că aducerea de către USAID ROLISP a mai multor consultanți în Moldova, care au lucrat cu INJ pentru a îmbunătăți calitatea instruirii oferite personalului din sectorul justiției, a ajutat la creșterea profesionalismului judecătorilor. Totuși, la această întrebare ar putea răspunde mai bine cetățenii moldoveni. Cred că judecătorii și personalul judecătoresc beneficiază de o instruire mai bună datorită eforturilor noastre de îmbunătățire a curriculumurilor, de instruire a personalului INJ în domeniul ultimelor tehnici educaționale și a colaborării noastre cu INJ pentru a crea sisteme care cuantifică evaluarea de către participanți a instruirii primite. Cred că INJ a înregistrat progrese importante în ceea ce privește satisfacerea necesităților și a așteptărilor judecătorilor. Totuși, mai sunt încă multe de făcut.

De exemplu, instruirea la distanță de către INJ este abia în faza incipientă și mai sunt încă multe lucruri care pot și ar trebui să fie făcute în acest sens. Noua bază de date creată cu susținerea USAID ROLISP va oferi judecătorilor posibilitatea de a se înscrie online la cursuri și de a obține informații actualizate referitoare la subiectele în care sunt instruiți, precum și la numărul de ore de instruire acumulate. Extinderea tehnologiilor informaționale din cadrul INJ și dezvoltarea unor noi tehnologii va contribui la sporirea capacității INJ, oferind mai multe beneficii judecătorilor și personalului instanțelor judecătorești.

– Pe lângă formarea inițială și continuă a judecătorilor și procurorilor, s-a mărit numărul categoriilor de profesioniști din sistemul justiției care sunt instruiți la INJ. Din anul trecut, bunăoară, aici are loc și instruirea inițială a șefilor secretariatelor instanțelor judecătorești, a asistenților judiciari, grefierilor și consilierilor de probațiune. Considerați benefică ideea ca INJ să devină un centru unic de formare a specialiștilor din sistemul justiției? Cunoașteți asemenea practici în alte țări?

– Cred că instruirea personalului instanțelor judecătorești este la fel de importantă ca și instruirea judecătorilor. Evident, tipurile de instruire sunt diferite. Ar trebui ca INJ să devină un centru unic de instruire a tuturor specialiștilor din sistemul justiției? Nu aș putea răspunde la această întrebare, fără a face o analiză detaliată a calității managementului INJ și a capacității sale de a-și lărgi abilitățile. Cu siguranță, alte aspecte care trebuie neapărat examinate sunt spațiul, resursele financiare, dar și capacitatea de a obține suficient spațiu și resurse.

Din câte îmi amintesc, în alte câteva țări ale căror situație o cunosc, instruirea personalului era o activitate separată de instruirea judecătorilor, dar îmi aduc aminte că în aceste țări se oferea instruire și personalului instanțelor judecătorești.

– Care a fost sau care este, în opinia Dumneavoastră, cel mai important proiect implementat de USAID ROLISP în Republica Moldova?

– Nu cred că o activitate poate fi descrisă ca fiind mai importantă decât alta. Fiecare dintre activitățile programului nostru își propune să abordeze o anumită funcție, care este importantă, dacă ne dorim un sistem al justiției care să ofere servicii de calitate și profesioniște cetățenilor Republicii Moldova. Actul de justiție trebuie să fie realizat în cel mai eficient mod posibil, cât mai transparent și mai deschis. Instanțele judecătorești trebuie să înțeleagă că anume ele sunt indicate să-și evalueze permanent rolul și impactul în efectuarea justiției, astfel încât cetățenii moldoveni să respecte sistemul justiției și să aibă percepția pozitivă că ei beneficiază de o justiție de cea mai bună calitate. Cetățenii trebuie să cunoască că sistemul este onest, deschis și necorupt. Pentru a crea un sistem de justiție eficient, transparent, deschis și incoruptibil, fiecare persoană din sistem trebuie să manifeste spirit de membru al echipei care realizează actul de justiție. Într-o echipă perfect funcțională nici un element sau nici un membru nu este mai important decât celălalt.

Aș spune că o combinație reușită de activități care sporesc responsabilizarea judecătorilor reduce din posibilitățile de corupere, îmbunătățesc actul de justiție pentru cetățenii moldoveni și va constitui cea mai importantă contribuție pe care o va face USAID ROLISP. Eu utilizez termenul contribuție, deoarece realizarea nu poate avea loc în perioada scurtă de patru ani a programului nostru și deoarece realizarea acestei combinații de activități necesită atât eforturi din partea comunității donatorilor internaționali cât și din partea Moldovei.

– Domnule Frederick Yeager, foarte mulți parteneri străini susțin în prezent reforma sistemului de justiție din R. Moldova. De reforma justiției depinde reușita republicii pe calea democrației și a statului de drept. Considerați optimiste rezultatele reformelor implementate până acum?

– Manifest optimism la acest capitol și cred că eforturile comunității internaționale, inclusiv ale USAID, sunt orientate în direcția corectă. Consider,

totuși, că rezultatele nu sunt cele care ar fi putut fi. Știu că progresul necesită timp, însă eforturile de instituționalizare a democrației și a statului de drept trebuie să reprezinte o prioritate pentru Guvern și pentru societatea moldovenească în întregime. Sunt optimist în ceea ce privește reformele din sectorul justiției, dar, în opinia mea, reforma procuraturii și cea a avocaturii nu corespund nivelului reformelor din domeniul justiției.

- Programul de Consolidare a Instituțiilor Statului de Drept va activa în Republica Moldova până în martie 2016. Veți păstra stilul de lucru al USAID ROLISP sau aveți programate și alte acțiuni, deosebite?

- După cum ați menționat, activitățile USAID ROLISP se planifică a fi finalizate în 2016. Orice alte activități ulterioare vor depinde de decizia USAID.

- De fapt, toate acțiunile USAID ROLISP sunt susținute financiar de către statul american. Cunoașteți suma aproximativă oferită prin intermediul USAID ROLISP de către contribuabilii americani în ajutorul sistemului judecătoresc din Republica Moldova?

- Aveți dreptate, Programul USAID ROLISP, finanțat de contribuabilii americani, are menirea să „ajute sistemul judecătoresc din Moldova”. Activitățile programului includ diverse aspecte: de la instruirea judecătorilor, a personalului instanțelor judecătorești, îmbunătățirea gestionării și administrării instanțelor judecătorești, până la acordarea de granturi organizațiilor locale pentru promovarea reformei în sectorul justiției. Un exemplu foarte bun de asistență a USAID acordată sistemului de justiție este echipamentul evaluat la 621.386 dolari SUA pe care USAID ROLISP deja l-a instalat în instanțele judecătorești din Republica Moldova și la Consiliul Superior al Magistraturii. În prezent, programul este în proces de achiziționare a unui nou lot de echipament, în valoare de 165.556 dolari SUA, care va fi instalat și va funcționa până la finele anului. Aceasta înseamnă că, până la sfârșitul anului 2014, USAID va avea oferite finanțări de echipament pentru judecătorii din Moldova, în valoare totală de 786.942 dolari SUA.

În opinia mea, cu adevărat important în ajutorarea sistemului judecătoresc este nu ceea ce cheltuiesc Statele Unite ale Americii în Republica Moldova, ci mai degrabă eforturile combinate ale tuturor donatorilor care contribuie la reforma judecătorească din Moldova. Ceea ce ar trebui să se în-

trebe moldovenii este dacă banii care se cheltuiesc pentru sistemul judecătoresc din țara lor le oferă o justiție de calitate mai înaltă și dacă drepturile lor în calitate de cetățeni sunt protejate de către acest sistem. Dacă răspunsul este „nu”, atunci ei ar trebui să se întrebe „De ce nu?” și „Ce ar trebui de făcut pentru a îmbunătăți situația?”

- Dle Frederick Yeager, cine vă sunt colegii de echipă și cum îi apreciați pe specialiștii locali, care fac parte din echipa ROLISP (USAID)?

- Echipa USAID ROLISP este înalt calificată și foarte competentă. Evident, acest fapt mi-a ușurat munca atât mie cât și oficiului central Checchi and Company Consulting, Inc. și USAID. Fiecare membru al echipei are calificările necesare pentru a face față activităților în care este implicat. Cei mai mulți membri - care lucrează la activități concrete din cadrul Obiectivelor - au studii juridice.

Obiectivul 1 este implementat de patru persoane, activitatea acestora fiind coordnată de către Directorul Adjunct al Programului - Cristina Mălai. Obiectivul 2 are doi membri, unul dintre care este Luciana labangi, liderul echipei pentru acest obiectiv. Obiectivul 3 are trei membri, unul dintre care este Ludmila Ungureanu, liderul echipei. Apoi, evident, avem un departament administrativ, cu contrabili, recepționist, traducător, asistent tehnologii informaționale și șoferul oficiului. De asemenea, avem o persoană care elaborează datele statistice, pentru monitorizarea și evaluarea activităților noastre.

Evident, personalul USAID ROLISP este la fel de calificat și motivat ca și personalul din alte programe în care am lucrat, iar în unele cazuri - chiar mai mult. Eu apreciez voința întregului personal, inclusiv a celui administrativ și de suport, de a se implica și a face eforturile necesare pentru realizarea scopurilor programului. Pot spune, fără nicio rezervă, că atât eu cât și Checchi and Company Consulting Inc. și USAID apreciază foarte mult experții locali, personalul administrativ și de suport, care formează împreună echipa USAID ROLISP.

- Vă mulțumim și Vă dorim succese la realizarea tuturor Obiectivelor.

IN MEMORIAM

O VESTE PEA DUREROASĂ

Anunțăm cu inimile îndurerate că miercuri dimineața, 24 septembrie, în urma unei îndelungate și necruțătoare boli, a plecat dintre noi unul dintre cei mai devotați lucrători ai sistemului judecătoresc din Republica Moldova – Anastasia Pascari.

Comunitatea de magistrați, precum și întregul sistem de justiție a pierdut un specialist de valoare, personalitate cu o excepțională integritate profesională, un om de bună credință, îndrumător de elită al mai multor generații de magistrați.

Anastasia Pascari s-a născut la 11 aprilie 1947 în satul Drochia, raionul Drochia, unde a revenit ca grefier la judecătoria raională în 1965, încă înainte de absolvirea Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova. A lucrat apoi ca notar la Ștefan Vodă, în Chișinău, consultant superior la Ministerul Justiției, iar din 1976 până în 1984 a fost judecător la Judecătoria Fălești, după care au urmat 26 ani de activitate exemplară la Curtea Supremă de Justiție.

La începutul anului 2011, Anastasia Pascari, judecător detașat, a fost aleasă Director executiv al Institutului Național al Justiției, funcție în care a continuat să demonstreze activism în acțiuni de transformare a R. Moldova într-un stat democratic și de drept. Un rol aparte i-a revenit dumneaei în opera de formare a unei noi generații de judecători, procurori și alți specialiști în domeniul dreptului, care își vor asuma responsabilitatea de reformare a sistemului de justiție pe calea europeană a Republicii Moldova.

* * *

Am primit cu profund regret vestea încetării din viață, după o grea suferință, a doamnei Anastasia Pascari, director executiv al Institutului Național al Justiției din Republica Moldova.

Echipa INM, care a avut plăcerea de a colabora cu doamna Anastasia Pascari, în contextul bunelor relații dintre cele două instituții de formare, îi va păstra o neștersă amintire.

Institutul Național al Magistraturii transmite condoleanțe familiei îndurerate și exprimă profundă compasiune pentru pierderea suferită.

Institutul Național al Magistraturii din România

A rămas memorabilă activitatea dumneaei în funcțiile de vicepreședinte al Comisiei Electorale Centrale (1994, 1996) și de șef al Aparatului Consiliului Superior al Magistraturii (1999-2000). În repetate rânduri ne-a reprezentat republica la diferite conferințe internaționale.

Dna Pascari s-a manifestat și printr-o activitate practico-științifică activă, este autorul și coautorul mai multor publicații în domeniul juridic și electoral, a participat la pregătirea proiectelor de lege cu privire la organizarea sistemului judecătoresc, cu privire la statutul judecătorului, cu privire la Curtea Supremă de Justiție, cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, al Legii contenciosului administrativ, al Codului civil, Codului de executare ș.a.

Pentru merite deosebite în activitatea de magistrat i s-au conferit distincțiile de stat Ordinul Gloria Muncii și Medalia Meritul Civic, deține titlurile onorifice „Decan al autorității judecătorești” și „Veteran al sistemului judiciar” ș.a.

În aceste clipe de veste prea dureroasă regretăm profund plecarea dintre noi a magistratului Anastasia Pascari. Adresăm sincere condoleanțe rudelor și colegilor dumneaei.

Dumnezeu s-o odihnească în pace.

**Nicolae Timofti, Victor Micu,
Mihai Poalelungi, Corneliu Gurin,
Alexandru Tănase, Oleg Efrim, Ion Druță,
Ion Păduraru, Eduard Ababii, Victor Pușcaș,
Valeria Șterbeț, Veaceslav Didâc, Mariana Pitic**

* * *

În aceste momente de grea incercare și suferință, judecătorii și întregul colectiv al Curții Supreme de Justiție regretă profund trecerea în neființă a doamnei Anastasia Pascari.

Adresăm cu toată compasiunea sincere condoleanțe întregii familii, în speranța că va reuși să treacă peste aceste momente de cumpănă, păstrând vie amintirea celei care a fost un coleg profesionist și un om de bună credință.

Curtea Supremă de Justiție

IN MEMORIAM

A DECEDAT ANASTASIA PASCARI

* * *

Cu profundă durere am aflat despre trecerea în neființă a Directorului Executiv al Institutului Național al Justiției, Anastasia Pascari.

Personal, și în numele Oficiului Națiunilor Unite din Moldova, aș vrea să exprim compasiune și sincere condoleanțe tuturor angajaților Institutului și familiei colegei dumneavoastră.

Nicola Harrington-Buhay,
Coordonator rezident,
Oficiul Națiunilor Unite în Moldova

Stimați membri ai Rețelei Europene de Formare Juridică, cu profundă durere am aflat despre trecerea în neființă a Directorului Institutului Național al Justiției din Republica Moldova doamna Anastasia Pascari.

Manifestată în mai multe funcții, viața dumneaei s-a rezumat la integritate, dedicație și tenacitate pentru sistemul justiției.

Născută în 1947, Anastasia Pascari s-a angajat mai întâi în calitate de grefier la judecătoria raională din Florești. A absolvit Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova, după care a activat în calitate de notar, consultant principal la Ministerul Justiției, iar 26 de ani i-a dedicat activității la Curtea Supremă de Justiție.

Eforturile sale ample, care i-au fost onorate cu distincții de stat, au ajutat la structurarea rațională a sistemului judiciar din Republica Moldova. Sub conducerea dumneaei, Institutul Național al Justiției a obținut statutul de Observator al Rețelei Europene de Formare Juridică.

Noi, membrii EJTN, îi onorăm memoria și realizările. Adresăm condoleanțele noastre familiei și celor dragi în această perioadă de mare durere.

În timp ce Anastasia Pascari a plecat spre cele sfinte, moștenirea sa continuă să ne îndrumeze.

Rețeaua Europeană de Formare Juridică

Împreună cu colectivul INJ la a 65-a aniversare de la naștere

VIAȚA INJ: CRONICA EVENIMENTELOR

INJ A SEMNAT UN ACORD DE ÎNȚELEGERE CU ILDI

4.08.2014

Institutul Național al Justiției a semnat un memorandum de înțelegere cu *Institutul Leavitt pentru Dezvoltare Internațională* (ILDI) – organizație educațională non-guvernamentală de caritate din Statele Unite ale Americii.

Scopul memorandumului este cooperarea bilaterală pe parcursul a patru ani în cadrul implementării Inițiativei de Formare în Justiție și are drept suport Acordul privind controlul drogurilor și aplicarea legilor din 28 august 2001 între Guvernul RM și cel al SUA.

ILDI se angajează să identifice și să sponsorizeze un grup de specialiști cu practică de peste 20 de ani în instanțele judecătorești americane care vor sosi pentru a studia modul de funcționare a legislației RM pentru a se implica, împreună cu formatorii

INJ, în instruirea profesioniștilor din domeniul juridic moldovenesc. În plus, ILDI va avea activități comune cu INJ care vor cuprinde instruire de

formare continuă cu prezența fizică a audienților în sala de instruire și instruire la distanță; elaborarea și editarea manualelor, materialelor și a altor publicații destinate instruirii beneficiarilor INJ; pregătirea unor noi cursuri de instruire la distanță.

Memorandumul a fost semnat de către Veaceslav Didâc, Director executiv adjunct al INJ, și David Leavitt, Președinte al ILDI din SUA.

INVESTIGAREA ȘI SANȚIONAREA CRIMELOR MOTIVATE DE URĂ

18.09.2014

Pe 18 septembrie, la Institutul Național al Justiției a avut loc o întrunire cu reprezentanți ai Organizației Internaționale pentru Migrație din Moldova (OIM) la care s-a discutat posibilitatea încadrării în planul de instruire continuă a cursului „Urmărirea penală a infracțiunilor motivate de ură”, elaborat în cadrul proiectului MIGRECO de către Svetlana Rusu, jurist la CpDOM. Din partea OIM au fost prezenți Viorica Olaru-Cemârțan, asistent, și Simion Terzioglo, coordonatorul proiectului MIGRECO.

Pe parcursul discuțiilor s-a menționat importanța instruirii judecătorilor, procurorilor și ofițerilor de

urmărire penală în domeniul crimelor bazate pe ură. Necesitatea prevenirii și combaterii comprehensive a acestor infracțiuni, de rând cu stabilirea unui cadru normativ eficient, educarea toleranței și nediscriminării în societate, dar și pregătirea profesională a personalului implicat în justiția penală devin prioritate în domeniul juridic, care se dorește a fi armonizat cu standardele europene. Și doar prin aplicarea eficientă a legislației referitoare la infracțiunile motivate de ură se vor stimula și dezvolta valorile sociale ale egalității. În context, este necesară pregătirea profesională a personalului implicat în justiția penală cu privire la investigarea infracțiunilor motivate de ură, lucrul cu victimele și cercetarea acestor cazuri.

INSTRUIRE ÎN DOMENIUL SOLUȚIONĂRII LITIGIILOR ELECTORALE

23.09.2014

La INJ s-a aflat într-o vizită de lucru Daria Paprocka, expert electoral, reprezentant al Comisiei de la Veneția, însoțită de Natalia Iuraș, Directorul Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE) de pe lângă Comisia Electorală Centrală din Moldova.

Din partea INJ la discuții au participat Veaceslav Didâc, Director executiv adjunct, Valeria Șterbeț, șefa Secției didactico-metodică și cercetări, și Valentina Conțescu, șefa Secției formare formatori și relații in-

ternaționale. Subiectul discuțiilor a fost pregătirea unui ciclu de seminare de instruire continuă a judecătorilor în domeniul electoral. Tematica se cere evidențiată pe ordinea de zi inclusiv datorită faptului că se apropie alegerile parlamentare din anul curent, iar în anul viitor vor avea loc alegeri locale. Anume din acest motiv CEC a solicitat implicarea Institutului Național al Justiției într-un program de instruire continuă a judecătorilor în soluționarea litigiilor electorale. Programul este constituit din mai multe seminare care vor avea loc în diferite regiuni ale republicii.

FORMARE ÎNȚĂLĂ

ÎN ANUL CURENT CANDIDAȚII LA STUDII AU DEMONSTRAT
CUNOȘTINȚE MULT MAI BUNE

La 1 octombrie curent, în sala de conferințe a Institutului Național al Justiției a avut loc lansarea oficială a cursului de instruire inițială a candidaților la studii pentru funcții de judecător și procuror. Noul contingent de audienți este format din 40 de tineri care au fost înmatriculați la INJ după aprobarea de către Consiliul Institutului a rezultatelor concursului de admitere 2014.

Spre deosebire de ceilalți ani, inaugurarea unui nou curs cu studii de formare inițială a fost lipsită de fast în legătură cu decesul directorului executiv al INJ, cei prezenți în sală păstrând un moment de reculegere în semn de omagiu pentru cea care a fost Anastasia Pascari.

După lansarea cursului de formare inițială candidații la funcția de judecător au avut o întâlnire cu Dumitru Visternicean, membru al Consiliului Superior al Magistraturii, iar candidații la funcția de procuror – cu Mircea Roșioru, președinte al Consiliului Superior al Procurorilor, și Igor Serbinov, adjunct al Procurorului General. Ei le-au vorbit despre necesitatea unei pregătiri profesionale de calitate, cerințele care se impun față de un judecător și față de un procuror, despre respectarea principiilor deontologice în activitatea cotidiană etc.

În perioada 1 iulie-1 august 2014, Comisia pentru organizarea și desfășurarea concursului de admitere a înregistrat, în total, 182 de cereri de înscriere la con-

În cuvântul său de salut, Veaceslav Didâc, Director executiv interimar, a felicitat audienții cu prilejul începutului studiilor, care au ca obiectiv consolidarea și aprofundarea cunoștințelor teoretice dobândite în cadrul instituțiilor superioare de profil, subliniind aspectul practic al acestora. Candidații la funcții de judecător și procuror au fost informați despre activitatea Institutului Național al Justiției, subdiviziunile lui structurale și atribuțiile acestora, precum și despre obligativitatea participării, după absolvirea cursurilor de instruire inițială la INJ, la concursurile de suplinitură a funcțiilor vacante de judecător și de procuror existente la momentul respectiv.

De asemenea, audienții au fost familiarizați de către Valeria Șterbeț, șefa Secției didactico-metodică și cercetări, cu actele normative relevante care reglementează activitatea Institutului (Legea privind Institutul Național al Justiției, Statutul Institutului Național al Justiției, Regulamentul privind formarea inițială și absolvirea), inclusiv cu drepturile și obligațiile care le revin.

curs, dintre care 47 – pentru funcția de judecător și 135 – pentru funcția de procuror. Ulterior, un candidat la funcția de judecător și-a retras cererea. Înregistrarea candidaților s-a desfășurat în strictă conformitate cu prevederile Regulamentului de organizare a concursului de admitere la cursurile de formare inițială a judecătorilor și procurorilor la INJ din 29.06.2012, cu modificările și completările ulterioare. Majoritatea participanților la concurs au absolvit Universitatea de Stat din Moldova: 25 de persoane – la funcția de judecător, 68 – la funcția de procuror.

Examenele, contestările și soluționarea lor au avut loc între 2 și 25 septembrie. Concursul de admitere s-a desfășurat fără dificultăți în ambele etape, iar candidații la studii au demonstrat cunoștințe mult mai bune față de anul precedent.

În decursul anilor, cursurile de instruire inițială le-au absolvit 194 de persoane, dintre care 67 - candidați la funcția de judecător, iar 127 - candidați la funcția de procuror. Practic, toți absolvenții, cu excepția celor din 2014, sunt angajați în funcțiile la care au concurat.

STAGIILE DE PRACTICĂ – ETAPĂ IMPORTANTĂ ÎN FORMAREA ÎNȚIALĂ

11.07.2014

Pe 11 iulie curent, la Institutul Național al Justiției a avut loc ședința conducătorilor stagiilor de practică a audienților INJ cu reprezentanții Institutului – Valeria Șterbeț, șefa Secției didactico-metodică și cercetări, și Iulia Gorbatenco, șefa Secției formare inițială.

Subiectul întrunirii a fost dedicat desfășurării stagiului de practică de către candidații la funcția de judecător și de procuror. Au fost

discutate unele aspecte ce țin de responsabilitățile coordonatorilor practicii, care au fost desemnați în conformitate cu ordinul emis de către directorul INJ în baza Hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii din 17 iunie 2014, Ordinului Procurorului General din 17 iunie 2014 și Scrisorii cu lista de referință din partea Inspectoratului General al Poliției. La finele stagiului de practică, audienții vor susține examene, ceea ce

a solicitat realizarea de interviuri cu unii conducători de practică din anul trecut și, reieșind din sugestiile lor, au fost făcute modificări și completări în actualele curriculumuri ale stagiilor de practică. Totodată, a fost pregătită mapa cu materialele necesare și elaborat un îndrumar al conducătorului stagiului de practică care a fost repartizat tuturor participanților la întrunire.

Obiectivele stagiului de practică sunt: consolidarea și aprofundarea cunoștințelor teoretice, dezvoltarea abilităților și capacităților formate în cadrul instruirii inițiale; formarea deprinderilor practice profesionale; cunoașterea sistemului administrativ, a specificului activității instituțiilor în cadrul cărora se desfășoară stagiul de practică și a actelor normative care reglementează activitatea acestora; utilizarea instrumentelor manageriale pentru monitorizarea și realizarea flexibilă a activității; formarea aptitudinilor profesionale pentru exercitarea funcției de judecător sau de procuror; formarea deprinderilor de întocmire și redactare a actelor procedurale emise de către judecători și de procurori; cunoașterea normelor de conduită profesională și a valorilor spirituale specifice profesiei.

ȘEDINȚĂ DE TOTALIZARE A ACTIVITĂȚII DE FORMARE ÎNȚIALĂ

15.07.2014

Institutul Național al Justiției a invitat formatorii la ședința de totalizare a activității de formare inițială a candidaților la funcții de procuror și judecător.

În fața celor prezenți au luat cuvântul Veaceslav Didăc, director executiv adjunct, Valeria Șterbeț, șefa Secției didactico-metodică și cercetări, și Olga Pisarenco, consilierul directorului executiv.

Prezentarea totalurilor programului de instruire inițială a audienților din promoțiile VI și VII a fost pregătită în baza Metodologiei de evaluare a programelor de formare în cadrul INJ.

Veaceslav Didăc, în urma analizei rezultatelor proceselor de instruire, a făcut o prezentare comparativă (între cele două promoții) a efectelor obținute odată cu implementarea prevederilor Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 și a Strategiei de dezvoltare și consolidare a capacităților instituționale, manageriale și didactico-științifice ale Institutului Național al Justiției în anii 2012-2016, cât și odată cu modificările introduse în Regulamentul cu privire la instruirea inițială și absolvire.

În continuare, Valeria Șterbeț, a lansat discuții pe marginea Statutului formatorului și Metodologiei de evaluare a calității programelor de formare în cadrul INJ, menționând misiunea formatorului în procesul de formare inițială a viitorilor procurori și judecători și necesitatea asigurării calității programelor de formare raportate la cerințele și interesele beneficiarilor instruirii.

Olga Pisarenco a realizat o prezentare a metodologiei de elaborare a curriculumului disciplinar, relevând principiile de construire și dezvoltare curriculară, structura curriculumului, punând accent pe necesitatea și importanța aspectelor practice în cadrul proiectării și elaborării curriculumului.

FORMARE CONTINUĂ

CONTINUĂ INSTRUIREA CONSILIERILOR DE PROBAȚIUNE

5.08.2014

Conform Planului calendaristic de formare continuă pentru consilierii de probațiune pentru semestrul II al anului 2014, Institutul Național al Justiției a lansat la 5 august un șir de instruiți pentru această categorie de beneficiari în vederea dezvoltării competențelor lor profesionale.

La primul seminar din al doilea semestru, consacrat probațiunii prezentențiale, au participat 14 consilieri de probațiune, care au fost instruiți de către formatorul Sergiu Mărgărint, șef adjunct al Oficiului Central de Probațiune. Audienților le-au fost prezentate primele activități de asistență și consiliere psihosocială care sunt acordate persoanei aflate în conflict cu justiția, și anume – în etapa urmăririi penale sau în procedura de judecată până la pronunțarea și intrarea în vigoare a sentinței, metodele și tehnicile de

colectare a datelor în perioada întocmirii referatului prezentențial în privința minorilor sau adulților, inclusiv problemele cu care se confruntă consilierii de probațiune în activitatea lor cotidiană.

În a doua jumătate a anului curent, Institutul Național al Justiției preconizează organizarea altor câteva seminare destinate consilierilor de probațiune: „Coordonarea pedepselor comunitare alternative detenției”, „Parteneriate centrale și locale în activitatea de probațiune”, „Probațiune prezentențială: noi tehnologii în practică”, „Activitatea de probațiune cu grupurile vulnerabile”, „Specificul sistemului de justiție pentru copii și consolidarea sistemului de probațiune juvenilă”, „Monitorizarea executării pedepsei cu muncă neremunerată în beneficiul comunității”, „Probațiune postpenitenciară”. Acestea se vor desfășura la Chișinău, Cahul și Bălți.

UN NOU CURS DE FORMARE CONTINUĂ PENTRU LUCRĂTORII CSJ

8.09.2014

Luni, 8 septembrie curent, Institutul Național al Justiției, în colaborare cu Asociația Judecătorilor din Republica Moldova și Curtea Supremă de Justiție, a dat startul unui nou curs de formare continuă – „Dreptul Convenției Europene a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale”.

Acest curs va include un set de prelegeri consacrate Convenției Europene a Drepturilor Omului, precum și Curții Europene. În calitate de expert va evolua viceministrul justiției Vladimir Grosu, care a acumulat o experiență bogată în calitatea sa de agent guvernamental al Republicii Moldova la CtEDO în anii 2006-2011, unde dumnealui a instrumentat peste 400 de dosare în perioada respectivă.

Astfel, timp de o jumătate de an, în fiecare zi de luni și vineri, judecătorii și asistenții judiciari de la Curtea Supremă de Justiție vor audia lecții în care vor fi abordate diverse tematici ce țin de CEDO și jurisprudența CtEDO.

Prima prelegere a avut un caracter introductiv, în cadrul ei fiind relatate contextul istoric și evoluția Convenției Europene a Drepturilor Omului; protocoalele și organele CoE; coraportul dintre CEDO și Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO), preambulul și rolul său. Pe parcursul cursului, Vladimir Grosu s-a mai referit la:

- Principiul preeminenței dreptului (The rule of law);
 - Obligația de a respecta drepturile omului;
 - Protecția drepturilor limitate;
 - Jurisdicția teritorială;
 - Responsabilitatea statului pentru actele tuturor organelor;
 - Transferul de competențe către alte state sau organizații internaționale;
 - Drepturi garantate tuturor persoanelor (cetățeni, inclusiv străini aflați legal sau ilegal în țară);
 - Rezervele;
 - Denunțarea;
 - Incorporarea CEDO în ordinea juridică internă etc.
- La sfârșitul întregului curs participanții au primit certificate care atestă instruirea în acest domeniu.

Mai multe informații despre instruirea continuă citiți pe www.inj.md.

FORMARE FORMATORI

SRSJ
Strategia de reformă a sectorului Justiției

STANDARDELE CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

9-11.09.2014

În zilele de 9, 10 și 11 septembrie Institutul Național al Justiției a organizat prima sesiune a grupului de formatori în domeniul drepturilor omului – „Standardele Curții Europene a Drepturilor Omului și aplicarea lor de către procurori și judecători” – în cadrul Proiectului Consiliului Europei „Support pentru implementarea coerentă la nivel național a Convenției Europene a Drepturilor Omului în RM”.

Cursul, format din patru sesiuni a câte trei zile, a debutat prin alocuțiunile domnilor Ghenadie Barbă și Ruslan Grebencea, respectiv – șef adjunct și coordonator de program al Oficiului Consiliului Europei în RM, care au vorbit succint despre activitatea lor, despre proiectele implementate sau aflate în curs de pregătire, precum și despre actualitatea temei privind asigurarea drepturilor omului în țara noastră prin prisma Convenției Europene a Drepturilor Omului și a jurisprudenței CtEDO, rolul pe care îl are sistemul judecătoresc și cel al procuraturii în acest sens.

În calitate de formatori au evoluat Ivana Roagna, avocat, expert internațional în domeniul drepturilor

omului, și Vladislav Gribincea, avocat, director executiv al Centrului de Resurse Juridice din Moldova.

Fiind o activitate de formare formatori, a fost introdus un subiect ce ține de metodologia de instruire, în cadrul căruia s-a discutat despre arta de a învăța și arta de a preda, și anume despre principiile de instruire a adulților, diverse stiluri de învățare, dinamica unui curs de instruire, rolul formatorului, feed-back-ul și evaluarea instruirii.

În cadrul seminarului s-a acordat o atenție deosebită și resurselor informaționale despre CtEDO, CEDO, CoE – aspect important al instruirii, participării fiind ghidați în a găsi informația utilă într-un timp cât mai scurt. Astfel, experții au făcut prezentări la pagina web a Curții Europene, la sistemul HUDOC și la Programul European pentru Formarea Juriștilor în Domeniul Drepturilor Omului (Programul HELP).

Următoarele sesiuni au fost programate pe 8-10 octombrie, 4-6 noiembrie și 26-28 noiembrie, iar formatorii-participanți la acest program, ulterior, vor fi antrenați în seminare cascadă pentru judecători și procurori care vor avea loc în prima jumătate a anului viitor.

TEHNICI METODOLOGICE MODERNE PENTRU INSTRUIRE ÎN CADRUL INJ

18-19.09.2014

În scopul implementării standardelor europene în domeniul instruirii judecătorilor și procurorilor din Republica Moldova, al diversificării metodologiei de predare, precum și în virtutea ecurilor pozitive după seminarele de formare formatori – Tehnici metodologice moderne pentru instruire în cadrul INJ – organizate de Institutul Național al Justiției și Fundația Germană pentru Cooperare Juridică Internațională (Fundația IRZ) în anul 2012, s-a găsit de cuviință repetarea acestora.

Pe 18 și 19 septembrie curent, s-a desfășurat prima etapă a programului de formare formatori pentru judecători, procurori, funcționari publici și cadre didactice. Participanții la seminar au fost instruiți de către experții germani Uwe Stark, judecător la Judecătoria de circumscripție din Siegen, și dr. Arnd Weishaupt, judecător la Judecătoria Supremă a landului Düsseldorf.

Cursul dat a avut ca obiective intermedierea instrumentelor metodico-didactice necesare în vederea

unei desfășurări reușite a seminarelor, a elementelor de bază privind modul de învățare a adulților, inclusiv a metodelor de motivare a participanților la seminare și de creștere a randamentului în procesul de învățare.

În cadrul activității de instruire au fost prezentate modalități moderne de pregătire a formatorilor, și anume: comportamentul de învățare a adulților, tehnici de prezentare a prelegerilor/referatelor, selectarea, structurarea și pregătirea materialului didactic, limbajul corporal și metode de predare activatoare, precum și utilizarea mijloacelor media, în special, a Power-Point.

ACTIVITATEA CONSILIULUI INJ

A FOST APROBAT PROIECTUL BUGETULUI INJ PENTRU ANUL 2015

18.07.2014

Pe 18 iulie a avut loc ședința ordinară a Consiliului Institutului Național al Justiției la care au fost puse în discuție probleme de strictă urgență, dintre care menționăm două: bugetul INJ pentru anul 2015 și Metodologia de determinare a necesităților de formare a grefierilor, asistenților judiciari, șefilor secretariatelor instanțelor judecătorești și consilierilor de probațiune.

La solicitarea Ministerului Finanțelor, Institutul Național al Justiției a pregătit proiectul bugetului pentru anul 2015. Pe marginea proiectului au oferit informații Raisa Cravțov, șefa Direcției economico-administrativă, și Ana Repeșciuc, consultant în Secția financiară. S-a menționat faptul că la elaborarea proiectului s-a ținut cont de limitele de cheltuieli prezentate de către Ministerul Finanțelor. La punctul doi din agenda ședinței a prezentat o informa-

ție Valeria Șterbeț, șefa Secției didactico-metodică și cercetări: „Întru realizarea acțiunii nr.1.3.2 pct.1 din Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pe anii 2011-2016, am elaborat Metodologia de determinare a necesităților de formare a grefierilor, asistenților judiciari, șefilor secretariatelor instanțelor judecătorești și consilierilor de probațiune. Deoarece Ministerul Finanțelor n-a acceptat majorarea statelor de personal ale INJ, la elaborarea acestei metodologii am ținut cont de limitele de resurse umane și am menționat că instrumentele vor fi aplicate în conformitate cu disponibilitățile de resurse umane ale INJ”.

Consiliul a aprobat Metodologia de determinare a necesităților de formare a grefierilor, asistenților judiciari, șefilor secretariatelor instanțelor judecătorești și consilierilor de probațiune, conform Anexei pe care o găsiți pe site-ul nostru.

CONSILIUL INJ ȘI-A RENOVAT COMPONENTA

25.08.2014

Ședința Consiliului INJ a avut loc într-o componentă parțial renovată. Mandatul membrului Consiliului are o durată de 4 ani și poate fi reînnoit doar o singură dată.

În vara curentă, a expirat mandatul la șase membri. În locul lor, au fost desemnate următoarele persoane: **Liliana Catan**, judecător la CSJ, **Iurie Bejenaru**, judecător la CSJ, **Alexandru Spoială**, judecător la Judecătoria Ciocana din mun. Chișinău, **Angela Bostan**, judecător la Judecătoria Hâncești, **Eduard Bulat**, șeful Secției prevenire și combatere a traficului de ființe umane din cadrul Procuraturii Generale, și **Igor Popa**, procuror în Procuratura Râșcani, mun. Chișinău.

Pe agenda de lucru a ședinței condusă de Eduard Ababei, Președintele Consiliului INJ, vicepreședinte al Curții de Apel Bălți, au fost incluse mai multe chestiuni, dintre care le menționăm pe cele ce țin de constituirea Comisiei pentru examenele de admitere în anul curent, aprobarea Raportului de activitate al INJ pentru anul 2013, aprobarea Planului de formare inițială a candidaților la funcții de judecător și procuror în perioada 1.10.2014 – 31.03.2016 și aprobarea

Concepției Centrului de Informare și Documentare Juridică al INJ.

În continuare, Anastasia Pascari, Director executiv al Institutului Național al Justiției, a prezentat o informație despre Planul de formare inițială a candidaților la funcțiile de judecător și procuror în perioada 1.10.2014 – 31.03.2016. Dumneaei a menționat că, spre deosebire de anii precedenți, respectivul Plan a fost elaborat conform Metodologiilor de determinare a necesităților de formare inițială a candidaților la funcții de judecător și procuror, aprobate prin Hotărârile Consiliului INJ nr.13/3 din 27.12.2013 și nr.1/3 din 31.01.2014.

O altă temă de discuție a fost Concepția Centrului de Informare și Documentare Juridică. La acest subiect a prezentat o informație Tatiana Ciaglic.

În aceeași ședință, Consiliul a aprobat modificările curriculumurilor disciplinare pentru formarea inițială a consilierilor de probațiune, Memorandumul de Înțelegere între Institutul Național al Justiției și Leavitt Institute for International Development și Raportul de activitate al INJ pentru anul 2013, pe care îl veți putea găsi pe site-ul INJ în zilele următoare.

EVALUAREA NECESITĂȚILOR DE FORMARE INIȚIALĂ ȘI CONTINUĂ – LINIE STRATEGICĂ A INJ

Valeria ȘTERBEȚ,
șefa Secției didactico-metodică
și cercetări a Institutului
Național al Justiției

Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, aprobată prin Legea nr.231 din 25.11.2011, prevede, printre obiectivele de bază, ridicarea profesionalismului și a responsabilității persoanelor implicate în efectuarea justiției. Drept măsuri relevante în realizarea acestui obiectiv, pentru formarea în cadrul Institutului, în particular, se prevăd: modernizarea procesului de formare și revizuirea anuală a programelor de studiu pentru a le face conforme cu necesitățile de formare ale viitorilor judecători și procurori, precum și a altor persoane care contribuie la înfăptuirea justiției.

Totodată, atât *Strategia* cât și *Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016*, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.6 din 16.02.2012, conțin domenii specifice de intervenție relevante pentru formare în cadrul Institutului, precum perfecționarea activității de formare a Institutului; revizuirea programelor Institutului conform necesităților de formare a judecătorilor, procurorilor și altor specialiști din sectorul justiției; identificarea unor modalități de uniformizare a activităților de formare inițială; crearea unui sistem de evaluare permanentă a calității și eficacității programelor de formare inițială și formare continuă ș.a.

Realizarea primelor trei acțiuni strategice menționate depinde în mare măsură de implementarea celei de a patra acțiune, care, la etapa actuală, cuprinde mai multe direcții de activitate, și anume: determinarea necesităților de formare inițială și continuă; evaluarea calității programelor de formare; evaluarea periodică a prestației formatorului...

Pentru desfășurarea evaluărilor au fost elaborate și aprobate de către Consiliul INJ un set de documente, dintre care menționăm:

- Strategia de dezvoltare și consolidare a capacităților instituționale, manageriale și didactico-științifice ale INJ în 2012-2016 și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia, aprobate prin Hotărârea Consiliului INJ nr.7/2 din 25.05.2012.
- Concepția de formare continuă a judecătorilor, procurorilor și a altor profesioniști din sectorul justiției, aprobată prin Hotărârea Consiliului INJ nr.10/5 din 27.09.2013.
- Concepția formării inițiale a candidaților la funcția de judecător și procuror, precum și a altor juriști care contribuie la înfăptuirea justiției, aprobată prin Hotărârea Consiliului INJ nr.13/4 din 27.12.2012.

- Metodologia de determinare a necesităților de formare inițială a candidaților la funcția de judecător și Metodologia de determinare a necesităților de formare continuă a judecătorilor, aprobate prin Hotărârea Consiliului INJ nr.13/3 din 27.12.2013.
- Metodologia de determinare a necesităților de formare inițială a candidaților la funcția de procuror și Metodologia de determinare a necesităților de formare continuă a procurorilor, aprobate prin Hotărârea Consiliului INJ nr.1/3 din 31.01.2014.
- Metodologia de evaluare a calității programelor de formare, aprobată prin Hotărârea Consiliului INJ nr.5/6 din 24.04.2014.
- Metodologia de determinare a necesităților de formare a grefierilor și asistenților judiciari, a șefilor secretariatelor instanțelor judecătorești și a consilierilor de probațiune, aprobată prin Hotărârea Consiliului INJ nr.9/2 din 18.07.2014.

În conformitate cu prevederile documentelor invocate, Secția didactico-metodică și cercetări, în colaborare cu secțiile formare inițială și formare continuă, cu suportul USAID/ROLISP, a realizat un șir de activități de evaluare/cercetare, în cadrul cărora au fost identificate necesitățile de formare inițială și continuă cu scopul dezvoltării competențelor profesionale necesare unui judecător și procuror.

La etapa actuală, prin utilizarea metodelor aprobate și a instrumentelor respective sunt finalizate evaluările privind necesitățile de formare. Informațiile colectate au fost analizate și au stat la baza formulării recomandărilor concrete pentru acoperirea necesităților de formare inițială și continuă. Rezultatele analizei interviurilor individuale, ale focus-grupurilor și ale chestionării vor sta la baza perfecționării Planului de formare inițială, a planurilor de formare continuă, iar acestea își vor găsi implementarea în curriculumurile disciplinare de formare inițială și în planurile calendaristice de formare continuă, inclusiv la selectarea formatorilor care vor realiza aceste programe.

Sunt în curs de derulare și celelalte două metodologii.

Vom menționa că activitatea Secției didactico-metodice și cercetări este centrată pe coordonarea procesului didactico-metodic și de cercetare, care actualmente este preponderent îndreptată spre dezvoltarea și implementarea metodelor activ-participative de formare, ce decurg din principiile educației adulților. Un rol important în realizarea acestor deziderate revine formatorului. În acest scop, cu suportul ROLISP a fost elaborat Manualul formatorului, iar în parteneriat cu ROLISP și IRZ au fost desfășurate seminare de formare-formatori în domeniul aplicării în practică a noilor metodologii și tehnologii de predare. Destinat formatorului este și noul model de curriculum și Ghidului metodic pentru elaborarea curriculumului, care au stat la baza actualizării curriculumurilor disciplinare pentru anul de studii 2014-2015.

„CONSIDER CĂ ORICARE JUDECĂTOR ÎNCEPĂTOR ARE NEVOIE DE UN ÎNDRUMĂTOR”

Vlad HOLBAN,
judecător la Judecătoria
sectorului Botanica din Chișinău

*„Înainte de a acuza pe aproapele tău,
cercetează mai întâi propriile cusururi”
(Menander, Comp., p. 365)*

Recent, ca absolvent al Institutului Național al Justiției, am fost numit în funcția de judecător. Cu ocazia acestui eveniment, am făcut un tur de orizont asupra studiilor și situațiilor prin care am trecut la angajare, ceea ce mi-a oferit prilejul să evidențiez unele aspecte ale procesului de instruire inițială, precum și ale celui de încadrare în funcție.

În opinia mea, procesul de instruire inițială din cadrul Institutului Național al Justiției este o etapă necesară și obligatorie, care urmează să fie parcursă de către toți viitorii candidați la funcția de judecător, deoarece aici se urmărește scopul de a oferi aptitudinile necesare unui magistrat de factură nouă.

Totuși, consider că este necesar de efectuat în cadrul programului și anumite ajustări la modul de organizare a procesului de instruire inițială, prin atribuirea unui loc primordial stagiului de practică, chiar dacă asta ar fi în detrimentul cursului de studii teoretice. Necesitatea respectivă se impune din cauza unei vechimi în muncă relativ scurtă a majorității celor care sunt admiși la cursurile de instruire inițială.

Astfel, consider că procesul de studiu ar fi mult mai productiv, dacă stagiul de practică ar fi unul cu perioade intermitente, urmate de cursuri de studiu, fapt care ar da posibilitate audiențelor de la formare inițială să pună în discuție aspectele mai problematice, ulterior, în cadrul cursurilor de studiu, pentru a obține soluții cu ajutorul formatorilor.

În același context, în cadrul stagiului final de practică, ar fi binevenită acordarea candidaților la funcția de judecător a atribuțiilor procesuale pentru desfășurarea, în mod personal, a unor procese civile de o complexitate scăzută, fiind îndrumați de către conducătorul de practică, iar înregistrările audio ale acestor procese, precum și actele procesuale adoptate să dețină o pondere majoritară în timpul evaluării finale a candidaților la funcția de judecător.

Consider necesară implicarea Institutului Național al Justiției și în procesul de adaptare a absolvenților numiți în funcție, prin oferirea acestora a posibilităților de a obține unele informații în mod online de la formatori prin crearea unei rețele securizate pe pagina web a Institutului Național al Justiției.

În alt context, cel al implementării active a reformei în justiție, voi menționa că noi, judecătorii tineri, ne-am bucurat de unele aspecte pozitive, precum este îmbunătățirea evidentă a condițiilor de muncă, dar există și anumite curențe, precum, bunăoară, modul de efectuare a distribuției aleatorii a dosarelor prin intermediul „Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor”. În cazul dat, este evidentă necesitatea de a restricționa pentru o anumită perioadă repartizarea unor categorii de dosare pentru judecătorii noi numiți, căci este inadmisibilă repartizarea unui judecător nou numit a dosarelor penale în care figurează în calitate de inculpați persoane minore, dosarele privind adopția și cele care decurg din acest domeniu.

Nu mai puțin important este și faptul că judecătorii noi numiți trebuie să fie asigurați cu personal – grefier, asistent – care are deja un stagiul de muncă în domeniu, fapt care va facilita mult modul de adaptare în funcție a judecătorului și va susține calitatea bună a actului de justiție.

În plus, consider că este relevant de menționat și importanța stabilirii în calitate de „mentor” pentru judecătorii noi numiți a unui magistrat cu experiență de câțiva ani. Numirea unui „mentor” pentru tânărul judecător, adică a unui „îndrumător”, reprezintă ceva mai mult decât un lucru obligatoriu, reieșind din diversitatea dosarelor, volumul acestora și respectarea termenilor procesuali.

DOCTRINA

NOȚIUNEA, CARACTERELE JURIDICE ȘI CATEGORIILE OBLIGAȚIEI LEGALE DE ÎNTREȚINERE

Valentina CEBOTARI,
dr. conf. USM

Sumar

Codul Familiei conține principiul potrivit căruia membrii familiei sunt datori să-și acorde unul altuia sprijin moral și material reciproc. Obligația de întreținere dintre membrii familiei, fiind una legală, formează cea mai vastă instituție a dreptului familiei. Prevederile legii sunt permisiv-imperative, ceea ce înseamnă că membrii familiei între care există obligația respectivă pot încheia un contract privind plata pensiei de întreținere în care să fie reglementată mărimea, condițiile și modul de plată a întreținerii, iar în lipsa înțelegerii dintre ei se vor aplica prevederile imperative ale legii. Și, deoarece în cele mai multe cazuri apar litigii între membrii familiei, prezentul articol abordează noțiunea, caracterele juridice și categoriile pensiei de întreținere în scopul aplicării cât mai corecte a legislației de către juriștii practicieni și satisfacerii intereselor membrilor familiei minori și ai celor inapți de muncă.

Cuvinte-cheie: familia, Codul familiei, obligație legală de întreținere, obligația debitorului, raporturi de întreținere

Summary

The concept, judicial character and the maintenance obligation categories

In this article authors try to develop the essence of the Enterprise. For commercial law of Republic of Moldova the concept of Enterprise is confused. It was established in the Civil Code as type of contract of sale and purchase of the enterprise as a unitary patrimonial complex (art.817-822). By virtue of contract of sale and purchase of an enterprise, the seller undertakes to convey into the ownership of the buyer the enterprise as a unitary patrimonial complex.

Keywords: family, Family Code, legal maintenance obligation, debtor's obligation, maintenance relationships

(Continuare din numărul trecut)

2. Categoriile obligației de întreținere reglementate de legislația Republicii Moldova

Din prevederile Codului Familiei al Republicii Moldova rezultă următoarea clasificare a obligației legale de întreținere:

- Obligația de întreținere dintre părinți și copii;
- Obligația de întreținere dintre soți și foștii soți;
- Obligația de întreținere dintre alți membri ai familiei.

Clasificarea legislatorului este simplu structurată, dar cu un conținut complex, având la bază raporturile juridice familiale și anume: raporturile de rudenie dintre părinți și copii, raporturile de căsătorie și raporturile dintre alte rude sau afini.

Obligația de întreținere dintre părinți și copii. Obligația de întreținere dintre părinți și copii este obligația reglementată de C.F. în art. 74 alin. (1), conform căruia părinții sunt obligați să-și întrețină copiii minori și copiii majori inapți de muncă, aceștia necesitând sprijin material.

Obligația de întreținere revine ambilor părinți, indiferent dacă copiii lor sunt din căsătorie, din afara căsătoriei sau din adopție. Părintele copilului din afara căsătoriei datorează întreținere numai dacă s-a stabilit filiația față de acesta¹, iar întreținerea poate fi solicitată ori în cadrul acțiunii pentru stabilirea filiației, ori separat. Părintele decăzut din drepturile părintești nu poate fi absolvit de obligația de întreținere a copilului minor, în sarcina acestuia va fi oricum obligația de întreținere, chiar dacă acesta are careva restricții privitor la drepturile părintești sau dacă, în genere, a fost lipsit de drepturi.

Fără o oarecare deosebire, dacă este din căsătorie, din afara căsătoriei ori din adopție, orice copil minor are dreptul la o întreținere. Copilul adoptat are dreptul la întreținere numai de la adoptator, deoarece prin adopție încetează filiația firească, iar drepturile și îndatoririle părintești trec asupra adoptatorului. La încetarea adopției, fostul adoptat

¹ Pop T., *Probleme ivite în practica judecătorească în legătură cu obligația de întreținere a minorului*, în: revista Justiția nouă nr.3/1964, p.62-63.

minor poate cere întreținere de la părintele firesc, căci acesta redobândește automat, după încetarea adopției, drepturile și îndatoririle față de părinții firești. Întreținerea se datorează de la data depunerii cererii de chemare în judecată, indiferent dacă se cere stabilirea sau majorarea întreținerii, cu excepția situației în care nepromovarea cererii este imputabilă debitorului, când întreținerea se datorează și pentru trecut. Întreținerea se datorează de la data depunerii cererii în instanța de judecată, deoarece se consideră că anterior depunerii cererii creditorul întreținerii nu ar fi avut nevoie de o asemenea întreținere. Însă, dacă instanței de judecată i se prezintă probe pertinente care să-i dovedească faptul că ar putea fi cerută întreținerea înaintea de data în care a fost depusă cererea, atunci instanța poate stabili ca debitorul obligației date să fie obligat să achite careva sume cheltuite în scopul întreținerii beneficiarului creanței date.

În cazul divorțurilor, instanța de judecată care judecă divorțul se va pronunța din oficiu și asupra întreținerii copiilor minori, chiar dacă acest fapt nu a fost solicitat. În astfel de cazuri, întreținerea se va stabili de la data pronunțării hotărârii de divorț. De asemenea, în cazul în care copilul minor a fost încredințat unuia dintre părinți, altuia decât cel la care se afla în fapt, întreținerea se acordă de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești, deoarece numai de la această dată măsura încredințării copilului poate fi executată.

Art.75 alin.(1) din Codul Familiei stabilește cuantumul întreținerii datorate de părinți copiilor minori, raportat la veniturile din muncă. Astfel, conform articolului menționat, se datorează o pătrime pentru un copil, o treime pentru doi copii și o jumătate din venituri pentru trei sau mai mulți copii. Conform alin. (2) al aceluiași articol, cuantumul cotelor stabilite la alin.(1) poate fi micșorat sau majorat de instanța judecătorească, ținându-se cont de starea materială și familială a părinților, de alte circumstanțe importante. Respectiv, conform prevederilor date, debitorii și creditorii obligației de întreținere pot cere în instanța de judecată majorarea sau micșorarea sumei stabilite anterior conform legislației de către instanța de judecată.

În cazul mai multor copii, instanța va stabili pensia de întreținere pentru fiecare, în raport cu nevoile acestora și ținând cont de mijloacele ambilor părinți, deoarece amândoi sunt debitorii întreținerii. La stabilirea întreținerii se ia în considerație doar venitul net cu caracter de continuitate, nu și veniturile ocazionale.

Obligația de întreținere a părinților față de copii, precum și a copiilor față de părinți, este, după cum s-a menționat mai sus, o obligație solidară. Ca urmare, spre deosebire de solidaritate, fiecare dintre părinți va fi ținut pentru toată întreținerea, iar dacă unul dintre părinți nu are mijloace materiale pentru a acorda întreținere copilului, celălalt părinte este obligat să suporte în întregime obligația de întreținere; dacă un părinte moare, celălalt întreține singur copilul.

La prezența unor condiții, dreptul de a primi întreținerea de la părinți o au și copiii majori, care au împlinit vârsta de 18 ani. Conform art. 78 alin. (1) din Codul familiei, părinții sunt obligați să-și întrețină copiii majori inapți de muncă, care necesită sprijin material. Se consideră inapt de muncă copilul major care și-a pierdut capacitatea de muncă, fiind încadrat în unul dintre gradele de invaliditate stabilite de lege (gradul I, II sau III). La stabilirea gradului se iau în vedere natura, gravitatea, particularitățile și evoluția bolii, precum și influența acesteia asupra capacității de muncă, posibilitatea de recuperare a acesteia.

Numai incapacitatea de muncă a copilului major nu servește temei pentru a încasa întreținerea de la părinți. Trebuie să fie îndeplinite în mod cumulativ *ambele condiții, necesitatea sprijinului material din cauza incapacității de muncă*. Cuantumul întreținerii pentru copiii majori inapți de muncă se stabilește nu ca pentru copiii minori în cote-părți, dar într-o sumă bănească fixă, care se determină reieșind din situația materială și familială a părinților și copiilor care necesită ajutor material.

Așadar, legislația în vigoare nu stabilește ordinea în care membrii familiei sunt obligați la plata pensiei de întreținere, de aceea copilul major inapt de muncă și care necesită ajutor material poate înainta în instanța judecătorească o cerere privind încasarea pensiei de întreținere și atunci când el este căsătorit sau are copii majori, cu condiția că soțul sau copiii majori apți de muncă sunt în imposibilitate să-i presteze întreținerea.

Constituția Republicii Moldova în art. 48 alin. (4) a stabilit un principiu de bază, conform căruia copiii sunt obligați să aibă grijă de părinți și să le acorde ajutor. Această prevedere constituțională este detaliată în art. 80 alin. (1) din Codul Familiei, care concretizează că *copiii majori apți de muncă sunt obligați să-și întrețină și să-și îngrijească părinții inapți de muncă, care necesită sprijin material*.

Grija copiilor majori presupune acordarea ajutorului multilateral, susținere și atenție față de părinți. Relațiile familiale dintre părinți și copii, desigur, se bazează pe afecțiune, prietenie, bunăvoință în

acordarea ajutorului și susținerii reciproce morale și materiale. În caz contrar, copiii sunt impuși prin lege de a avea grijă și a acorda ajutor material părinților. Deci, obligația copiilor majori apti de muncă de a-și întreține și de a îngriji de părinții lor este, în primul rând, o datorie, o obligație morală, și numai în ultimul rând o obligație legală, executarea căreia este posibilă prin intermediul constrângerii de către stat.

Pentru ca obligația legală de întreținere să se nască, este necesar să fie îndeplinite următoarele condiții:

- legătura de rudenie dintre părinți și copii să fie dovedită prin actele de stare civilă;
- copilul să fie major și să fie apt de muncă. Copiii care au dobândit capacitatea de exercițiu sub vârsta de 18 ani nu pot fi impuși la plata întreținerii;
- părinții să fie inapți de muncă, adică invalizi de gradele I, II, III sau să aibă vârsta generală de pensionare (57 ani – femei, 62 ani – bărbați);
- părinții să necesite sprijin material, ceea ce înseamnă că ei nu au posibilitatea să-și asigure existența și traiul din cauza că nu primesc pensie, precum și din cauza lipsei altor surse de venit. Stabilirea necesității în sprijin material se examinează în instanța judecătorească de la caz la caz, fiind comparate veniturile părinților și necesitățile lor (alimentarea, tratamentul, procurarea îmbrăcăminte, a bunurilor de uz casnic etc.).

Legea nu prevede expres ca copiii majori să aibă mijloace suficiente pentru întreținere. Astfel, copiii majori sunt obligați să-și întrețină părinții, indiferent de faptul dacă au mijloace suficiente sau nu. De aceea, obligația de întreținere ia naștere chiar și atunci când copiii majori apti de muncă se află într-o situație materială grea. Desigur, de această situație se va ține cont la stabilirea cuantumului pensiei de întreținere.

Conform art. 80 alin. (3) din Codul familiei, cuantumul pensiei de întreținere se stabilește de instanța judecătorească într-o sumă bănească fixă plătită lunar, ținându-se cont de starea materială și familială a părinților și a copiilor, de alte circumstanțe importante.

Părinții sunt în drept să pretindă pensia de întreținere de la unul sau de la toți copiii majori apti de muncă. Dacă părinții înaintează acțiunea către unul dintre copiii majori, instanța judecătorească este în drept, la examinarea cauzei și stabilirea cuantumului pensiei de întreținere, să țină cont de toți copiii majori apti de muncă. În cazul în care părinții nu do-

resc ca pensia de întreținere să fie încasată de la toți copiii, instanța judecătorească poate obliga la plată numai pe unul dintre copii, dar la stabilirea cuantumului se va lua în vedere că ceilalți copii acordă întreținerea în mod benevol.

Obligația de întreținere a copiilor față de părinți *nu este o obligație solidară*, deoarece legislația nu prevede răspunderea solidară a persoanelor obligate la plată concomitent. Fiecare debitor este obligat să plătească cuantumul stabilit de instanța judecătorească pentru el, indiferent de ceilalți copii. Obligația de întreținere apare între fiecare copil și părinții săi, deci, este o obligație separată a fiecăruia dintre copii și cuantumul este determinat de instanța judecătorească pentru el. De aceea, nu se admite încasarea integrală a pensiei de întreținere de la un copil, ca, ulterior, acesta să înainteze o acțiune privind încasarea sumelor plătite de la frații și surorile sale.

Copiii sunt obligați să-și întrețină părinții, indiferent de faptul dacă aceștia au locuit sau nu împreună cu ei pe tot parcursul minorității, i-au întreținut total sau parțial. Chiar dacă copiii au crescut la bunici, obligația de întreținere față de părinții inapți de muncă și care necesită sprijin material există. Sunt însă cazuri în care părinții nu și-au onorat obligațiile de părinte din motive neîntemeiate, s-au eschivat de la plata pensiei de întreținere, de la educarea copilului, nu i-au asigurat acestuia instruire și locuință, abandonându-l etc. Codul familiei în art. 80 alin. (5) prevede că, în astfel de cazuri, copilul poate fi eliberat de plata întreținerii pentru părinți, dacă la examinarea cauzei de către instanța judecătorească aceste fapte au fost dovedite prin probe admise de lege.

În cazul în care părinții au fost decăzuți din drepturile părintești printr-o hotărâre a instanței judecătorești, ei nu pot pretinde plata pensiei de întreținere de la copiii în privința cărora și-au pierdut drepturile.

Obligația de întreținere dintre soți și foștii soți este reglementată de Codul familiei în art. 82, 83, care stabilesc expres cine sunt subiecții acestei obligații, iar în urma acestor prevederi putem stabili care sunt și temeiurile ce stau la baza constituirii întreținerii date. Soții și foștii soți își datorează reciproc întreținere pe timpul căsătoriei, iar în unele cazuri - și după încetarea acesteia, ca aplicare a principiului expus în articolul 2 al Codului familiei, care vorbește despre faptul că relațiile de familie trebuie să conțină o manifestare reciprocă a grijii

pentru apărarea drepturilor și intereselor membrilor familiei, care sunt minori și/sau inapți de muncă, deci, evident, și a soților. Conform acestor teze, care sunt considerate ca principii de baza ale legislației din domeniul dreptului familiei și, nemijlocit, a raporturilor familiale, putem conchide că membrii familiei sunt datori să-și acorde sprijin reciproc, de ordin moral și material.

În mod firesc, soții își duc viața în comun și contribuie în raport cu mijloacele fiecăruia la cheltuielile ce pot apărea pe parcursul căsniciei.²

Cererea soțului privind plata pensiei de întreținere poate fi satisfăcută, dacă sunt îndeplinite următoarele condiții:

1. Soții (foștii soți) sunt sau au fost în căsătorie legală;
2. Soțul (fostul soț) care cere întreținerea este inapt de muncă și necesită sprijin material sau este expres prevăzut în lege ca cel ce poate pretinde întreținerea;
3. Soțul (fostul soț) care datorează întreținerea dispune de mijloace materiale suficiente pentru plata întreținerii celuilalt soț.

Inapt de muncă se consideră soțul care deja a împlinit vârsta de pensionare, deține invaliditate de gradul I, II, III. În cazul soțului, nu are nici o relevanță faptul că creditorul obligației de întreținere a devenit inapt de muncă înainte sau în timpul căsniciei. Fostul soț poate pretinde întreținerea doar în cazul când incapacitatea de muncă a survenit în timpul căsătoriei sau timp de un an de zile după desfacearea acesteia. Articolul 82 din Codul familiei acordă dreptul de a cere întreținerea soției în timpul gravidității și a soțului care îngrijește copilul comun până la vârsta de 3 ani, copilul invalid până la vârsta de 18 ani sau copilul invalid de gradul I din copilărie. Aceste prevederi sunt valabile și pentru fostul soț.

Starea de nevoie a soțului inapt de muncă se determină de către instanța judecătorească pentru fiecare caz în parte. Persoana care primește pensie pentru limita de vârstă sau invaliditate se poate afla în stare de nevoie parțială, ceea ce nu îl lipsește de dreptul la întreținerea cuvenită. Aprecierea stării de nevoie se face în raport cu starea materială și nivelul de trai al debitorului întreținerii, adică a soțului sau fostului soț, avută în timpul căsătoriei, fără însă a fi obligatorie asigurarea aceluiasi nivel de trai.

Art. 84 din Codul familiei prevede că cuantumul pensiei de întreținere pentru soț sau fostul soț se stabilește de către instanța judecătorească într-o

sumă bănească fixă, plătită lunar, ținându-se cont de situația materială și familială a soților sau foștilor soți.

Legislația R. Moldova cu privire la raporturile familiale de întreținere subliniază câteva cazuri în care persoana poate fi scutită complet sau pe un anumit termen de la obligația de întreținere, și anume:

- incapacitatea de muncă a soțului sau a fostului soț inapt de muncă, care necesită sprijin material, este rezultatul abuzului de băuturi alcoolice sau substanțe stupefiante, ori rezultatul unei infracțiuni premeditate;
- soțul sau fostul soț care necesită sprijin material a avut un comportament amoral în familie;
- soții sau foștii soți s-au aflat în căsătorie cel mult 5 ani;
- s-a constatat, pe cale judecătorească, faptul că căsătoria a fost desfăcută din culpa fostului soț, care necesită sprijin material.

Obligația de întreținere dintre alți membri ai familiei.

Legislația în vigoare, pentru unele cazuri, când încasarea pensiei de întreținere de la părinți, copii, soți este imposibilă, impune această obligație altor membri ai familiei. Acești membri ai familiei sunt rudele debitorului obligației de întreținere în fața fraților, surorilor minore și majore apte de muncă, bunicii, nepoții minori și majori inapți de muncă, părinții vitregi inapți de muncă și persoanele inapte de muncă care au întreținut și au educat copiii minori (educatorii).

Precum s-a relatat mai sus, obligația de întreținere dintre membrii familiei ia naștere numai atunci când nu există posibilitatea de a primi întreținerea de la soți, părinți și copii majori și, deci, este o obligație *subsidiară*.

Prima categorie de rude colaterale, care, în condițiile legii, își datorează reciproc întreținere sunt *frații și surorile*.

Legislația din domeniul dreptului familiei stabilește în art. 86 alin.(1) din Codul familiei că *frații și surorile minore au dreptul de a primi întreținerea de la frații și surorile mai mari apte de muncă*, dacă îndeplinesc un șir de condiții. Aceste condiții sunt următoarele:

- frații și surorile minore sunt în imposibilitatea de a primi întreținerea de la părinți, din cauza că aceștia sunt decedați, declarați decedați, declarați dispăruți, sunt grav bolnavi, se eschivează de la plata întreținerii etc.;

² Adriana Corhan, *Teorie și Practică Dreptul Familiei*, București: Lumina Lex, 2001, p. 439.

- aceștia necesită sprijin material, adică frații și surorile minore nu au nici un fel de venituri sau veniturile de care dispun sunt nici pe aproape suficiente, astfel aflându-se în imposibilitate de a se întreține sau de a fi întreținuți;
- întreținerea dată poate fi impusă doar în cazul în care surorile sau frații majori apti de muncă au posibilitatea de a-i întreține, adică dacă au mijloace suficiente de a plăti întreținerea.

Este de menționat faptul că obligația dată de întreținere își găsește existența atât între frații și surorile care au ambii părinți comuni, cât și între cei care au doar un singur părinte comun. Obligația se impune tuturor fraților și surorilor majore ale celui care necesită sprijin material. La fel, putem spune că, conform prevederilor art. 86 alin. (2) din Codul familiei, surorile și frații majori apti de muncă sunt obligați să-și întrețină surorile și frații majori, dacă aceștia îndeplinesc la fel unele condiții:

- necesită sprijin material, aflându-se într-o situație precară, sunt fără venituri sau bunuri din care ar putea avea dividende, sau în unele situații chiar de a le vinde pentru a obține un oarecare venit;
- sunt în imposibilitatea de a primi întreținerea de la alte persoane care au obligația de plată a întreținerii (părinți, copii majori, soț sau fostul soț);
- sunt inapți de muncă – invalizi de gradul I, II, III sau au atins vârsta de pensionare.

A doua categorie de membri ai familiei care își datorează întreținerea dată sunt *buneii și nepoții*. Astfel, nepoții minori, care necesită sprijin material, în imposibilitatea întreținerii lor de către părinți, au dreptul de întreținere de la bunici, care, desigur, trebuie să fie în stare să o facă și să aibă nemijlocit mijloace suficiente de a o face. Același drept îl au nepoții majori inapți de muncă, care necesită sprijin material, dacă s-a stabilit imposibilitatea întreținerii lor de către soți, foștii soți, copiii majori apti de muncă sau de către părinți.

La fel, după cum am mai menționat anterior, această obligație de întreținere este una reciprocă, deci, respectiv, și buneii care sunt inapți de muncă și necesită sprijin material, în imposibilitatea întreținerii lor de către copiii majori apti de muncă ai acestora sau de către soți, foștii soți, au dreptul la întreținere de la nepoții majori apti de muncă care dispun de mijloace suficiente.

O situație care trebuie să fie remarcată este faptul că, în cazul în care instanța de judecată va elibera copiii părinților de la îndeplinirea obligațiilor legale de întreținere, deoarece părinții au avut un compor-

tament nedemn și/sau nu și-au îndeplinit în modul cuvenit îndatoririle părintești pe parcursul educației oferite și acest fapt a fost demonstrat în instanța de judecată, nepoții, în cazul existenței unei astfel de hotărâri, nu vor putea fi obligați să-și întrețină bunicii lor.

A treia categorie de persoane între care există o obligație de întreținere sunt copiii și părinții vitregi. Această obligație este reglementată de art. 89 din Codul familiei, în conformitate cu care "Părinții vitregi inapți de muncă, care necesită sprijin material, în imposibilitatea întreținerii lor de către copiii lor firești majori apti de muncă sau de către soț, fostul soț, au dreptul la întreținere de la copiii vitregi majori apti de muncă, care dispun de mijloace suficiente".

Raportul juridic de întreținere se bazează, în cele mai dese cazuri, pe relațiile de rudenie dintre debitor și creditor (frați și surori – rude de gradul II în linie colaterală, buneii și nepoții – rude de gradul II în linie dreaptă).³ Însă există situații când obligația de întreținere se bazează pe relațiile de afinitate și întreținere anterioară a plătitorului, cum ar fi obligația care se află în sarcina copiilor vitregi de a-și întreține părinții vitregi.

Părinților vitregi li se acordă dreptul de a pretinde plata pensiei de întreținere de la copiii vitregi doar în următoarele cazuri:

- nu au posibilitatea să primească întreținerea de la copiii lor firești, majori apti de muncă sau de la soții sau fostii soți;
- sunt inapți de muncă, având un grad de invaliditate sau au atins vârsta de pensionare și necesită sprijin material;
- copiii vitregi majori și apti de muncă au posibilitatea și dispun de mijloace suficiente pentru plata pensiei de întreținere.

Instanța de judecată este în drept să scutească copiii vitregi de la plata pensiei de întreținere în cazul în care cei din urmă nu au oferit copiilor vitregi întreținerea și educația cuvenită cel puțin 5 ani. Acest motiv de a scuti copiii vitregi este doar un drept al instanței de judecată, dar nu și o obligație, astfel, pe parcursul judecării, în temeiul probelor administrate și a situațiilor de fapt expuse, se va lua o hotărâre în acest sens, utilizând sau nu scutirea pe motivul în cauză.

O a patra categorie se referă la persoanele care au crescut și educat copii în familie, fără ca să fi fost instituită tutela sau curatela, sau creată o casă de

³ Cebotari Valentina, *Dreptul Familiei Ed. a 2-a*, Chișinău: S.N., 2008, p. 242.

copii de tip familial, denumiți de art.90 din Codul familiei educatori. Aceștia au posibilitatea de a cere întreținere de la copiii care au fost educați și întreținuți de ei, dacă întrunesc următoarele condiții prevăzute de legislație:

- educatorul este inapt de muncă;
- educatorul necesită ajutor material;
- s-a stabilit imposibilitatea întreținerii educatorului din partea copiilor proprii majori apti de muncă sau de către soț, fostul soț.

Copii educați pot fi impuși la plata pensiei de întreținere, dacă aceștia sunt deja majori apti de muncă și dispun de mijloace financiare sau de altă natură suficiente pentru a achita întreținerea. La fel ca și în situația cu părinții vitregi, art. 90 alin. (2) din Codul familiei prevede că doar instanța de judecată are atribuțiile necesare pentru a scuti copiii de obligația de a-și întreține educatorii, dacă aceștia din urmă i-au întreținut și educat mai puțin de 5 ani sau nu și-au onorat obligațiile. Posibilitatea dată a instanței de judecată la fel este considerată doar un drept, nu și o obligație, deoarece aceasta, la fel ca și în cazul copiilor vitregi, va lua în considerație totalitatea materialelor dosarului cu privire la cazul de întreținere a educatorilor și va ține cont de faptul, dacă cei din urmă au avut un comportament normal, fără careva abuzuri și devieri de la oferirea unei educații normale, asemănătoare celei oferite în cadrul unei familii firești.

Cuquantumul pensiei de întreținere pentru educatori se stabilește printr-o sumă bănească fixă, ca în toate celelalte cazuri similare, achitată lunar, ținându-se cont de starea materială și familială a debitorului obligației legale de întreținere, precum și de alte circumstanțe importante.

Respectivele clasificări ne ajută să divizăm totalitatea raporturilor, în urma cărora putem stabili existența obligației de întreținere, valabilitatea acesteia, adică condițiile în care poate exista sau apărea o obligație sau alta. În general, divizările respective sunt realizate pentru o sistematizare mai bună în ceea ce ține de aplicarea legii în fiecare situație în parte.

Obligația de întreținere este una dintre cele mai voluminoase în dreptul familiei, deoarece cuprinde o multitudine de raporturi juridice familiale. Aplicarea ei în practică necesită studierea mai multor aspecte ale vieții de familie, atât a debitorului cât și a creditorului întreținerii. De analiza profundă a tuturor circumstanțelor ce influențează realizarea dreptului la întreținere va depinde cuantumul întreținerii și, deci, bunăstarea membrilor familiei.

Posibilitatea executării silite a obligației de întreținere duce la ideea că membrii familiei poartă răspundere pentru cei apropiați și, respectiv, practica și doctrina juridică este obligată să aducă la cunoștință tuturor despre aceasta, în scopul ridicării nivelului răspunderii morale și juridice a populației.

NATURA JURIDICĂ A CONTRAVENȚIEI DIN PERSPECTIVA JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

Sergiu FURDUI,
 *judecător
 la Curtea de Apel Chișinău,
 doctor în drept*

Sumar

În doctrina și în practica judiciară s-au conturat diferite opinii cu privire la incidența dispozițiilor Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (Convenția) în materie contravențională, motiv pentru care ne-am propus ca în rândurile ce urmează să supunem dezbaterilor practico-științifice problematica propriu-zisă, pe care o considerăm relevantă, alături de multe altele, pentru analiza și stabilirea naturii juridice a contravenției în sistemul de drept al Republicii Moldova din perspectiva jurisprudenței Curții Europene a Dreptului Omului (Curtea).

Cuvinte-cheie: Curtea, dreptul intern, state, jurisprudență, contravenție.

Summary

Judicial nature of contravention from the perspective of the EtCHR jurisprudence

In the judicial doctrine and practice were outlined different views on the ECHR provisions incidence in contravenational matter, from this reason we proposed to submit on practical and scientific debates this problem, which, as other, we consider relevant for the analysis and setting of judicial nature of the contravention in the judicial system of the Republic of Moldova from the perspective of the EtCHR jurisprudence.

Key-words: Court, domestic law, states, jurisprudence, contravention.

Prin Hotărârea din 1 februarie 2005, pronunțată în cazul *Zilberberg c. Moldovei*, Curtea a susținut faptul că a existat o încălcare a articolului 6, paragraful 1, al Convenției. Această Hotărâre are o

semnificație deosebită pentru jurisprudența națională, dat fiind faptul că a fost prima prin care Republica Moldova este condamnată pentru încălcarea dreptului la un proces echitabil în materie contravențională.

Guvernul Republicii Moldova, prezentând observațiile sale cu privire la fondul cauzei (regula 59, paragraful 1, din Regulamentul Curții), a declarat că acuzațiile aduse reclamantului au fost de natură „administrativă” și nu „penală”, astfel subliniind necesitatea de a diferenția contravențiile de sistemul de justiție penală, totodată considerând că între acuzațiile de ordin penal și cel contravențional trebuie trasată o linie divizorie într-o manieră care să fie conformă articolului 6 din Convenție.

Astfel, întrucât a existat diferența de puncte de vedere pe marginea naturii juridice a contravenției, Curtea, fiind obligată să verifice respectarea prevederilor Convenției în sistemul de drept al Republicii Moldova, a statuat cu fermitate că fapta pentru care a fost sancționat *Zilberberg* se află sub incidența noțiunii autonome de „materie penală”.

Alături de alte noțiuni, „materia penală” are o accepțiune proprie în jurisprudența Curții, referindu-se, în esență, la persoana acuzată de săvârșirea unei fapte penale.¹

La baza aprecierii cu privire la natura juridică a contravenției din perspectiva jurisprudenței Curții, Înalta instanță de la Stratsbourg a specificat trei criterii:

- a) calificarea faptei conform dreptului național;
- b) natura faptei;
- c) natura și gradul de severitate al sancțiunii care urmează a fi aplicată faptuitorului – persoanei inovate de comiterea faptei.

Se observă că aceste criterii sunt examinate, fiind luate în considerație obiectul și scopul articolului 6 din Convenție, sensul noțiunilor normei respective, precum și legislația Republicii Moldova, ca stat contractant. Curtea califică contravenția ca aparținând „materiei penale”, având în vedere cele trei criterii enunțate, subliniind că sunt alternative și nu cumulative: pentru ca articolul 6 din Convenție să fie aplicat, este suficient ca contravenția re-

¹ Corneliu Bârsan, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Convenția pe articole, vol. Ed.C.H.Beck, București 2005, p.442.

spectivă să fie de natură „penală”, din punctul de vedere al Convenției, sau ar trebui ca persoanei declarată vinovată de comiterea contravenției să-i fie aplicată o sancțiune, care, prin natura și gradul ei de severitate, să se refere la sfera „penală” (Hotărârea Lutz c. Germaniei din 25.08.1987, paragraful 55). Acest lucru nu exclude să fie luat în considerație aspectul cumulativ al criteriilor, în cazul în care analiza separată a fiecărui criteriu nu face posibilă elaborarea unei concluzii clare cu privire la existența unor „acuzății de natură penală”².

Criteriile privind identificarea naturii juridice a faptei au fost utilizate pentru prima dată în Hotărârea Engel și alții împotriva Olandei, din 8 iunie 1976, fiind ulterior preluate de jurisprudența Curții care vizează hotărârile c. Moldovei, potrivit cărora fapta calificată de dreptul național ca contravenție aparține noțiunii autonome de „materie penală”. De exemplu: Hotărârea Ziliberbeg c. Moldovei din 1 februarie 2005; Hotărârea Guțu c. Moldovei din 7 iunie 2007; Hotărârea Russu c. Moldovei 15 august 2008; Hotărârea Hyde Park c. Moldovei din 7 aprilie 2009; Hotărârea Masaev c. Moldovei din 12 mai 2009; Hotărârea Fomin c. Moldovei din 11 octombrie 2011; Hotărârea Brega și alții c. Moldovei din 24 decembrie 2012.

Pentru prima dată, Curtea a apreciat că contravenția, ca faptă prejudiciabilă, intră în sfera noțiunii de „materie penală” în Hotărârea Ozturk c. Germaniei din 21 februarie 1984. Fiind acceptat fenomenul de depenalizare al contravențiilor, Curtea s-a pronunțat în sensul în care Convenția nu poate fi interpretată ca opunându-se unei tendințe de dezincriminare a unor fapte de o gravitate mai redusă³.

Având în vedere caracterul autonom al noțiunii „materie penală”, este posibil ca unele domenii să fie analizate de Curte ca aparținând sferei penale, deși, conform dreptului național, acestea sunt calificate ca având o natură extra-penală. Rațiunea pentru care calificarea realizată de dreptul intern nu-i una absolută este prezentată de Curte în cauza menționată - Ozturk împotriva Germaniei: „În dreptul intern al multor state părți la Convenție operează distincția între infracțiune, delict și contravenții. Pe de alta parte, ar fi contrar obiectului și scopului art.6, care garantează oricărei persoane dreptul la un proces echitabil, dacă statelor le-ar fi

permis să excludă din câmpul de aplicare al art.6 o întreagă categorie de fapte pe motivul că acestea sunt contravenții”.

În contextul dat, într-o altă hotărâre, Curtea relevă că, datorită numărului mare de infracțiuni ușoare, un stat contractant poate găsi rațiuni suficiente de convingătoare pentru a introduce un sistem prin care organele de jurisdicție să fie degrevate de obligația de a sancționa asemenea fapte; statele sunt obligate, însă, să permită persoanei interesate să atace actul de sancționare al autorității administrative în fața unei instanțe care să prezinte toate caracteristicile unui tribunal independent și imparțial, așa cum apare conturată această noțiune în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.⁴

Opinând că, pe bună dreptate, contravenția intră în câmpul de aplicare al Convenției și, drept consecință, sunt aplicabile nu numai garanțiile prevăzute de art. 6 (inclusiv dreptul la un proces echitabil, prezumția de nevinovăție), ci și celelalte garanții, mai generale (art. 7 din Convenție, art. 2 din Protocolul 7 – dublul grad de jurisdicție, art. 4 din Protocolul 7 etc.), în continuare vom caracteriza criteriile enunțate, pe care trebuie să le întrunească fapta pentru a fi apreciată ca aparținând „materiei penale” prin prisma jurisprudenței Curții.

1. Calificarea faptei potrivit dreptului național

Acest prim criteriu are o valoare relativă, întrucât Curtea afirmă că statele contractuale sunt libere să califice anumite fapte ca delict disciplinar sau contravenții (CEDO, Hotărârea Kaldrebec c. Slovaciei din 02.09.1998, paragraful 51), cu condiția de a lăsa persoanei posibilitatea de a ataca actul de sancționare în fața unui organ care să poarte toate caracteristicile unui „tribunal independent și imparțial”⁵.

Semnificative, în acest sens, sunt considerentele expuse în paragraful 32, alin. (3) din Hotărârea Zilberberg c. Moldovei, potrivit cărora Curtea reiterează faptul că, în principiu, caracterul general al CCA și scopul pedepselor, care are un caracter de prevenire și pedepsire, sunt suficiente pentru a dovedi că reclamantul a fost găsit vinovat de înfăptuirea unor acțiuni cu caracter criminal, în sensul articolului 6 al Convenției.⁶

² CEDO, Hotărârea Janoscenic c. Suediei din 23.07.2002, paragraful 67.

³ CEDO, Hotărârea Ozturk c. Germaniei din 21.02.1984, paragraful 49.

⁴ CEDO, Hotărârea Lutz c. Germaniei din 23.08.1987, paragraful 57.

⁵ CEDO, Hotărârea Lutz c. Germaniei din 23.06.1987, paragraful 57.

⁶ CEDO, Hotărârea Lauko c. Slovaciei din 02.09.1998, paragraful 58.

2. Natura faptei.

Potrivit acestui criteriu, în cazul în care norma sancționatorie se aplică pentru ocrotirea valorilor sociale - care aparțin întregii comunități, de regulă - este vorba de o normă de natură juridică, care aparține materiei penale, iar dacă se adresează doar unei anumite categorii de persoane - este vorba de o normă aparținând materiei administrative, disciplinare etc. și, ca urmare, neinclusă în noțiunea de „materie penală”. Întrucât există în dreptul intern al statelor numeroase infracțiuni care au un subiect activ special, acest criteriu nu rezolvă întotdeauna problema calificării faptei, fiind nevoie să se ia în calcul gravitatea faptei comise (Radu Chirița, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentarii și explicații, vol. Ed.C.H.Beck, București 2007, p.30) și să se stabilească natura interesului protejat prin norma încălcată.⁷

3. Natura și gradul de severitate al sancțiunii care urmează a fi aplicată făptuitorului

Aceast criteriu utilizat de Curte la calificarea faptelor are o importanță majoră, de vreme ce „severitatea sancțiunii” constituie, de regulă, criteriul determinant pentru a califica o faptă ca aparținând noțiunii de „materie penală”. „Severitatea sancțiunii”, analizată prin scopul ei punitiv sau reparator, are un caracter de pedeapsă - criteriu determinant pentru a califica o faptă ca aparținând noțiunii de „materie penală”. Lipsa gravității pedepsei aplicată reclamantului nu poate priva o contavenție de caracterul său inerent penal.⁸

Se remarcă, sub aspectul criteriului dat, o largă paletă de fapte care au fost considerate de Curte aparținând materiei penale, ele având în dreptul intern al statelor calificări diverse.⁹

În concluzie, pe baza celor trei criterii conturate în jurisprudența Curții, deducem că contravenția, ca specie de ilicit, este de natură juridică și aparține materiei penale. Or, în lumina considerentelor relevante, Convenția își găsește, astfel, aplicarea în cazul contravențional.

⁷ CEDO, Hotărârea Ozturk c. Germaniei din 21.02.1984, paragraful 53.

⁸ CEDO, Hotărârea Ozturk c. Germaniei din 21.02.1984, paragraful 54.

⁹ CEDO, Hotărârea Anghel c. României din 04 octombrie 2007, paragraful 67.

CONSIDERAȚII PRIVIND DELIMITAREA CONTRACTULUI MATRIMONIAL DE CONTRACTUL DE CĂSĂTORIE

Olga PISARENCO,
doctorand, USM,
lector superior universitar, UTM,
consilierul Directorului executiv
al INJ

Sumar

Instituția contractului matrimonial a apărut în legislația Republicii Moldova odată cu adoptarea Codului familiei nr.1316-XIV din 26.10.2000. Această instituție este puțin cunoscută în rândul populației, din care cauză contractul matrimonial este rar întâlnit în practică. Deseori, contractul matrimonial este confundat cu contractul de căsătorie, deși legiuitorul i-a rezervat primul un capitol distinct în Codul familiei – Capitolul 6 „Regimul contractual al bunurilor soților”. În prezentul studiu sunt trecute în revistă aspectele definitorii, precum și cele care delimitează aceste două concepte, care, în esență, au scopuri și valențe juridice diferite.

Cuvinte-cheie: familie, căsătorie, contract de căsătorie, convenție de căsătorie, act de căsătorie, contract matrimonial, convenție matrimonială, contract prenupțial, regim matrimonial.

Summary

Considerations on the delimitation between the matrimonial contract and the marriage contract. The institution of matrimonial contract appeared in legislation of the Republic of Moldova with the adoption of Family Cod nr.1316-XIV of 26.10.2000. This institution is less known among the population, therefore matrimonial contract is rarely encountered in practice. Often, the matrimonial contract is confused with the marriage contract, although the legislator has reserved to the first one a distinct chapter – Chapter 6 „The contractual regime of spouses' goods”. In this study, are reviewed defining aspects as well as those that delimit these two concepts, which, in essence, have different goals and legal meanings.

Key-words: family, marriage, contract of marriage, convention of marriage, act of marriage, matrimonial contract, matrimonial convention, prenuptial contract, matrimonial regime.

În doctrina dominantă astăzi se pune semnul egalității între noțiunile „contract matrimonial” și „contract de căsătorie”. Denumirile folosite pentru a desemna convenția matrimonială au fost și sunt deosebit de variate, fără ca termenii folosiți să semnifice automat că există și o deosebire între realitățile desemnate diferit. Sintagmele au fost preluate în doctrina timpului, care, la rândul ei, a propus și utilizat mai mult cu valențe stilistice, diferite denumiri pentru a numi una și aceeași realitate: „contract de căsătorie”, „convenție de căsătorie”, „contract matrimonial”, „convenție matrimonială”, „contract prenupțial” etc., toți acești termeni fiind considerați juridic sinonime¹.

Totuși, există opinii ale specialiștilor în domeniu care fac distincție între aceștia, întrucât au semnificații și întinderi diferite. Mai jos, propunem spre analiză opiniile exprimate de adepții ambelor tabere, pentru a ajunge în final la o soluție argumentată în contextul cadrului legal național.

Într-o primă opinie, dominantă în doctrina română din diferite timpuri, contractul de căsătorie este numit și „convenție matrimonială” sau „contract matrimonial”, care desemnează „actul convențional prin care viitorii soți, uzând de libertatea conferită de legiuitor, își stabilesc regimul matrimonial propriu sau își modifică, în timpul căsătoriei, regimul matrimonial sub care s-au căsătorit”², „convenția prin care viitorii soți reglementează regimul lor matrimonial, condiția bunurilor lor prezente și viitoare, în raporturile patrimoniale ce izvorăsc din căsătorie”³ sau „o facultate acordată de lege de a se reglementa, în mod convențional și în limitele anume determinate, efectele patrimoniale ale puterilor și ale incapacităților rezultând din căsătoria privită ca raport de stat civil”⁴.

Într-o altă opinie, se face o distincție certă între contractul matrimonial și contractul de căsătorie.

¹ Vasilescu P. *Regimuri matrimoniale. Partea generală*. București: Rosetti, 2003, p.182-183.

² Crăciunescu C-M. *Regimuri matrimoniale*. București: ALL Beck, 2000, p.11.

³ Hamangiu C., Rosetti-Bălănescu I., Băicoianu Al. *Tratat de drept civil român*. Vol.III. București: All Beck, 1998, p.4.

⁴ Cantacuzino M.B. *Elementele dreptului civil*. București: ALL Beck, 1998, p.697.

Astfel, prin expresia „contract de căsătorie”, Pothier înțelegea însuși actul care constituie căsătoria⁵. La fel, doctrinarul rus K.I. Zaboev consideră căsătoria ca fiind o formă a contractului, denumirea mai corectă fiind „contract de căsătorie”, care reprezintă în esență un tip special de contract civil, întrucât dispune de toate particularitățile acestuia⁶.

Doctrinarul rus V. I. Sinaiskii - deși consideră căsătoria ca fiind o instituție a dreptului civil, identificând unele elemente care dovedesc caracterul contractual, și anume: încheierea căsătoriei în baza acordului liber exprimat al ambelor părți și sub supravegherea legii - neagă cu vehemență caracterul de contract al căsătoriei, considerând că, potrivit religiei creștine, „căsătoria este o taină”⁷, condiție care rupe legătura de natura contractuală a acestei înțelegeri religioase⁸.

În vederea soluționării acestei dileme doctrinare, vom recurge în prim aspect la definirea termenilor „căsătorie”, „act de căsătorie”, „contract de căsătorie” și „contract matrimonial”. Concretizările date sunt necesare chiar și datorită faptului că în Codul familiei al RM termenii respectivi nu sunt definiți, decât cel de „contract matrimonial”.

Termenul „căsătorie” se trage încă din dreptul roman, fiind definit de către jurisconsultul roman Modestin ca fiind „uniunea dintre bărbat și femeie, care implică o conviețuire pentru întreaga viață, reglementată de dreptul divin și uman”⁹.

În legiurile românești de la începutul secolului XIX, instituția căsătoriei a fost reglementată amănunțit, fiind definită extrem de explicit și complet. Astfel, în art.63 din Codul Calimah (1817)¹⁰, căsătoria este definită ca un contract („căsătorească tocmeală”) prin care „două persoane, parte bărbătească și parte femeiască, arată cu un chip legiuit a lor voință și hotărâre de a viețui într-o legiuită însoțire, cu dragoste, cu frica lui Dumnezeu și cu cinste într-o tovărășie nedespărțită, de a naște

prunci, a-i crește, a se ajuta între ei, după putință, la toate întâmplările”.

Codul civil Cuza (1864)¹¹ nu conținea o definiție expresă a căsătoriei. Din această cauză, explicarea conținutului noțiunii a revenit doctrinei, care a definit căsătoria drept „o societate între bărbat și femeie, un contract solemn prin care un bărbat și o femeie se unesc în îndoitul scop de a-și crea o posteritate și de a duce în comun sarcinile și greutățile vieții”. De asemenea, în doctrina de atunci, căsătoria era considerată un contract pur civil¹². Dimitrie Alexandresco s-a expus în sensul că contractul care are drept scop uniunea soților se numește *căsătorie*, iar convențiile făcute de viitorii soți în timpul acestei uniuni, relative la bunurile lor, primesc numele de *contract de căsătorie* sau *convenții matrimoniale*, contractul de căsătorie fiind „contractul bănesc format cu ocaziunea căsătoriei, pentru a determina drepturile relative ale soților cu privire la bunurile lor”¹³. Făcând comentarii asupra CC român din acele timpuri, același doctrinar a preferat în multe rânduri să utilizeze termenul „convenție matrimonială” și arar „contract de căsătorie”, cum era titulatura oferită de CC al României din 1864 (Cartea III, Titlul IV „Contractul de căsătorie în privința bunurilor și drepturile respective ale soților”). Observăm că, în epoca în care se trata căsătoria de contract, se urmărea prin folosirea aspectului patrimonial atașat convenției maritale ca să se deosebească aceasta de instituția căsătoriei. Astăzi, asemenea adăugări sunt inutile, datorită faptului că orice convenție presupune *ipso facto* efecte patrimoniale¹⁴.

Doctrinarul Paul Vasilescu consideră căsătoria ca fiind o instituție de drept civil și un act statutar, iar nu un contract ordinar, întrucât sunt demult apuse vremurile în care se considera că și căsătoria este un contract special¹⁵. Totodată, alți doctrinari români consideră că **însăși căsătoria este un contract**, cel principal, iar convenția matrimonială constituie un contract accesoriu acesteia, întrucât existența și durata sa depind de existența și durata căsătoriei, între căsătorie și contractul

⁵ Citat de: Alexandresco D. *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*. Vol.VIII, Partea I-a (Convențiile matrimoniale). București: Socec, 1916, p.6.

⁶ Забоев К.И. *Правовые и философские аспекты гражданского договора*. Санкт Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.67.

⁷ Oficierea religioasă a căsătoriei nu este prevăzută de legislația RM, purtând un caracter facultativ, respectiv nu poate fi considerată drept o condiție caracteristică contractului matrimonial.

⁸ Синайский В.И. *Русское гражданское право*. Москва: Статут, 2002, с.485-486.

⁹ Новицкий И.Б. *Римское право*. Издание 7-е, стереотипное. Москва: ТЕИС, 2002, с.77.

¹⁰ *Codul Calimah*. Ediție critică. București: Academia Republicii Populare Române, 1958, p.89 și 91.

¹¹ *Codul civil al României din 26.11.1864*. În vigoare de la 01.07.1865 până la 01.02.1954.

¹² Alexandresco D. *Principiile dreptului civil român*. Vol. IV (ultimul). București: Tipografia Curții Regale F. GÖBL Fil S.A., 1926, p.203 și 205.

¹³ Alexandresco D. *op.cit.*, 1916, p.6.

¹⁴ Vasilescu P. *op.cit.*, p.184.

¹⁵ Bonnetcase J. *Supplément au traité de droit civil de G.Baudry-Lacantinerie*. Vol.IV. Paris: Sirey, 1928, p.638-699.

matrimonial existând anumite deosebiri¹⁶. Cu referire la acest aspect, alți doctrinari¹⁷ consideră că, contractul matrimonial *este un contract principal*, deoarece soarta acestuia nu este legată de aceea a altor acte juridice sau contracte; actul juridic al căsătoriei și contractul matrimonial sunt două acte juridice distincte, cu regimuri juridice proprii, chiar dacă rațiunea existenței acestui contract este reglementarea raporturilor patrimoniale dintre soți, „ceea ce înseamnă că efectele și cauza juridică a unei convenții matrimoniale sunt strâns legate de căsătorie”¹⁸, în final, căsătoria influențează convenția matrimonială și nu invers.

Atât actul juridic al căsătoriei cât și contractul matrimonial pot fi încheiate în mod valabil, situație în care nu se ridică vreo întrebare în privința acestora, dar se poate întâmpla ca să fie contractul matrimonial încheiat în mod valabil, în schimb căsătoria nu. Ce efecte va produce declararea nulității căsătoriei în privința contractului matrimonial? Va fi lovit de nulitate și acesta în situația dată sau nu? În speță, contractul matrimonial va fi lovit de nulitate absolută în temeiul art.44 alin.(2) CF, deoarece căsătoria declarată nulă nu mai justifică existența lui¹⁹.

Viceversa acestei situații este cazul în care căsătoria este încheiată în mod valabil, iar contractul matrimonial nu. Va produce vreun efect declararea nulității contractului matrimonial în privința căsătoriei? Evident că nu, deoarece existența căsătoriei condiționează existența contractului matrimonial și nu invers²⁰. În această situație soții nu se vor putea prevala de efectele contractului matrimonial fiindu-le aplicabil regimul matrimonial legal. Faptul că art.28 alin.(2) CF stipulează că „Contractul matrimonial încheiat până la înregistrarea căsătoriei intră în vigoare la data înregistrării acesteia” nu condiționează existența sau valabilitatea acestuia, ci condiționează producerea efectelor, adică, dacă nu se încheie căsătoria între persoanele care au încheiat un contract matrimonial acesta din urmă nu va fi lovit de nulitate, ci va fi caduc, astfel, ca act juridic el va exista în mod valabil, numai că nu-și va produce efectele. Contractul matrimonial este ac-

cesoriu nu actului juridic al căsătoriei (contractului de căsătorie), ci instituției date²¹.

Constatăm că, considerațiile doctrinare din diferite timpuri, *vis-a-vis* de noțiunile supuse analizei sunt dependente de contextul legal în care sunt reglementate, dar și de atitudinile morale și religioase ale specialiștilor în domeniu, care nu întotdeauna sunt predispuși să detașeze căsătoria de la ramura socială sau religioasă spre cea juridică. Totuși, legislația este cea care încorporează realitatea socială, motiv pentru care nu putem trece peste cadrul normativ național în domeniu.

Codul familiei al RM²² nu definește căsătoria, însă prevede că aceasta dă naștere la drepturi și obligații juridice pentru soți (art.9 alin.(2)) și pentru încheierea ei este necesar consimțământul reciproc, neviciat, exprimat personal și necondiționat, al bărbatului și femeii care se căsătoresc (art.11 alin.(1)). Considerăm că aceste reglementări oferă căsătoriei elementele necesare oricărui contract, elemente ce rezultă din art.666 din CC al RM²³, potrivit căruia contractul este acordul de voință realizat între două sau mai multe persoane prin care se stabilesc, se modifică sau se sting raporturi juridice.

La fel, un aspect important prezintă sensul lingvistic al termenilor analizați. Potrivit Dicționarului explicativ ilustrativ al limbii române²⁴, prin căsătorie se înțelege: convenția încheiată (printr-un act de stare civilă) între un bărbat și o femeie care cad de acord să trăiască împreună și să întemeieze o familie; unire legală între un bărbat și o femeie pentru întemeierea unei familii. Astfel, termenul „căsătorie” se prezintă sub un dublu înțeles, desemnând actul juridic pe care îl încheie cei care doresc să se căsătorească și, pe de altă parte, situația juridică a celor căsătoriți, situație care se naște ca efect al actului juridic încheiat.

Totodată, în literatura de specialitate se consideră, pe bună dreptate, că termenul „căsătorie” poate avea și înțelesul de instituție juridică, adică ansamblul normelor juridice care reglementează căsătoria, act juridic și situație juridică²⁵.

²¹ Pînzari V. *op.cit.*, p.119.

²² *Codul familiei al Republicii Moldova*. Nr.1316-XIV din 26 octombrie 2000, în vigoare începând cu 26.04.2001. În: Monitorul Oficial al RM, 26.04.2001, nr.47-48 (210).

²³ *Codul civil al RM*. Nr.1107-XV din 06.06.2002, în vigoare începând cu 12.06.2003. În: Monitorul Oficial al RM, 22.06.2002, nr.82-86 (661).

²⁴ *Dicționar explicativ ilustrativ al limbii române*. Chișinău: Arc & Gunitas, 2007, p.322.

²⁵ Frențiu G.C., Moloman B.D. *Elemente de dreptul familiei și de procedură civilă*. București: Hamangiu, 2008, p.46.

¹⁶ Hamangiu C., Rosetti-Bălănescu I., Băicoianu Al. *op.cit.*, p.4.

¹⁷ Pînzari V. *Unele considerente cu privire la regimul contractual al bunurilor soților în legislația familială a Republicii Moldova*. În: Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România, Nr.1/2006, anul LI, p.119.

¹⁸ Vasilescu P. *op.cit.*, p.198.

¹⁹ Pînzari V. *op.cit.*, p.119.

²⁰ Vasilescu P. *op.cit.*, p.199.

Considerăm important de subliniat că **instituția căsătoriei nu se identifică și nu se suprapune peste convenția matrimonială**, care are un înțeles și o aplicabilitate mai îngustă, rezumată la aspectele ce privesc patrimoniul soților.

Potrivit Dicționarului explicativ ilustrativ al limbii române²⁶, termenul „matrimonial” provine de la latinescul „matrimonialis” – referitor la căsătorie sau „matrimonium” – căsătorie. Termenul „matrimonial” a luat viață după recunoașterea dreptului soției de a fi pe picior de egalitate cu soțul asupra patrimoniului conjugal, din care motiv considerăm că acesta desemnează patrimoniul acumulat în timpul căsătoriei de către soți împreună. Această concluzie rezultă și din prevederea art.27 CF, care definește contractul matrimonial ca fiind convenția încheiată benevol între persoanele care doresc să se căsătorească sau între soți, în care se determină drepturile și obligațiile patrimoniale ale acestora în timpul căsătoriei și/sau în cazul desfacerii acesteia.

Definițiile date convenției matrimoniale sunt deosebit de abundente și variate. Generic, însă, se poate defini contractul matrimonial ca fiind actul juridic prin care părțile își reglementează raporturile patrimoniale esențiale, care se vor desfășura între ei în cursul căsătoriei²⁷. În acest sens, s-a spus despre convenția matrimonială că ar fi un „pact de familie” sau „o cartă patrimonială a menajului”²⁸ ori un „regulament al intereselor pecuniare ale soților”²⁹. Esențial e să reținem ideea că **o convenție matrimonială nu este decât un act juridic cu scop aparte – reglementarea raporturilor patrimoniale dintre soți**³⁰.

Din cele expuse, concluzionăm că prin termenul „căsătorie” se desemnează uniunea liber consimțită între un bărbat și o femeie contractată prin semnarea actului de căsătorie – act juridic civil bilateral, care poate fi denumit și „contract de căsătorie”, iar prin expresia „contract matrimonial” se desemnează raporturile matrimoniale dintre soți și soție generate de această uniune în baza unei înțelegeri distincte.

În privința „contractului de căsătorie” s-a expus și opinia precum că acesta reglementează relațiile

personale nepatrimoniale dintre soți, aflate în legătură directă cu drepturile și obligațiile personale ale soților prevăzute de lege, nerespectarea cărora constituie temei pentru încetarea acestuia³¹. De altfel, în literatura de specialitate română, se face deosebirea între contractul de căsătorie și convenția matrimonială, în sensul că contractul de căsătorie poate să conțină, pe lângă convențiile matrimoniale, prin care se reglementează regimul matrimonial adoptat de viitorii soți, și alte prevederi, cum ar fi recunoașterea unui copil, donații făcute de alte persoane (în special de către părinți) soților sau unuia dintre aceștia etc.³². Astfel, considerăm că **termenul „contract de căsătorie” are un înțeles mai larg**, care include în sine toate raporturile reglementate de legislația familială, atât cele personale nepatrimoniale cât și cele ce iau naștere între soți, între soți și alți membri ai familiei, precum și între soți și persoanele terțe.

Considerăm că sensul noțiunii „contract matrimonial” este altul decât cel ce derivă din noțiunile „contract de căsătorie” sau „act de căsătorie”. Dacă prima desemnează acordul de voință al soților referitor la patrimoniul acumulat de ei în timpul căsătoriei, atunci cele din urmă desemnează acordul de voință al soților referitor la încheierea căsătoriei. Mai mult decât atât, considerăm că noțiunea „act de căsătorie” desemnează actul semnat de către soți la oficiul de stare civilă, prin care se încheie căsătoria, iar noțiunea „contract de căsătorie” desemnează consimțământul reciproc, nevicat, exprimat personal și necondiționat de către persoanele care doresc să se căsătorească și care îmbracă forma actului juridic al căsătoriei.

În ceea ce privește semnificația termenilor „contract matrimonial” și „contract prenupțial”, utilizați cu precădere în doctrina și legislația americană, situația se prezintă astfel. Termenul „prenupțial” înseamnă „înainte de noapte”, adică înainte de căsătorie, întrucât nu este permisă locuirea tinerilor împreună înainte de căsătorie. Prin contract prenupțial americanii au în vedere acordul de voință realizat numai între persoanele care doresc să se căsătorească, prin care se stabilesc, se modifică sau se sting drepturile și obligațiile acestora asupra patrimoniului existent și viitor. În ceea ce privește noțiunea „contract matrimonial”, aceasta are un înțeles mai larg, prin care se desemnează acordul de voință realizat între soți sau viitorii soți referitor la regimul juridic al patrimoniului conjugal.

²⁶ Dicționar explicativ ilustrativ al limbii române. Chișinău: Arc & Gunivas, 2007, p.1106.

²⁷ Vasilescu P. *op.cit.*, p.183-184.

²⁸ Malaurie Ph. Aynés L. *Les régimes matrimoniaux*. 3ème éd. Paris, Cujas, 1994, p.107.

²⁹ Guillaouard L. *Traité du contrat de mariage*. Vol.I. Paris: A.Pedone, 1894, p.15.

³⁰ Vasilescu P. *op.cit.*, p.184.

³¹ Забоев К.И. *op.cit.*, c.74.

³² Crăciunescu C-M. *op.cit.*, p.11.

De exemplu, în Anglia este mai des întâlnită noțiunea „contract prenupțial”, întrucât majoritatea încheie contractul matrimonial înainte de căsătorie, prin aceasta evitându-se necesitatea concretizării momentului încheierii contractului matrimonial: înainte de căsătorie sau în timpul căsătoriei.

Potrivit surselor istorice, căsătoriei îi erau aplicate regulile antecontractului și consecințele nerespectării acestuia, care era o procedură de drept civil. *Logodna* făcută înainte de căsătorie, care în limbajul simplu se numește „conspirație” sau „uneltire”, este o înțelegere a părților pentru încheierea căsătoriei în viitor. Și, dacă conform canoanelor bisericesti rusești era considerată imutabilă, atunci conform dreptului comun aceasta reprezenta un contract patrimonial a cărui nerespectare ducea la plata unei penalități³³.

Astăzi, logodna poate fi înțeleasă ca o promisiune reciprocă de căsătorie, având un caracter consensual și neobligatoriu, deoarece nu este supusă la nici un fel de formalitate, iar din punct de vedere practic, astăzi este de neimaginat ca logodna să îmbrace forma scrisă. Logodna nu poate genera prin sine nici un efect juridic raportat la căsătorie, iar promisiunea de a se căsători nu poate fi executată forțat în temeiul unui act de logodnă. Din acest punct de vedere, **logodna nu este un antecontract sau o promisiune de a contracta, în termeni clasici.**

În fond, esențialul este că logodna nu este act juridic, nu implică nici o modificare de stare civilă a logodnicilor sau efect patrimonial specific, după cum este în cazul căsătoriei. Prin urmare, nici o clauză aparent juridică, cum ar fi, de pildă, cea penală, stipulată în înțelegerea de logodnă nu poate produce vreun efect juridic. Clauza penală este întotdeauna accesorie și, prin aceasta, validitatea ei atârână de actul principal: dacă acesta nu este valid, nu va fi eficientă nici clauza penală. În materie de logodnă, este evident că o clauză penală nu poate produce nici un efect, deoarece ea este accesorie la un act non-juridic. Dar, chiar dacă logodna ar fi înțeleasă ca un act juridic, clauza penală nu ar putea fi primită, deoarece ea contravine caracterului liber al căsătoriei.

Logodna nu este decât un proiect de căsătorie, care prin sine nu presupune sau justifică (moral) relații intime sau de concubinaj între cei logodiți. În cazul în care logodnicii sunt și concubini, credem că întreaga problematică se mută în sfera

efectelor uniunii libere, aceasta fiind mai complexă în consecințe³⁴. Interesant este de observat faptul că jurisprudența franceză contemporană înregistrează cazuri prin care – cerându-se repararea prejudiciului pentru ruperea logodnei, se maschează în fond încercarea de a obține daune-interese pentru încetarea raporturilor de concubinaj³⁵.

Observăm că, deși este apropiată juridic de căsătorie, aparent și de convenția matrimonială, **logodna nu poate fi considerată contract**, nici act juridic, dar nici un simplu gest. Indiferent dacă este sau nu reglementată, logodna poate fi tolerată ca fapt social, justificându-se prin caracterul său moral și prin existența garanțiilor legale pentru ruperea logodnei³⁶. Ceea ce nu putem afirma cu certitudine despre căsătorie că este sau nu un „contract de căsătorie”.

Ținând cont de prevederile cadrului legislativ național, care păstrează tăcerea în privința aspectelor abordate, având la bază opiniile doctrinare din diferite timpuri, **concluzionăm** că există o delimitare netă între „contractul de căsătorie”, care este principalul fapt juridic la baza relațiilor familiale și „contractul matrimonial” sau alte contracte familiale, care sunt convenții adiționale la contractul de căsătorie. Și, chiar dacă contractul de căsătorie nu este denumit astfel de către legiuitor, totuși condițiile speciale pentru încheierea și încetarea acestuia sunt reglementate detaliat.

Recenzent: Valentina CEBOTARI,
doctor în drept, conferențiar universitar, USM

³³ Забоев К.И. *op.cit.*, c.72.

³⁴ Vasilescu P. *op.cit.*, p.187.

³⁵ Terré F., Fenouillet D. *Les personnes. La famille. Les incapacités*. Paris: Dalloz, 1997, p.288.

³⁶ Pentru detalii a se vedea: Pisarenco O. *Reflecții asupra cercului de persoane care pot încheia valid un contract matrimonial până la înregistrarea căsătoriei*. În: Revista științifico-practică, informativă și de drept a Institutului Național al Justiției, Chișinău, 2014, nr.2(29), p.37-38.

TRANZACȚIILE SOCIETĂȚII PE ACȚIUNI CU PROPRILE VALORI MOBILIARE

Alexandru CUZNEȚOV,
doctor în drept,
conferențiar universitar, USM

Sumar

În contextul construcției economiei de piață, pentru Republica Moldova valorile mobiliare sunt atât o necesitate cât și o problemă. Există mai multe puncte de vedere privind valorile mobiliare, asupra cărora ne vom referi în cele ce urmează.

Cuvinte-cheie: *activitate de întreprinzător, acțiuni, valori mobiliare, societate pe acțiuni.*

Summary

Tranzacțiile societății pe acțiuni cu propriile valori mobiliare. Securities in the context of building a market economy, Moldova is both a necessity as well as a problem. There are many points of view on securities about which we will refer below.

Key-words: *entrepreneurial activity, shares, securities, joint stock company.*

În literatura de specialitate nu avem o definiție clară și precisă a ceea ce se înțelege prin valori mobiliare. Orice bun material, dotat cu o valoare estimabilă în bani, se încadrează obligatoriu în una din următoarele două categorii:¹

1) bunuri imobiliare, la care se raportează terenurile, porțiunile de subsol, obiectele acvatice separate, plantațiile prinse de rădăcini, clădirile, construcțiile și orice alte lucrări legate solid de pământ, precum și tot ceea ce, în mod natural sau artificial,

este încorporat durabil în acestea, adică bunurile a căror deplasare nu este posibilă fără a se cauza prejudicii considerabile destinației lor (art. 288 alin.(2) Cod civil al RM);

2) titluri de valoare sunt considerate, conform art. 288 alin.(5) Cod civil al RM, bunurile mobiliare, deoarece se caracterizează prin mobilitatea lor, dată de trecerea fizică de la un proprietar la altul.

Având în vedere că noțiunea de „valori mobiliare” se definește prin noțiunea de „titluri de valoare” sau „hârtii de valoare”, făcând trimitere la rubrica „titlu de valoare”, putem concluziona că noțiunile de „valori mobiliare”, „titluri de valoare” și „hârtii de valoare” sunt sinonime.

Există mai multe puncte de vedere privind valorile mobiliare, specialiștii în materie definindu-le ca „documente scrise, care sunt valori mobiliare de participare ale corporațiilor (acțiunilor) ce atestă îndatorirea (obligațiunile)”² sau ca „find instrumente negociabile emise în formă scrisă sau evidențiate prin înscrieri în cont, care atestă existența unei relații contractuale între emitent și deținător și garantează drepturile posesorului acestora”³ sau ca „instrumente financiare negociabile transmise prin tradițiune sau prin înscriere în cont, care conferă drepturi egale pe categorie, dând deținătorilor dreptul la o fracțiune din capitalul social al emitentului sau un drept de creanță general asupra patrimoniului emitentului și sunt susceptibile de tranzacționare pe o piață reglementată”.

În Dicționarul de economie⁴ se menționează că valorile mobiliare sunt „titluri de valoare negociabile, reprezentând diferite creanțe (sau titluri de credit), precum și drepturi de proprietate (participanții)”.

Deci, piața financiară mijlocește plasamentele economiilor populației și ale societăților de asigurări în titluri de valoare pe termen lung (acțiuni și obligațiuni), emise de societăți comerciale și de administrațiile publice, ca instrumente de finanțare

¹ Ghilic – Micu B. Bursa de valori. București: Editura Economică, 1997, pag 30.

² Fetiniuc V., Munteanu S. Reforma economică și impactul ei asupra funcționării pieței financiare din Moldova. Chișinău: CIP a Camerei Naționale a Cărții, 2004, pag 107.

³ Negoescu Gh. Piața de capital. Galați: Alter Ego Cristian, 1998, pag 72.

⁴ Dobrotă N. Dicționar de economie. București: Editura Economică, 1991, pag 487.

re externă. Acest proces este mijlocit de unitățile bancar-financiare, care își desfășoară activitatea pe bază comercială; obiectul tranzacțiilor pe piețele de capital îl reprezintă titlurile de valoare.

Potrivit prevederilor art.77 din Legea nr.134/1997, societatea pe acțiuni este în drept să efectueze operațiuni cu propriile valori mobiliare, în cazurile prevăzute de legislație și de actul de constituire al societății, prin achiziționare, răscumpărare, convertire, consolidare sau fracționare a acestora. Aceste operațiuni pot fi grupate în două categorii: dobândirea de către societate a proprietății asupra valorilor mobiliare emise de sinestătător (achiziționarea, răscumpărarea) și modificarea de către societate a stării valorilor mobiliare emise prin schimbarea tipului (convertire), numărului (fracționare, consolidare).⁵

Privit în general, societățile pe acțiuni încheie mai des tranzacții în sfera următoarelor tipuri de valori mobiliare: *acțiuni și obligații*.

Cele mai des utilizate de către societățile pe acțiuni valori mobiliare în Republica Moldova sunt acțiunile. **Acțiunile** sunt titluri reprezentative ale unui drept de proprietate asupra unei cote-părți din activul social al emitentului. Ele acordă proprietarului anumite drepturi de gestiune sau, cel puțin, drepturi de control asupra gestiunii patrimoniului social, drepturi de a primi în fiecare an o cotă-parte din profitul net sub formă de dividende și, în sfârșit, dreptul la o cotă-parte în cazul în care societatea emitentă este lichidată. Dat fiind faptul că acțiunile produc venituri diferite de la an la an, acestea se numesc valori mobiliare cu profit variabil.

Prin urmare, acțiunile pot fi numai nominative și emise în formă materializată, pe suport de hârtie, prin metodă tipografică sau în formă dematerializată prin înscrieri în cont analitic deschis în registrul deținătorilor valorilor mobiliare ale societății. Acțiunile emise de societatea pe acțiuni pot fi clasificate după mai multe criterii. În opinia profesorului G. Ionescu⁶, acțiunile se clasifică în funcție de forma fizică în care sunt emise și în funcție de drepturile conferite:

1) acțiunile clasificate în funcție de forma fizică în care sunt emise pot fi: acțiuni materializate nominative; acțiuni dematerializate nominative. În realitate, marea majoritate a acțiunilor nominative sunt însă dematerializate, adică posesia lor este însoțită numai de înscriere în registru la contul personal al persoanelor înregistrate, lucru motivat, deoarece

circulația acțiunilor nominative materializate în formă de certificat presupune mari cheltuieli pentru asigurarea treptelor de protecție ale acestuia (hârtie specială, ștampila ș.a.);

2) acțiunile clasificate în funcție de drepturile conferite - egale sau diferite - se împart în două categorii: ordinară și preferențială;

3) acțiunile clasificate în funcție de proprietarul acțiunii se divizează în: acțiuni aflate în circulație și acțiuni de tezaur.

Distincția între acțiunile aflate în circulație și cele de tezaur este prevăzută în Legea privind societățile pe acțiuni, conform căreia acțiunile de tezaur față de cele aflate în circulație nu constituie capital propriu al societății, nu dau dreptul la vot în adunarea generală a acționarilor, la primirea dividendelor și a unei părți din bunurile societății în cazul lichidării acesteia. Dacă legislația nu prevede altfel, acțiunile de tezaur vor fi trecute în inventarul societății și valoarea lor nu poate depăși 10% din capitalul social al societății.

G.Negoescu susține ideea că, având în vedere necesitățile practice ale economiei de piață, acțiunile pot fi clasificate și în funcție de răspunderea la diversele cerințe ale posesorilor, și anume:⁷

4) acțiunile clasificate în funcție de răspunderea la diversele cerințe ale posesorilor - acțiuni în numerar și acțiuni de aport. Acțiunile de aport sunt afectate de o interdicție temporară de negociabilitate și devin negociabile la fel ca acțiunile în numerar din data realizării majorării de capital.

Spre deosebire de acțiuni care reprezintă proprietatea - o cotă-parte dintr-o companie - „**obligațiile** reprezintă un împrumut dat companiei emitente de către deținătorul obligațiunilor”. Titularul unei obligațiuni primește plăți ale dobânzii, și nu dividende, nu are drept de vot și i se promite la scadență restituirea valorii împrumutului. Emitenții ai obligațiunilor pot fi statul și autoritățile publice locale, precum și societățile comerciale care își procură pe această cale resurse împrumutate. Ca urmare, obligațiunile pot fi numite ori ca valori mobiliare corporative, ori ca titluri de stat. Investitori pe piața obligațiunilor, ca și pe cea a acțiunilor, sunt persoanele fizice și juridice, din țară și străinătate, care dețin capitaluri bănești temporar libere, cu o mică diferență - acționarii sunt membri ai societății pe acțiuni, pe când deținătorii de obligațiuni sunt „creditori ai societății” pentru dobânzile aferente.

⁵ Roșca Nicolae, Baieș Sergiu, dreptul afacerilor, ed.III, Chișinău: Î.S. F.E.-P., „Tipografia Centrală”, 2011, p.425.

⁶ Ionescu G. Burse de mărfuri și valori. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A, 2004, p. 25.

⁷ Negoescu Gh. Piața de capital. Galați: Alter Ego Cristian, 1998, p. 75.

Obligațiunile au fost definite în doctrină ca fiind „titluri de credit emise de societate în schimbul sumelor de bani împrumutate, care încorporează îndatorirea societății de a rambursa aceste sume și de a plăti dobânzile aferente”⁸ sau „obligațiunea (engl. bond; fr. obligation) este titlu financiar, instrument de datorie, reprezentând o creanță a deținătorului titlului asupra emitentului” sau „obligațiunea dă dreptul la încasare a unei dobânzi (exprimată prin cupon) și urmează să fie răscumpărat la scadență de către emitent”.

Prin prisma experienței acumulate pe piețele de capital, s-a dovedit că obligațiunile pot fi clasificate după diverse caracteristici.

G.Anghelache clasifică obligațiunile în funcție de forma fizică în care sunt emise: obligațiunile emise în formă materializată sau dematerializată, după tipul de venit pe care îl generează - obligațiuni cu discount (obligațiuni cu cupon zero) sau obligațiuni cu dobândă; după tipul dobânzii - obligațiuni cu dobândă variabilă, care presupun stabilirea periodică a dobânzii sau obligațiuni convertibile, care presupun convertirea obligațiunilor în acțiuni.⁹

Pe lângă clasificările clasice, profesorul G. Ionescu propune și alte tipuri de obligațiuni, în funcție de perioada pentru care sunt emise: obligațiuni emise pe termen scurt - până la un an, obligațiuni emise pe termen mediu - mai mult de un an sau obligațiuni emise pe termen lung; după emitent - obligațiuni corporative, emise de persoanele juridice, obligațiuni de stat, emise de organele administrației publice sau obligațiuni municipale, emise în vederea finanțării anumitor obiective de investiții de interes local.

În Legea cu privire la societățile pe acțiuni din 02.04.97, în art.11 este prevăzut că plasarea, circulația și anularea acțiunilor, obligațiunilor și altor valori mobiliare ale societății se efectuează în conformitate cu prezenta lege, legislația cu privire la valorile mobiliare, alte legislații și statutul societății.¹⁰

Având în vedere cele menționate, putem enumera caracteristicile valorilor mobiliare:

1) este un document, în forma stabilită de lege și cu rechizitele obligatorii ale acesteia. Deci, concluzionăm că documentul reprezintă o hârtie specială, care poate fi atât materializată (în baza certificatului) cât și nematerializată (adică, în formă de în-

scrieri făcute pe conturi personale ale persoanelor înregistrate, inclusiv pe purtători electronici) - art. 5 și 6 din Legea cu privire la piața valorilor mobiliare). În realitate, marea majoritate a valorilor mobiliare sunt nematerializate, adică posesia lor este însoțită numai de înscriere în registrul titlurilor, ținut de un participant profesionist pe piața de capital;

2) sunt titluri negociabile, ceea ce presupune posibilitatea transferării acestora între persoane în baza cererii și ofertei, conform principiilor dreptului comercial;

3) atestă drepturi patrimoniale (titlu de proprietate sau creanță, dreptul posesorului de a încasa o parte din veniturile viitoare ale emitentului și obligațiunea acestuia de a plăti acest venit) și drepturile nepatrimoniale (dreptul de vot pe acțiuni) - art. 3 din Legea PVM;

4) este obiect de tranzacționare, care poate fi comercializat la un preț de piață ridicat, fapt explicat prin faptul că valoarea mobilă, având preț propriu, reprezintă o anumită cotă a capitalului real, investit într-o întreprindere (art. 24 din Legea PVM);

5) posibilitatea de a circula caracterizează capacitatea valorii mobiliare de vânzare și cumpărare, împreună cu transmiterea dreptului de încasare a venitului curent cumpărătorului, precum și capacitatea valorii mobiliare de a servi drept instrument de plată independent;

6) lichiditatea reprezintă capacitatea valorii mobiliare de a se vinde rapid și de a se transforma în mijloace bănești, fără pierderi considerabile pentru purtător;

7) sunt instrumente financiare pe termen lung, adică pe o perioadă mai mare de 1 an;

8) are caracter de publicitate. Titularul publicității, fiind participant profesionist la piața valorilor mobiliare, este obligat să specifice în publicitate genurile de activitate desfășurate pe piața valorilor mobiliare (art.61 alin.(2) din Legea PVM).

De fapt, o piață de capital bine organizată și cu o funcționare coordonată este instrumentul de bază prin intermediul căruia se pot acumula economiile financiare ale statului, ale persoanelor juridice și fizice și utilizarea acestora pentru realizarea investițiilor eficiente.¹¹

Deci, *valorile mobiliare primare fac parte din cele trei mari categorii de valori mobiliare menționate în literatura de specialitate și se emit pentru mobilizarea capitalurilor proprii pe termen lung sau pentru atragerea capitalului de împrumut.* Ele asigură mobilizarea capitalurilor pe termen lung și permit valorifica-

⁸ Cîrcei E. Societățile comerciale pe acțiuni. București: All Beck, 1999, p. 211.

⁹ Anghelache G. Piața de capital. Caracteristici, evoluții, tranzacții. București: Editura Economică, 2004, p. 153.

¹⁰ Legea privind societățile pe acțiuni. Nr.1134-XIII din 02.04.97. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 38-39/332 din 12.06.1997.

¹¹ Caraganciu A., Darovanaia, A., Iovv, T., Minica M. Piețe de capital. Chișinău: ASEM, 2005, pag 19.

rea investiției prin încasarea în viitor a unei părți din veniturile bănești nete ale emitentului.¹²

Scopul emisiunii valorilor mobiliare primare îl constituie, pe de o parte, mobilizarea capitalurilor disponibile, iar, pe de altă parte, transformarea economiilor în capital social al unei entități private sau publice, în resurse financiare destinate realizării de investiții sau în capital de împrumut. Produsele primare ale pieței de capital sunt acțiunile și obligațiunile.

Așadar, în categoria valorilor mobiliare primare se includ:

- valorile mobiliare cu venit variabil (acțiunile), care generează pentru deținător venituri sub formă de dividende, nivelul acestora fiind direct influențat de rezultatele economice ale emitentului, dar și de politica acestuia în ceea ce privește repartizarea profitului obținut. Acțiunile, ca instrumentele financiare de tip equity, sunt emise în vederea majorării capitalurilor proprii;
- valorile mobiliare cu venit fix (obligațiuni, titluri de stat), care aduc posesorului venituri sub formă de dobânzi și nu sunt dependente de evoluția rezultatelor financiare ale emitentului care se obligă să plătească regulat dobânzile. După condițiile în care au fost emise aceste valori mobiliare, dobânda poate fi fixă sau variabilă (în funcție de anumite criterii). Obligațiunile, ca instrumente financiare de tip debts, sunt emise pentru mobilizarea capitalurilor de împrumut.

Spre deosebire de alte tipuri de valori mobiliare, emitenții acțiunilor (engl. share/stock) pot fi numai întreprinderile înființate numai în formă de societate pe acțiuni. După cum menționează Gh.Ciobanii, societățile pe acțiuni sunt astăzi considerate cea mai mare descoperire a timpurilor moderne.¹³ Pentru societatea comercială pe acțiuni emisiunea de acțiuni reprezintă o cale principală de mobilizare a fondurilor proprii, putându-se realiza atât la constituirea societății, cât și cu ocazia majorării capitalului. Totalitatea acțiunilor emise de o firmă constituie capitalul ei social.¹⁴

Potrivit legii, acțiunea este un document care atestă dreptul proprietarului lui (acționarului) de a participa la conducerea societății, de a primi dividende, precum și o parte din bunurile societății în

cazul lichidării acesteia (art.12 alin.(1) din Legea privind societățile pe acțiuni).¹⁵ În doctrină, definițiile care s-au dat noțiunii de acțiune au cuprins, în general, trăsăturile ei caracteristice și diferența specifică față de alte părți reprezentative de capital social din alte forme de societăți.

Exemplificăm cu două dintre acestea: „acțiunea este un titlu reprezentativ al contribuției asociatului, constituind o fracțiune a capitalului social, care conferă posesorului calitatea de acționar”¹⁶ și „acțiunea este o parte socială reprezentată printr-un titlu, transmisibilă și negociabilă, în care se materializează dreptul asociatului”.¹⁷ În consecință, putem spune că noțiunea de acțiune are mai multe sensuri.

Acțiunea este o fracțiune a capitalului social, ea trebuie să fie egală în valoare cu celelalte acțiuni (această afirmație este valabilă numai pentru acțiunile ordinare). Apoi, acțiunea este un titlu de credit, ea încorporează și constată drepturile și obligațiile izvorâte din calitatea de acționar. În sfârșit, acțiunea desemnează raportul societar, adică raportul juridic dintre acționar și societatea emitentă.

Natura juridică a acțiunilor este definită diferit în literatura de specialitate. În general, se admite că acțiunile fac parte din categoria titlurilor de credit (sau de valoare). S-a observat însă că acțiunile nu satisfac pe deplin condițiile titlurilor de credit, ele reprezintă titluri care încorporează anumite drepturi. Astfel, acțiunile nu sunt titluri autonome, independente față de actul juridic din care decurg, ele își au izvorul în contractul de societate.

Potrivit art.288 Cod civil al RM, titlurile de valoare sunt bunuri mobile prin determinarea legii, dar numai în privința fiecăruia dintre acționari și pe cât timp durează societatea¹⁸. Din cele relatate mai sus rezultă următoarele caractere ale acțiunilor:

– *acțiunile sunt fracțiuni ale capitalului social, care au o anumită valoare nominală.* Fiecare acțiune reprezintă o valoare nominală, care exprimă fracțiunea din capitalul social pe care înscrisul o încorporează. Astfel, conform art.12 alin.(10) din Legea privind societățile pe acțiuni, valoarea nominală a acțiunii reflectă partea de capital social al societății ce revine unei acțiuni plasate. Potrivit art.12 alin.(6) din aceeași lege, acțiunile societății vor avea valoare

¹⁵ Legea privind societățile pe acțiuni, nr.1134-XIII din 02.04.1997 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.38-39/332.

¹⁶ Anghelache G., Piața de capital. Caracteristici, evoluții, tranzacții. - București: Editura Economică, 2004, p.144.

¹⁷ Mîmăligă S., Societățile pe acțiuni. - Chișinău: Museum, 2001, p.210.

¹⁸ Codul civil al Republicii Moldova. Cartea a doua. DREPTURILE RE-ALE nr. 1107-XV din 06.06.2002. Monitorul Oficial al R.Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002.

¹² Albul E., Reglementarea juridică a valorilor mobiliare primare pe teritoriul Republicii Moldova // Revista Națională de Drept, 2007, nr.10, pag 85.

¹³ Ciobanu G., Bursele de valori și tranzacțiile la bursă. - București: Editura Economică, 1997, pag 113

¹⁴ Popa I., Bursa. Vol. I. - București, 1994, pag 33.

nominală care trebuie să se împartă la un leu. Valoarea nominală a acțiunii nu se indică în documentele de constituire a societății și se folosește la stabilirea mărimii capitalului social și a capitalului suplimentar ale societății (art.12 alin.(9) din Legea privind societățile pe acțiuni);

– *acțiunile sunt fracțiuni egale ale capitalului social.* Acest caracter este valabil doar în cazul acțiunilor ordinare. Astfel, potrivit art.12 alin.(7) din Legea privind societățile pe acțiuni, toate acțiunile ordinare ale societății vor avea valoare nominală egală. În consecință, toate acțiunile ordinare trebuie să încorporeze aceeași valoare. Având o valoare egală, acțiunile conferă proprietarilor drepturi egale. Valoarea egală a acțiunilor asigură condițiile necesare pentru luarea hotărârilor în adunarea generală a acționarilor;

– *acțiunile sunt indivizibile.* Acest caracter rezultă din formularea art.24 alin.(2) din Legea privind societățile pe acțiuni, conform căreia, dacă o singură acțiune aparține câtorva persoane, față de societate aceste persoane sunt considerate drept un singur acționar și își pot exercita drepturile prin reprezentant. Acest caracter al acțiunilor este menit să asigure buna funcționare a societății. Divizarea acțiunilor ar avea drept rezultat fracționarea excesivă a capitalului social și, implicit, creșterea numărului de acționari, ceea ce ar îngreuna funcționarea societății. În cazul în care o acțiune devine proprietate a mai multor persoane, legea cere coproprietarilor să își desemneze un reprezentant dintre ei, care va exercita drepturile și obligațiile aferente acțiunii (de exemplu, în cazul transmisiunii succesoriale);¹⁹

– *acțiunile sunt titluri negociabile.* Acțiunile emise de societate sunt titluri care încorporează anumite valori patrimoniale. De aceea, ele sunt considerate titluri de valoare, fiind denumite și valori mobiliare. Aceste titluri de valoare se pot transmite altor persoane, în condițiile legii. Astfel, potrivit art.25 alin. (1) lit. e) din Legea privind societățile pe acțiuni, acționarul are dreptul să înstrăineze acțiunile care îi aparțin, să le pună în gaj sau în administrare fiduciară. Conform alin.(1) art.4 al Legii cu privire la piața valorilor mobiliare, acțiunile, ca și celelalte valori mobiliare, pentru identificarea deținătorului acțiunii, pot fi numai în formă nominativă;

– *acțiunile pot fi numai nominative și emise în formă materială, pe suport de hârtie prin metodă tipografică sau în formă dematerializată, prin înscrieri în cont analitic deschis în registrul deținătorilor valorilor mobiliare ale societății.* În cazul acțiunilor în formă

materială, înscrierile trebuie să îndeplinească anumite standarde referitoare la imprimare, înscriere, securitate, astfel încât să se evite falsificarea lor. Acțiunile dematerializate nominative presupun existența unei înregistrări electronice, respectiv - pe suport magnetic. Atestarea calității de acționar se face printr-un extras de cont.

Obligațiunile sunt instrumente financiare de credit, pe termen mediu și lung, emise de societăți comerciale sau de autorități ale administrației publice centrale și locale. Obligațiunile sunt titluri de creanță negociabile. Emitenți ai obligațiunilor sunt statul și autoritățile publice locale, precum și societățile comerciale pe acțiuni, care își procură pe această cale resurse împrumutate. Investitori pe piața obligațiunilor sunt persoanele fizice și juridice, din țară și străinătate, care dețin capitaluri bănești temporar libere. Obligațiunile sunt definite în doctrină ca fiind „titluri de credit emise de societate în schimbul sumelor de bani împrumutate, care încorporează îndatorirea societății de a rambursa aceste sume și de a plăti dobânzile aferente”²⁰ sau ca „titluri de creanță, care aduc un profit fix, sub formă de dobânzi”. Legea privind societățile pe acțiuni definește obligațiunea ca fiind „un document care atestă dreptul proprietarului lui (obligatarului) de a primi suma vărsată în contul achitării obligațiunii și dobânda sau un alt profit aferent în mărimea și în termenul stabilite prin decizia de emitere a obligațiunilor” (art.16 alin.(1) din Legea privind societățile pe acțiuni).

Obligațiunile, ca și acțiunile, sunt valori mobiliare (hârtii de valoare) emise de societatea pe acțiuni, în timp ce acțiunile sunt titluri reprezentative ale părților sociale ce constituie fracțiuni ale capitalului social, iar acționarii, în sens larg, sunt membri ai societății. Obligațiunile sunt titluri de credit, fracțiuni ale unui împrumut unic cu o anumită valoare nominală, iar obligatarii sunt creditorii ai societății pentru suma care reprezintă valoarea obligațiunii subscrise și dobânzile aferente.²¹

În orice situație, societatea pe acțiuni este obligată să achiziționeze obligațiunile emise, pentru a le stinge la termenul stabilit în prospectul de emisiune.²²

¹⁹ Mîmăligă S., Societățile pe acțiuni. - Chișinău: Museum, 2001, p.210.

²⁰ Cârcei E., Societățile comerciale pe acțiuni. - București: ALLBck, 1999, pag. 311.

²¹ Negoescu G., Piața de capital. - Galați: Alter Ego Cristian, 1998, pag. 78.

²² Roșca Nicolae, Baieș Sergiu, Dreptul afacerilor, ed.III, Chișinău: Î.S. F.E.-P., Tipografia Centrală, 2011, p.426.

RĂSPUNDEREA DISCIPLINARĂ A MAGISTRAȚILOR. ELEMENTE DE DREPT COMPARAT

dr. Tamara MANEA,
procuror, formator CSM
(București)

Sumar

Regimul răspunderii disciplinare a magistraților reprezintă, fără îndoială, un domeniu în care asistăm la o evoluție notabilă și rapidă în toate sistemele de drept.

În legislațiile țărilor membre ale Uniunii Europene, au intervenit, în ultimul timp, modificări de ordin legislativ, menite pe de o parte, să crească încrederea cetățenilor în actul de justiție, iar pe de altă parte, să asigure transparența procedurilor desfășurate în această materie.

În cele ce urmează vom proceda la o prezentare a modului în care este reglementată răspunderea disciplinară a magistraților în câteva legislații ale statelor membre ale Uniunii Europene.

Cuvinte-cheie: *răspundere disciplinară, magistrați, sisteme de drept, state membre ale Uniunii Europene.*

Summary

The disciplinary liability of the magistrates. Elements of the comparative law

The disciplinary liability regime of the magistrates represents, undoubtedly, an field in which we assist to a notable and rapid evolution in all legal systems. Lately in the legislation of EU member-states intervened legislative modifications designed, on the one hand to increase the citizen's trust in the judicial act, and on the another hand to ensure the transparency of proceedings conducted in this matter. Below we will present the manner in which is reglemented the disciplinary liability of magistrates in some legislation of EU states.

Key-words: *disciplinary liability, magistrates, legal systems, EU member-states.*

1. Reglementarea răspunderii disciplinare a magistraților în legislația României

În articolul 134 alin. (2) din Constituția României¹ se prevede că în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor și procurorilor, Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește, prin secțiile sale, rolul de instanță de judecată. Hotărârile sale pot fi atacate cu recurs la Înalta Curte de Casație și Justiție.

Procedura în această materie este stabilită de legea organică, respectiv Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, modificată.²

Răspunderea disciplinară a judecătorilor și procurorilor este prevăzută de dispozițiile înscrise în capitolul II din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, modificată³.

Procedura de desfășurare a cercetării disciplinare este reglementată de dispozițiile capitolului IV, secțiunea a 4-a din Legea nr. 317/2004 privind organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii, modificată prin Legea nr. 24/2012.

Potrivit dispozițiilor menționate, judecătorilor și procurorilor le este atrasă răspunderea disciplinară în condițiile în care încalcă îndatoririle de serviciu, precum și pentru comiterea unor fapte care afectează prestigiul justiției.

Legea nr. 303/2004 prevede în mod limitativ faptele care constituie abateri disciplinare. Abaterile disciplinare sunt în legătură cu:

Fapte care aduc atingere independenței și imparțialității: art. 99 lit. b „încălcarea prevederilor legale referitoare la incompatibilități și interdicții privind judecătoria și procuroria”, **art. 99 lit. d** „desfășurarea de activități publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuțiilor de serviciu”, **art. 99 lit. i** „nerespectarea îndatoririi de a se abține atunci când

¹ Constituția României publicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003, partea I.

² Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii cu modificările și completările ulterioare publicată în Monitorul Oficial nr. 515 din 14 august 2013, partea I.

³ Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial nr. 515 din 14 august 2013, partea I.

judecătorul sau procurorul știe că există una din cauzele prevăzute de lege pentru abținerea sa, precum și formularea de cereri repetate și nejustificate de abținere în aceeași cauză, care are ca efect tergiversarea judecății”, **art. 99 lit. l** „imixtiunea în activitatea altui judecător sau procuror”;

Fapte care aduc atingere onoarei, demnității funcției și prestigiului justiției: art. 99 lit. a „manifestările care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției, săvârșite în exercitarea sau în afara exercitării atribuțiilor de serviciu”, **art. 99 lit. c** „atitudinile nedemne în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu față de colegi, celălalt personal al instanței sau al parchetului în care funcționează, inspecțișii judiciari, avocați, experți, martori, justițiabili ori reprezentanții altor instituții”, **art. 99 lit. n** „folosirea funcției deținute pentru a obține un tratament favorabil din partea autorităților sau intervențiile pentru soluționarea unor cereri, pretinderea ori acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale membrilor familiei ori ale altor persoane, altfel decât în limita cadrului legal reglementat pentru toți cetățenii”, **99 lit. s** „utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătorești sau al actelor judiciare ale procurorului ori motivarea în mod vădit contrară raționamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiției sau demnitatea funcției de magistrat”, **art. 99 lit. q** „participarea directă sau prin persoane interpușe la jocurile de tip piramidal, jocuri de noroc sau sisteme de investiții pentru care nu este asigurată transparența fondurilor;

Exercitarea îndatoririlor de serviciu: art. 99 lit. e „refuzul nejustificat de a primi la dosar cererile, concluziile, memoriile sau actele depuse de părțile din proces”, **art. 99 lit. f** „refuzul nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu”, **art. 99 lit. g** „nerespectarea de către procuror a dispozițiilor procurorului ierarhic superior, date în scris și în conformitate cu legea”, **art. 99 lit. m** „nerespectarea în mod nejustificat a dispozițiilor ori deciziilor cu caracter administrativ dispuse în conformitate cu legea de conducătorul instanței sau al parchetului ori a altor obligații cu caracter administrativ prevăzute de lege sau regulamente”, **art. 99 lit. h** „nerespectarea în mod repetat și din motive imputabile a dispozițiilor legale privitoare la soluționarea cu celeritate a cauzelor ori întârzierea repetată în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile”, **art. 99 lit. j** „nerespectarea secretului deliberării sau a

confidențialității lucrărilor care au acest caracter, precum și a altor informații de aceeași natură de care a luat cunoștință în exercitarea funcției, cu excepția celor de interes public, în condițiile legii”, **art. 99 lit. k** „absențe nemotivate de la serviciu, în mod repetat sau care afectează în mod direct activitatea instanței ori a parchetului”, **art. 99 lit. o** „nerespectarea în mod grav sau repetat a dispozițiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor”, **art. 99 lit. p** „obstrucționarea activității de inspecție a inspecțiilor judiciari, prin orice mijloace”, **art. 99 lit. r** „lipsa totală a motivării hotărârilor judecătorești sau a actelor judiciare ale procurorului, în condițiile legii”; **art. 99 lit. ș** „nerespectarea deciziilor Curții Constituționale ori a deciziilor pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție în soluționarea recursurilor în interesul legii”, **art. 99 lit. t** „exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență”.

Sancțiunile disciplinare prevăzute de legislația română care se pot aplica judecătorilor și procurorilor, proporțional cu gravitatea abaterilor, sunt: avertismentul, diminuarea indemnizației de încadrare lunare brute cu până la 20% pe o perioadă de până la 6 luni, mutarea disciplinară pentru o perioadă de până la un an la o altă instanță sau la un alt parchet, situate în circumscripția altei curți de apel ori în circumscripția altui parchet de pe lângă o curte de apel, suspendarea din funcție pe o perioadă de până la 6 luni, excluderea din magistratură.

2. Reglementarea răspunderii disciplinare a magistraților în legislația Spaniei

Abaterile disciplinare sunt limitativ prevăzute de lege⁴. Ele se împart în:

a. abateri foarte grave, care sunt în număr de 16. Dintre acestea, exemplificăm: afilierea la partide politice sau sindicate, intervențiile, sub forma ordinelor sau presiunilor, de orice natură, în exercitarea activității altui judecător sau magistrat, nerespectarea obligației de abținere, atunci când magistratul cunoaște că intervine unul din cazurile prevăzute de lege, abandonarea serviciului sau absențele nejustificate și repetate, abuzul de funcție din partea judecătorului care încearcă să obțină avantaje nejustificate de la autorități, funcționari sau colegi, lipsa de diligență nescuzabilă în îndeplinirea îndă-

⁴ Wladimirio de Nunzio și Giuseppe Salme – Rețeaua Europeană a Consiliilor Judiciare (ENCJ) - raportul Grupului de lucru „Deontologie”, Roma, 03 februarie 2006.

toririlor de serviciu, lipsa absolută și manifestă de motivare a hotărârilor judecătorești;

b. abateri grave, care sunt în număr de 18. Dintre acestea exemplificăm: lipsa de respect față de superiorii ierarhici, corectarea aplicării sau interpretării normelor legale de către magistratul superior ierarhic, ceea ce impiedică asupra independenței magistraților, excesul sau abuzul de autoritate, lipsa gravă de respect față de justițiabili sau alte instituții, utilizarea în cadrul hotărârilor judecătorești a unor expresii nenesare, extravagante sau care pot fi jignitoare sau lipsite de respect, din punct de vedere al raționamentului juridic, obstrucționarea activităților de inspecție;

c. abateri ușoare, care sunt în număr de 5. Dintre acestea exemplificăm: lipsa de respect față de superiorii ierarhici, atunci când nu sunt îndeplinite condițiile pentru ca aceasta să fie calificată ca o faptă gravă; lipsa de atenție sau desconsiderarea colegilor de muncă, personalului auxiliar, justițiabililor sau altor instituții.

Sancțiunile care pot fi aplicate magistraților pentru abaterile disciplinare săvârșite în exercitarea atribuțiilor sunt: avertismentul, amendă de până la 6.000 Euro, mutarea la o altă instanță, situată la cel puțin 100 de kilometri (aceasta presupune că cel sancționat nu se mai poate înscrie pentru a ocupa un alt post la instanța de la care a fost mutat pentru o perioadă de trei ani și-i necesar ca, în conținutul hotărârii, să se delimiteze exact întinderea acestei sancțiuni), suspendarea, până la trei ani, și excluderea din magistratură se aplică în cazurile extrem de grave, în care fapta și caracterul ei intenționat sunt evidente, iar rezultatul produs afectează de o manieră considerabilă funcționarea sistemului judiciar.

Abaterile disciplinare ușoare pot fi sancționate cu avertismentul sau cu o amendă de până la 300 de Euro, sau pot fi aplicate amândouă sancțiunile - abaterile grave cu amendă de la 301 la 6.000 de Euro, iar restul sancțiunilor sunt aplicate în cazul abaterilor disciplinare foarte grave.

Organele competente să aplice sancțiunile disciplinare

Organul central este Consiliul General al Puterii Judiciare, a cărui competență în materie este statuată de dispozițiile Constituției. De altfel, exercițiul puterii disciplinare este unul dintre cele mai importante atribute ale acestuia și una dintre formele de asigurare a independenței sistemului judiciar. În

cadrul Consiliului, organul care are competența de a impune sancțiunile cele mai grave este Plenul.

Comisia de Disciplină a Consiliului General al Puterii Judiciare este un alt organ competent, precum și colegiile de conducere ale tribunalelor superioare și ale instanțelor supreme care există în fiecare comunitate autonomă ce formează statul spaniol.

În funcție de sancțiunile aplicate, competența revine, după cum urmează:

- avertismentul – președintele Tribunalului Suprem și tribunalelor superioare;
- amendă – colegiul de conducere al Tribunalului Suprem și tribunalelor superioare, pentru judecătoria și procurorii din circumscripțiile acestora;
- pentru sancțiunile aplicate în cazul abaterilor disciplinare grave – Comisia de Disciplină a Consiliului General al Puterii Judiciare;
- pentru sancțiunile aplicate în cazul abaterilor disciplinare foarte grave – Plenul Consiliului General al Puterii Judiciare, la propunerea Comisei de Disciplină.

3. Reglementarea răspunderii disciplinare a magistraților în legislația Italiei

Conform prevederilor art. 105 din Constituție, în sistemul italian, în sarcina Consiliului Superior al Magistraturii cad, printre altele, și măsurile de ordin disciplinar împotriva magistraților. Acest domeniu a fost reglementat până în anul 2006, prin Decretul regal cu putere de lege din 31 mai 1946 nr. 511 („Garanții ale magistraturii”), completat de legea din 24 martie 1958, nr. 195 („Norme privind constituirea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii”).⁵

La începutul anului 2006 a fost aprobat Decretul legislativ din 23 februarie 2006, nr. 109, cu privire la „Reglementarea abaterilor disciplinare ale magistraților, a sancțiunilor corespunzătoare și a procedurilor pentru aplicarea acestora, precum și modificarea reglementărilor privind incompatibilitatea, eliberarea din funcție și transferul din oficiu al magistraților, în baza articolului 1, paragraful 1, litera f) din legea din 25 iulie 2005, nr. 150”, intrată în vigoare în iunie 2006.⁶

Normele cu privire la acest domeniu au fost modificate din nou, prin legea nr. 269 din 24 octom-

⁵ Lucrarea „Il sistema giudiziario italiano”, elaborată de Consiglio Superiore della Magistratura pagina 324.

⁶ Op. cit, pagina 444.

brie 2006, intitulată „*Suspendarea eficacității și modificări ale dispozițiilor cu privire la sistemul juridic*”.

În domeniul abaterilor disciplinare sunt descrise, în primul rând, îndatoririle magistratului, respectiv - să își exercite funcțiile ce îi sunt atribuite cu imparțialitate, corectitudine, străduință, cu hărnicie, cu discreție, cu echilibru, cu respect pentru demnitatea persoanei.

Abaterile sunt împărțite în două categorii: abateri disciplinare în exercitarea funcției și abateri disciplinare în afara exercitării funcției.

Printre abaterile disciplinare în exercitarea funcției sunt înscrise: comportamentele care, încălcând obligațiile magistratului, aduc daune injuste sau avantaje uneia dintre părți, nerespectarea cu bună știință a obligației de abținere în cazurile prevăzute de lege, intervenția nejustificată în activitatea judiciară a unui alt magistrat, încălcarea gravă a legii din cauza ignoranței sau neglijenței nescuzabile, sustragerea repetată de la îndeplinirea obligațiilor de serviciu, divulgarea, chiar și din neglijență, a unor acte procedurale confidențiale.

Abateri disciplinare în afara exercitării funcției sunt: uz de calitate de magistrat pentru a obține avantaje pentru sine sau pentru alții, asumarea de funcții extrajudiciare, fără autorizarea prevăzută de lege din partea Consiliului Superior al Magistraturii, obținerea, direct sau indirect, de împrumuturi sau înlesniri de la subiecți despre care magistratul știe că sunt implicați în cauze penale în completul sau instanța la care funcționează, participarea la asociații secrete sau ale căror principii nu sunt compatibile cu activitatea de magistrat, înscrierea sau participarea efectivă și în mod sistematic în partide politice⁷.

Sanctiunile disciplinare stabilite în sistemul în vigoare sunt următoarele⁸: mustrarea, avertismentul, pierderea vechimii, incapacitatea temporară de a ocupa o funcție de conducere; suspendarea din funcție între trei luni și doi ani, îndepărtarea din funcție.

Pe lângă fiecare dintre aceste sancțiuni (cu excepția avertismentului) se mai poate aplica și *sancțiunea accesorie a mutării/transferului disciplinar la o altă instanță*.

Legea stabilește criteriile de aplicare a sancțiunilor disciplinare în funcție de tipul abaterii dovedite.

⁷ Op. cit. pg.49 și urm.

⁸ Op.cit. pagina 71 și urm.

Titularul acțiunii disciplinare formulate față de judecători este Ministrul Justiției.

În cazul procurorilor, titularii acțiunii disciplinare sunt ministrul justiției și Procurorul general de pe lângă Curtea de Casație.

Competența judecării cauzelor în materie disciplinară revine Secției disciplinare a Consiliului Superior al Magistraturii, formată din șase persoane dintre cele ce îl compun.

Hotărârea pronunțată poate fi atacată cu recurs la Curtea de Casație, în secțiile reunite civile.

4. Reglementarea răspunderii disciplinare a magistraților în legislația Franței

În legislația franceză, încriminarea este de ordin general⁹, faptele ce constituie abateri disciplinare fiind stabilite de jurisprudență¹⁰.

Tipurile de comportament sancționate sunt: atingerile aduse onoarei, delicateții sau demnității: relații incompatibile (de exemplu, magistrați care frecventează anumite persoane – delincvenți notorii, prostituate, toxicomani etc.), comportamentul reprehensibil, nedemn (magistrații care comit infracțiuni, chiar și cele comise anterior intrării în profesie, un limbaj excesiv, fie în timpul audierilor, fie în viața privată, prin publicarea, de exemplu, a unor articole rasiste), abuzul de funcție (magistratul care se folosește de statutul său pentru a obține anumite avantaje pentru sine sau pentru alte persoane), intervențiile; lipsa de probitate, neîndeplinirea datorii care incumbă statutului de magistrat (toate obligațiile profesionale ale magistratului, cum ar fi cea de imparțialitate, de a cunoaște normele legale, obligația de diligență, carențe sau insuficiența profesională), neîndeplinirea datorii care rezultă din anumite funcții pe care le poate îndeplini un magistrat (de exemplu, nerespectarea instrucțiunilor parchetului general, a celor care incumbă judecătorilor specializați pe un anumit tip de cauze), obligația de rezervă (magistratului îi sunt interzise orice expresii sau critici de natură să aducă atingere

⁹ Articolul 43 din Odonanța nr. 58-1270 din 22 decembrie 1958 privind statutul magistraților, modificată prin Legea organică nr. 2010-830 din 22 iulie 2010, publicată pe site-ul <http://www.legifrance.gouv.fr/>

¹⁰ Conseil Supérieur de la Magistrature – „Recueil des décisions et avis disciplinaires”, publicat pe site-ul http://www.conseil-supérieur-magistrature.fr/node/607?m=arborescence_des_decisions_disciplinaires_du_CSM

încrederii și respectului pe care funcția sa trebuie să le inspire justițiabililor, atâta vreme cât obligația de rezervă ce-i este impusă nu îl obligă pe acesta la conformism și nu-i aduce atingere libertății de gândire și de expresie”).

Prin Legea organică nr. 830 din 22 iulie 2010, s-a statuat că încălcarea gravă și deliberată de către magistrat a unei reguli de procedură care constituie o garanție esențială a drepturilor părților, constatată printr-o hotărâre judecătorească definitivă, atrage răspunderea disciplinară.

Sunt excluse din câmpul dreptului disciplinar: actele jurisdicționale, Consiliul Superior al Magistraturii nu poate face nici o apreciere cu privire la actele jurisdicționale ale magistratului, acestea neputând fi criticate decât prin intermediul căilor de atac prevăzute de lege și aspectele vieții private ale judecătorului, cu precizarea că pot face obiectul răspunderii disciplinare acele elemente de comportament care aduc atingere demnității funcției atunci când acestea ajung la cunoștința publicului.

În Franța există 8 (opt) niveluri de sancționare¹¹: muștrare cu mențiune în dosar, mutare din oficiu, retragerea unor funcții, interdicția de a fi numit sau desemnat în funcția de judecător unic pe o perioadă de maximum cinci ani, coborârea cu o treaptă profesională, excluderea temporară din funcție pe o perioadă maximă de un an, cu neplata totală sau parțială a retribuției, retrogradarea din funcție, scoaterea la pensie din oficiu sau acceptarea de a înceta funcțiile atunci când magistratul nu are dreptul la plata unei pensii, revocarea din funcție.

Aceste sancțiuni nu se cumulează, cu excepția mutării din oficiu, care poate însoți retragerea din unele funcții, coborârea cu o treaptă și retrogradarea.

Procedura disciplinară este de competența exclusivă a Consiliului Superior al Magistraturii, respectiv - a celor două comisii ale sale, una pentru judecători și una pentru procurori.

Comisia pentru judecători acționează ca o adevărată instanță disciplinară în ceea ce privește sancționarea judecătorilor, pe când comisia pentru procurori nu face decât să dea un aviz ministrului justiției, care are de fapt competența de a-l sancționa pe magistrat.

Procedura în cauzele disciplinare respectă principiile contradictorialității și pe cel al publicității.

¹¹ Articolele 45 din Ordonanța nr. 58-1270 din 22 decembrie 1958 privind statutul magistraților, modificată prin Legea organică nr. 2010-830 din 22 iulie 2010.

5. Reglementarea răspunderii disciplinare a magistraților în legislația Germaniei

În Germania¹², măsurile disciplinare cu privire la judecători și funcționari publici se iau, în cea mai mare parte, de instanțele și parchetele celor 16 landuri ale federației. Și dreptul material care se aplică în această materie reprezintă, în cea mai mare parte, norme adoptate de către fiecare land, însă reglementările de bază cu privire la aprecierea unui comportament ca fiind abatere disciplinară și la procedura disciplinară nu diferă în punctele esențiale.

În dreptul german încrimarea abaterilor disciplinare este una de ordin general, reținându-se că judecătorul sau procurorul comite o abatere disciplinară atunci când încalcă cu vinovăție obligațiile ce îi incumbă. Acest lucru se referă atât la comportamentul în timpul serviciului, cât și la comportamentul în afara programului de lucru. Fapta poate constitui o abatere disciplinară, dacă este de natură să afecteze prestigiul și încrederea pe care opinia publică le atribuie exercitării funcției de judecător sau procuror.

Sancțiunile disciplinare aplicabile diferă după cum judecătorii și procurorii se află în exercitarea funcției sau sunt pensionați.

Pentru judecătorii și procurorii care își exercită funcția sancțiunile sunt: avertisment, amenda care nu poate depăși indemnizația lunară a judecătorului sau a procurorului, reducerea salariului cu cel mult o cincime pe o perioadă de maximum 5 ani (pe perioada aplicării acestei sancțiuni disciplinare persoana în cauză nu poate fi promovată), plasarea într-o funcție inferioară aparținând aceleiași profesii, având o indemnizație de bază mai redusă („retrogradare”), cu consecința ca judecătorul sau procurorul să nu poată fi promovat pe o perioadă de 5 ani, excluderea.

Pentru judecătorii și funcționarii publici pensionați sancțiunile aplicabile sunt: reducerea cuantumului pensiei și - neacordarea pensiei. Pentru această din urmă sancțiune se pornește de la premisa că respectiva abatere disciplinară ar justifica

¹² Secțiunea 26 din Legea Germană a Justiției (Deutsche Richtergesetz). De precizat faptul că în Germania răspunderea disciplinară pentru judecători și procurori nu este reglementată în mod independent nici la nivel federal și nici la nivel de Land. Pentru judecătorii federali și procurorii federali, legea aplicabilă este Legea disciplinară federală (Bundesdisziplinargesetz) privind funcționarii publici; iar pentru judecătorii și procurorii de Land se aplică legile disciplinare pentru funcționarii publici de Land.

excluderea din serviciu a unui judecător sau procuror care s-ar afla în activitate.

În ceea ce privește aplicarea sancțiunilor de precizat este faptul că numai „mustrarea” poate fi dispusă pe cale *administrativă*, după caz - de conducătorul instanței sau al parchetului (art. 64 din Legea federală). Judecătorul sau procurorul față de care s-a luat aceasta măsură poate face contestație la instanța disciplinară pentru judecători, respectiv - pentru procurori.

Conducătorii de instanțe sau parchete au și dreptul și obligația de a investiga eventualele abateri disciplinare comise de judecătorii sau procurorii din raza lor de competență. Dacă se ajunge la concluzia că în raport de gravitatea faptelor se impune o sancțiune mai aspră decât „mustrarea”, va fi sesizat Ministerul Justiției cu propunerea de a prelua cazul. De altfel, Ministerul Justiției are și dreptul de a iniția procedura disciplinară din proprie inițiativă, de a prelua verificările de la instanță sau parchet și de a strămuta investigațiile disciplinare de la o instanță la alta .

Celelalte măsuri disciplinare pot fi dispuse numai prin hotărâre judecătorească, pronunțată de o instanță specială disciplinară pentru judecători și procurori.

Prima instanță de judecată disciplinară pentru judecători și procurori este „Dienstgericht für Richter”, care funcționează la nivelul tribunalelor. Instanța de apel este „Dienstgerichtshof für Richter”, constituită la nivelul Curților de Apel.

Cu anumite limite, legea prevede și recursul la „Dienstgericht des Bundes”, un complet de judecată specializat, constituit la Bundesgerichtshof (Înalta Curte).

Completele de judecată în materie disciplinară sunt compuse din judecători de carieră, iar în cazurile care îi privesc pe procurori - din judecători și procurori. Legea federală prevede în art. 77 alin. (4) posibilitatea desemnării în aceste complete de judecată a unor avocați ca judecători asesori, alături de judecătorii sau procurorii de carieră.

O trăsătură comună a tuturor legislațiilor statelor membre ale Uniunii Europene este aceea de a asigura un echilibru între răspunderea disciplinară și independența magistratului.

Faptele pentru care poate fi atrasă răspunderea disciplinară nu pot viza acele elemente care țin, efectiv, de libertatea judecătorului sau a procuro-

rului de a decide în cauzele cu care este investit pentru judecare, respectiv - pentru soluționare.

Asigurarea independenței judecătorilor este impusă, cu titlu de obligație, statelor de principalele instrumente cu caracter universal și regional european.

În acest sens, amintim: Proiectul de la Bangalore al Codului de conduită judiciară – 2001 adoptat de Grupul judiciar de întărire a integrității magistraților¹³, Principiile de bază ale independenței sistemului judiciar¹⁴, Statutul Universal al Judecătorilor¹⁵, Recomandarea R (94)12 a Comitetului Miniștrilor Statelor Membre ale Consiliului European¹⁶, Avizul nr. 1 pct. 69 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni¹⁷.

Într-un viitor articol, ne propunem să tratăm tema raportului dintre independența judecătorului, a procurorului și răspunderea disciplinară a acestora...

¹³ Document disponibil pe site-ul www.unodc.org/pdf/corruption/bangalore/

¹⁴ Principiile de bază ale independenței sistemului judiciar (Principiile O.N.U.), adoptate prin consens la cel de-al VII-lea Congres al O.N.U. în cadrul reuniunii de la Milano din 26 august-6 septembrie 1985 și aprobate de Adunarea Generală a O.N.U. din 29 noiembrie 1985, document disponibil pe site-ul <http://www.unjr.ro/independenta-justitiei/>

¹⁵ Statutul universal al Judecătorilor, adoptat de Uniunea Internațională a Magistratilor în 1999 la Taipei, document disponibil pe <http://www.sojust.ro;>

¹⁶ Document disponibil pe site-ul www.csm1909.ro;

¹⁷ Avizul nr. 1 din 23 noiembrie 2001 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni, disponibil pe site-ul www.coe.int/legal;

PROCEDURA EUROPEANĂ CU PRIVIRE LA CERERILE CU VALOARE REDUSĂ

Violeta COJOCARU,
doctor habilitat,
profesor universitar,
șeful Catedrei Drept
Internațional și Drept al
Relațiilor Economice Externe,
membri al Consiliului Superior
al Magistraturii

Sumar

Mai multe state membre ale Uniunii Europene au introdus proceduri civile simplificate pentru cererile cu valoare redusă, având în vedere faptul că cheltuielile, întârzierile și complexitatea inerente procedurilor judiciare nu se reduc în mod obligatoriu proporțional cu valoarea cererii. Numărul obstacolelor în calea obținerii unei hotărâri judecătorești rapide și puțin oneroase crește în cauzele transfrontaliere.

Obiectivul acestei proceduri ar trebui să fie facilitarea accesului la justiție. Din cauza faptului că regulile de concurență pe piața internă sunt distorsionate, ca rezultat al funcționării diferențiate a instrumentelor procedurale puse la dispoziția creditorilor în diferite state membre, este necesar să existe o legislație europeană care să garanteze condiții identice, atât pentru creditori, cât și pentru debitori, pe întreg teritoriul Uniunii Europene.

Cuvinte-cheie: acces la justiție, procedură civilă simplificată, valoare redusă.

Summary

European procedure on the small claims

Many Member States EU have introduced simplified civil procedures for small claims since costs, delays and complexities connected with litigation do not necessarily decrease proportionally with the value of the claim. The obstacles to obtaining a fast and inexpensive judgment are exacerbated in cross-border cases.

The objective of such a procedure should be to facilitate access to justice. The distortion of competition within the internal market due to imbalances with regard to the functioning of the procedural means afforded to creditors in different Member States entails the need for European legislation that guarantees a level playing-field for creditors and debtors throughout the European Union.

Key-words: access to justice, simplified civil procedures, small claims since costs.

Procedura europeană privind cererile cu valoare redusă are ca obiectiv îmbunătățirea accesului la justiție prin simplificarea procedurilor de soluționare a litigiilor transfrontaliere în materie civilă și comercială, și prin diminuarea costurilor acestora¹. Având în vedere definiția termenului „transfrontalier” și ținând seama de efectul dispozițiilor Regulamentului Bruxelles I în materie de competență, în anumite circumstanțe, un reclamant cu domiciliul sau reședința obișnuită într-un stat care nu este membru al Uniunii Europene poate fi în măsură să utilizeze procedura europeană cu privire la cererile cu valoare redusă împotriva unui pârât care își are domiciliul sau reședința obișnuită în cadrul Uniunii Europene. Acest lucru se poate întâmpla atunci când pârâtul își are domiciliul sau reședința obișnuită în alt stat membru decât cel al instanței competente, întrucât în acest caz partea nu este în același stat ca cel al instanței și, prin urmare, sunt întrunite condițiile de la art. 3, (alin. 1).

În mod similar, un reclamant cu domiciliul sau reședința obișnuită în alt stat membru al Uniunii Europene decât cel al instanței competente poate iniția o acțiune în cadrul procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă împotriva unui pârât cu domiciliul sau reședința obișnuită în afara Uniunii Europene. Temeiul juridic al competenței unei instanțe din Uniunea Europeană în acest scop va fi stabilit de unul dintre instrumentele relevante, de exemplu Regulamentul Bruxelles I.

Domiciliul se stabilește în conformitate cu Regulamentul (CE) nr. 44/2001 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială². Judecătorul instanței sesizate aplică legea sa internă pentru a afla dacă o parte are domiciliul în același stat membru. În cazul în care o parte nu are domiciliul în statul a cărui instanță este sesizată, judecătorul aplică legea celui alt stat membru pentru a stabili domiciliul (art. 59). În cazul în care este vorba despre societăți și persoane juridice, acestea au domiciliul acolo unde se află sediul lor social, administrația lor centrală

¹ Pentru detalii, a se vedea : Leș I., Reglementări naționale și comunitare privitoare la soluționarea cererilor de valoare redusă, în Revista Română de Drept Privat nr.1/2009, pp. 117-131.

² Jurnalul Oficial L 12, din 16.01.2001

sau locul principal de desfășurare a activității lor (art. 60).

Fiind o procedură ce se aplică în statele membre ale Uniunii Europene, apare firesc întrebarea care este aplicabilitatea acesteia pe teritoriul Republicii Moldova. Acest studiu a fost sugerat de către demersul Ministerului Justiției în vederea propunerii modificărilor la cadrul legislativ în domeniul drepturilor consumatorilor.

Obiectivele formulate în acest articol sunt: determinarea scopului procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă; delimitarea domeniului de aplicare; procedura care se aplică după ce instanța primește cererea și, în detaliu, vom examina procedura recunoașterii și executării hotărârilor.³

Una dintre principalele caracteristici ale procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă este eliminarea procedurii de *exequatur*, ceea ce înseamnă că o hotărâre pronunțată conform procedurii este recunoscută și poate fi executată în alt stat membru al Uniunii Europene, fără a fi nevoie ca titularul hotărârii să obțină o încuviințare a executării, astfel cum se prevede în Regulamentul Bruxelles I privind recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești. În acest scop, expresia „abolirea procedurii de *exequatur*” se referă la eliminarea măsurilor intermediare prevăzute în Regulamentul Bruxelles I, în special necesitatea de a cere o hotărâre de încuviințare a executării.⁴

O hotărâre judecătorească pronunțată în cazul unei cereri principale sau al unei cereri reconvenționale în cadrul procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă este executorie în statul membru în care a fost pronunțată și, în egală măsură, în oricare alt stat membru. În temeiul articolului 20, nu este necesară obținerea unei încuviințări a executării într-un stat membru și nu există nicio posibilitate de a se opune recunoașterii hotărârii pronunțate în cadrul procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă. În orice caz, în statul membru care execută hotărârea nu se poate face nicio reexaminare pe fond. Hotărârea judecătorească este executorie, independent de existența unei eventuale căi de atac.

³ Regulamentul nr. 861/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 de stabilire a unei proceduri europene cu privire la cererile cu valoare redusă, a se vedea: http://eur-lex.europa.eu/legal_content/RO/ALL/?uri=CELEX:32007R0861, consultat pe 10.09.2014.

⁴ După ce va intra în vigoare Regulamentul nr. 1215/2012 („noul Regulament Bruxelles I”), la 10 ianuarie 2015, procedura de *exequatur* se va elimina pentru hotărârile care intră în sfera sa de aplicare.

În temeiul articolului 21, procedura de executare este reglementată de legislația statului membru în care aceasta are loc, sub rezerva dispozițiilor Regulamentului privind executarea, iar hotărârea pronunțată în cadrul procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă trebuie să fie executată în aceleași condiții ca o hotărâre judecătorească pronunțată în statul membru în care se solicită executarea. În temeiul regulamentului, pentru a demara procesul care ar putea duce la executarea hotărârii pronunțate în cadrul procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă, persoana care solicită executarea ar trebui să obțină un certificat din partea instanței de origine, conform dispozițiilor art. 20 (alin. 2). Conform articolului 21, un astfel de certificat trebuie să fie trimis autorității competente în materie de executare din statul membru în care are loc executarea, împreună cu o copie a hotărârii. Copia hotărârii trebuie să fie autentificată sau să îndeplinească condițiile necesare în vederea stabilirii autenticității sale în conformitate cu legislația statului membru care execută hotărârea. Același articol prevede, în mod expres, că partea care solicită executarea nu este obligată să aibă un reprezentant autorizat sau o adresă poștală în statul membru în care are loc executarea hotărârii, în afara unui eventual agent însărcinat de către partea respectivă pentru asigurarea procedurii propriuzise de executare.

De asemenea, această parte nu este obligată să ofere, în statul membru în care are loc executarea hotărârii, nicio garanție, cauțiune sau alt depozit înainte să aibă loc executarea.

În temeiul articolului 22, instanța din statul membru în care ar trebui să aibă loc executarea hotărârii trebuie să refuze executarea hotărârii pe motiv că aceasta este ireconciliabilă cu o hotărâre pronunțată anterior într-un stat membru sau într-o țară terță atunci când:

- hotărârea anterioară a implicat aceleași părți, într-un litigiu cu aceeași cauză și îndeplinește condițiile necesare recunoașterii sale în statul membru care execută hotărârea;
- incompatibilitatea hotărârii cu hotărârea anterioară nu a fost și nu ar fi putut fi invocată ca obiecție în cadrul procedurii judiciare din statul membru în care a fost pronunțată hotărârea judecătorească în cadrul procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă.

În temeiul articolului 23, în cazul în care partea împotriva căreia s-a solicitat executarea unei hotărâri pronunțate în cadrul procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă a contestat

hotărârea sau în cazul în care o astfel de cale de atac este încă posibilă ori în cazul în care o parte a solicitat revizuirea hotărârii, aceste aspecte sunt reglementate de legislația și procedurile naționale ale statelor membre.

În conformitate cu regulamentul, instanța sau o altă autoritate competentă din statul membru în care are loc executarea hotărârii, poate, la cererea părții respective:

- să limiteze procedura de executare la măsuri asigurătorii, cum ar fi „înghețarea” unui cont bancar, a salariilor sau a îndemnizațiilor;
- să condiționeze executarea de constituirea unei garanții care urmează a fi stabilită de către instanță; sau
- în condiții excepționale, să suspende procedura de executare, adică să suspende procedura pentru o perioadă de timp stabilită sau limitată.

Articolul 1 din Regulamentul nr. 861/2007 menționează expres faptul că procedura europeană cu privire la cererile cu valoare redusă (valoarea cererii nu poate depăși 2.000 EUR în momentul primirii cererii de către instanța competentă, fără dobânzi, cheltuieli și costuri) este pusă la dispoziția justițiabililor ca o alternativă la procedurile prevăzute de legislațiile statelor membre, fiind caracterizată prin caracterul său atipic.⁵

Procedura europeană privind cererile cu valoare redusă se distinge prin *accesibilitate* (presupunând utilizarea unor formulare tipizate – formular de cerere, formular tip pentru completarea și/sau rectificarea formularului de cerere și formularul de răspuns – care cuprind informații clare privind completarea fiecărei rubrici, astfel încât procedura este la îndemâna oricărui justițiabil, fără a fi obligatorie reprezentarea prin avocat⁶, *simplitate* (întrucât este de regulă o procedură scrisă, care numai în mod excepțional implică înfățișarea părților) și *celeritate* (etapele derulării procedurii în primă instanță fiind stabilite detaliat, în funcție de poziția procesuală a părților, cu specificarea termenelor în care trebuie îndeplinite actele de procedură și a sancțiunilor incidente în cazul nerespectării acestora).⁷

⁵ Regulamentul se aplică începând cu data de 1 ianuarie 2009 în toate statele membre ale Uniunii Europene, cu excepția Danemarcei.

⁶ La pct. 15 din expunerea de motive a Regulamentului se arată că „părțile nu ar trebui să fie obligate să fie reprezentate de către un avocat sau de către un alt reprezentant al profesiei juridice”.

⁷ Măstăcăneanu A., Procedura cu privire la cererile de valoare redusă în Noul Cod de Procedură Civilă (I) - prezentare generală”, <http://www.iordachescu-law.ro/>, vizitat pe 18.09.2014.

Acest regulament nu se aplică în materie fiscală, vamală sau administrativă, nici în ceea ce privește răspunderea statului „*acta jure imperii*”. Se exclud și următoarele aspecte: starea civilă și capacitatea juridică a persoanelor fizice; regimurile matrimoniale, obligațiile de întreținere, testamentele și succesiunile; falimentele, procedurile de concordate și alte proceduri similare; asigurările sociale; arbitraj; dreptul muncii; închirierea unor bunuri imobile, cu excepția acțiunilor privind creanțele având ca obiect plata unei sume de bani; atingerile aduse dreptului la viață privată sau drepturilor care privesc personalitatea, inclusiv calomnia.

Etapele desfășurării procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă:

Depunerea cererii. Reclamantul unei sume mai mici de 2.000 EUR inițiază procedura europeană cu privire la cererile cu valoare redusă direct la instanța competentă. Regulamentul prevede un formular tip A, în care se specifică natura litigiului, suma cerută etc. Acest formular poate fi trimis prin orice mijloc de comunicare acceptat de statul membru în care s-a inițiat procedura. În cazul în care cererea nu intră în domeniul de aplicare al regulamentului, instanța judecătorească îl informează pe reclamant în acest sens. Dacă reclamantul nu își retrace cererea, instanța o examinează în conformitate cu normele de drept procedural relevante din statul membru în care se desfășoară procedura.

Corectarea și/sau rectificarea cererii. În cazul în care informațiile furnizate de reclamant sunt insuficiente, instanța judecătorească îi trimite reclamantului formularul B, solicitându-i să completeze și/sau să corecteze cererea, într-un termen stabilit. În cazul în care reclamantul nu completează și/sau nu corectează formularul de cerere în termenul stabilit, instanța respinge cererea. La fel se procedează în cazul în care cererea este în mod vădit nefondată sau inadmisibilă.

Notificarea pârâtului. După ce instanța a primit formularul de cerere completat corespunzător, aceasta completează un formular de răspuns (formularul C) pe care îl adresează pârâtului. Însoțit de o copie a cererii și, dacă este cazul, de documente justificative, acest formular C trebuie comunicat sau notificat pârâtului în termen de 14 zile. Comunicarea sau notificarea actelor se face prin poștă cu confirmare de primire datată. Pârâtul are la dispoziție treizeci de zile pentru a răspunde. Acest termen începe de la data comunicării sau notificării formularului menționat anterior. În termen de 14 zile de la primirea răspunsului pârâtului, instanța

judecătorească transmite reclamantului o copie a răspunsului însoțită de orice document justificativ.

Orice *cerere reconvențională* depusă de pârât prin utilizarea formularului tip A este comunicată sau notificată reclamantului la fel ca și în cazul pârâtului. Reclamantul dispune de un termen de 30 de zile pentru a răspunde. Dacă valoarea cererii reconvenționale depășește limita de 2.000 EUR, cererea și cererea reconvențională vor fi examinate în conformitate cu normele de drept procedural din statul membru în care se desfășoară procedura (și nu conform procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă). În treizeci de zile începând de la data primirii răspunsurilor pârâtului și reclamantului (în cazul unei cereri reconvenționale), instanța judecătorească este obligată să pronunțe o hotărâre. Cu toate acestea, aceasta poate solicita părților să îi furnizeze informații suplimentare într-un termen care să nu depășească treizeci de zile. În plus, instanța poate decide să obțină probe sau să citeze părțile la o dezbateră orală. Această dezbateră trebuie să aibă loc în termen de treizeci de zile începând de la citare. În acest caz, instanța judecătorească pronunță hotărârea sa în termen de treizeci de zile de la dezbateră orală sau după ce a primit toate informațiile necesare. În cazul în care părțile nu răspund în termenele stabilite, instanța se pronunță cu privire la cerere sau la cererea reconvențională. Hotărârea este recunoscută și executată în celelalte state membre. Hotărârea nu poate face, sub nicio formă, obiectul unei reexaminări pe fond, în statul membru în care se execută. La cererea uneia dintre părți și fără costuri suplimentare, instanța completează formularul D, care certifică faptul că s-a pronunțat o hotărâre.

Obținerea probelor. Instanța stabilește mijloacele de obținere a probelor și întinderea probelor necesare pentru pronunțarea hotărârii. Aceasta optează pentru cel mai simplu și mai puțin oneros mijloc de obținere a probelor.

Executarea hotărârii. Executarea hotărârii se derulează conform normelor procedurale ale statului membru în care se execută hotărârea. Partea care solicită executarea prezintă o copie autentică a hotărârii și a certificatului (formularul D), acesta din urmă fiind tradus de către un traducător autorizat în limba sau în limbile oficiale ale statului membru care execută hotărârea.

În plus, partea nu este obligată să aibă un reprezentant autorizat și nici o adresă în statul membru în care se execută hotărârea, cu excepția executorilor judecătorești. Autoritățile nu pot solicita

nici-o garanție sau cauciune pe motivul că reclamantul este cetățean străin sau că nu are domiciliul sau reședința în statul în care se solicită executarea hotărârii.

Refuzul executării hotărârii. La cererea pârâtului, instanța din statul membru în care se solicită executarea poate refuza executarea în următoarele condiții:

- hotărârea nu este compatibilă cu o hotărâre anterioară care a implicat aceleași părți, într-un litigiu cu aceeași cauză;
- hotărârea anterioară a fost pronunțată în statul membru în care se solicită executarea sau îndeplinește condițiile necesare pentru recunoașterea sa; și
- incompatibilitatea hotărârilor nu a putut și nu ar fi putut fi invocată în cadrul procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă.

În cazul în care o parte a atacat o hotărâre pronunțată în cadrul procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă sau a formulat o cale de atac, autoritatea competentă din statul membru în care se solicită executarea poate limita procedura de executare la măsuri asigurătorii, poate condiționa executarea de constituirea unei garanții sau, în condiții excepționale, poate suspenda procedura de executare.

Căile de atac împotriva unei hotărâri pronunțate în cadrul unei proceduri europene cu privire la cererile cu valoare redusă se derulează conform normelor procedurale ale statelor membre.

Pârâtul poate solicita controlul jurisdicțional al unei hotărâri pronunțate înaintea instanței judecătorești care a pronunțat-o, atunci când:

- formularul de cerere sau citația la dezbateră orală i-au fost comunicate sau notificate printr-o metodă fără dovada primirii;
- comunicarea sau notificarea nu au fost efectuate în timp util pentru a-i permite pârâtului să-și pregătească apărarea, din motive independente de voința acestuia;
- pârâtul nu poate să conteste cererea din motive de forță majoră sau ca urmare a unor circumstanțe speciale, survenite independent de voința acestuia.

În oricare dintre aceste cazuri, pârâtul trebuie să acționeze prompt. În cazul în care controlul jurisdicțional este întemeiat, hotărârea inițială este nulă.

Rolul instanțelor judecătorești și dispozițiile referitoare la regimul lingvistic, debaterile orale și cheltuieli de judecată. Instanța nu obligă părțile să efectueze

eze nici-o calificare juridică a acțiunii și le ajută să ajungă la o înțelegere amiabilă. Dacă este necesar, ea informează părțile cu privire la aspectele procedurale.

Cererea trebuie depusă în limba sau în limbile de procedură ale instanței judecătorești sesizate. Aceste limbi vor fi utilizate, de asemenea, pentru prezentarea răspunsului, a oricărei cereri reconvenționale, și a descrierii documentelor justificative etc. În cazul în care orice alt act primit de instanța judecătorească este redactat într-o altă limbă, aceasta poate solicita traducerea actului respectiv dacă aceasta i se pare necesară pentru pronunțarea unei hotărâri. Este posibil ca una dintre părți să refuze să accepte un act redactat într-o limbă pe care nu o înțelege sau în altă limbă decât în limba sau în limbile oficiale ale statului membru în care se adresează comunicarea sau notificarea. În acest caz, instanța aduce aceasta la cunoștința celeilalte părți, pentru ca aceasta să furnizeze o traducere.

Instanța sesizată cu o procedură europeană cu privire la cererile cu valoare redusă organizează o dezbatere orală, dacă consideră că acest lucru este necesar sau la cererea uneia dintre părți. Cu toate acestea, instanța poate respinge o astfel de cerere în cazul în care o dezbatere orală este în mod vădit inutilă pentru a garanta o procedură echitabilă. Dezbaterea orală poate avea loc prin video-conferință sau prin intermediul oricăror altor tehnici de comunicare. Partea care cade în pretenții suportă cheltuielile de judecată.

În aspect comparat, pentru a porni de la un anumit indiciu, prezentăm procedura cu privire la cererile cu valoare redusă ce reprezintă una dintre noutățile legislative introduse prin Noul Cod de Procedură Civilă al României, în contextul modernizării procedurilor speciale în scopul clarificării rapide și eficiente a situațiilor litigioase⁸.

Așa cum s-a remarcat în doctrina românească⁹, textul art. 1025 alin. (1) din NCPC este susceptibil de două interpretări diferite: fie procedura este aplicabilă tuturor cererilor de chemare în judecată al căror obiect este evaluabil în bani sub pragul de 10.000 lei, indiferent că sunt cereri personale, reale sau mixte; fie procedura este aplicabilă numai în

cazul cererilor prin care se urmărește valorificarea unui drept de creanță al cărui obiect are o valoare de maxim 10.000 lei. Autorul Dinu C. înaintează argumente în susținerea celei de-a doua interpretări.

De altfel, Regulamentul vizează inclusiv „cererile neevaluabile în bani”, atât în partea reglementară, respectiv art. 5 alin. (5), cât și în cuprinsul formularelor din anexe. Astfel, în instrucțiunile de completare a formularului de cerere reclamantului i se solicită să precizeze dacă cererea are ca obiect o sumă de bani și/sau alt caracter, de exemplu - livrare de mărfuri, iar în această ultimă situație reclamantul trebuie să indice valoarea estimativă a cererii, precum și dacă dorește să introducă în subsidiar o altă cerere de daune-interese, dacă cererea inițială nu poate fi soluționată. De asemenea, în certificatul privind hotărârea pronunțată în cadrul procedurii europene cu privire la cererile cu valoare redusă, la pct. 4.3, intitulat conținutul hotărârii, se face distincția clară între cererile care au ca obiect plata unei sume de bani și cele având un caracter neevaluabil în bani. Menționăm că acest text nu a fost preluat în normele interne din NCPC a României.

Susținem opinia exprimată în doctrină potrivit căreia „au caracter patrimonial atât cererile care au ca obiect plata unei sume de bani ori obținerea altui bun, cât și cererile care, deși nu tind în mod direct la obținerea unei valori patrimoniale, decurg dintr-un raport juridic cu caracter patrimonial”¹⁰. Prin urmare, deși, cu siguranță, marea majoritate a cererilor întemeiate pe această procedură vor avea ca obiect plata unei sume de bani, nu este exclusă posibilitatea aplicării acesteia în cazuri precum executarea unui contract sau predarea unui bun mobil, cu observarea limitării valorice impuse de lege.

În privința caracterului facultativ al procedurii legiuitorul român nu s-a îndepărtat de modelul european, acordând reclamantului posibilitatea de a alege între procedura specială și procedura de drept comun (art. 1026 alin. (1) din NCPC).

Pe lângă caracteristicile principale expuse anterior, care reprezintă, totodată, și avantajele procedurii speciale față de cea de drept comun, trebuie luate în considerare și aspecte precum:

a) timbrajul – potrivit art. 28 din titlul IV al Legii de punere în aplicare a NCPC, în procedura cererilor de valoare redusă, dacă valoarea obiectului acestora nu depășește 2.000 lei taxa de timbru este de 50 lei, iar dacă depășește această valoare, taxa

⁸ Dispozițiile cuprinse în Cartea a VI-a, Titlul X, art. 1025-1032 din NCPC (Legea nr. 134/2010 republicată în Monitorul Oficial nr. 542 din 3 august 2012) au preluat aproape fidel Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului nr. 861/2007 privind stabilirea unei proceduri europene cu privire la cererile cu valoare redusă.

⁹ Dinu C.C., Procedura cu privire la cererile cu valoare redusă în contextul noului cod de procedură civilă, în Revista Română de Drept Privat nr.3/2011, pp. 68-78.

¹⁰ Zidarul Gh.-L., Considerații cu privire la normele de competență cuprinse în noul cod de procedură civilă. Competența materială (1), în Revista Română de Drept Privat nr.3/2011, p. 175.

de timbru este de 150 lei, pe când în procedura de drept comun cererile se timbrează la valoare, conform art. 2 alin. (1) din Legea nr. 146/1997, astfel încât costurile sunt mult mai ridicate din acest punct de vedere;

b) admisibilitatea probelor – dacă în procedura de drept comun sunt admisibile orice probe, în condițiile generale prevăzute de art. 255 din NCPC, în procedura specială se face referire doar la înscrieri, putând fi încuviințate alte probe, doar dacă administrarea acestora nu necesită cheltuieli disproporționate față de valoarea cererii de chemare în judecată sau a cererii reconvenționale (art. 1029 alin. (9) din NCPC);

c) posibilitatea exercitării căii de atac în privința cererilor privind creanțe având ca obiect plata unei sume de bani de până la 2.000 lei inclusiv – hotărârea pronunțată potrivit procedurii speciale este supusă numai apelului la tribunal, în termen de 30 de zile de la comunicare (art. 1032 alin. (1) din NCPC), în vreme ce procedura de drept comun prevede că cererile privind creanțe având ca obiect plata unei sume de bani de până la 2000 lei inclusiv se soluționează de judecătore „în primă și ultimă instanță” (art. 94 pct. 2 al NCPC corespunzător actualului art. 1 alin. (1)¹¹) – această prevedere a fost criticată chiar de la introducerea sa prin Legea nr. 202/2010, fiind semnalată inclusiv contradicția cu art. 1032 alin. (1) din NCPC¹¹;

d) momentul punerii în executare a hotărârii – hotărârea pronunțată în primă instanță potrivit procedurii speciale este executorie de drept (art. 1030 alin. (3) din NCPC), iar exercitarea apelului nu suspendă executarea silită, aceasta putând fi dispusă de instanță numai dacă sunt respectate cele două condiții cumulative impuse de art. 1032, alin. (2) al NCPC (depunerea unei cauțiuni de 10% din valoarea contestată și dovedirea unor motive temeinice), spre deosebire de regula de drept comun, potrivit căreia exercitarea în termen a apelului suspendă executarea hotărârii pronunțate în primă instanță (art. 468 alin. (5) din NCPC).

Deși legiuitorul se referă doar la opțiunea între procedura cu privire la cererile de valoare redusă și procedura de drept comun, în situația în care reclamantul are o creanță certă, lichidă și exigibilă constând în obligația de plată a unor sume de bani care nu depășesc 10.000 lei și care rezultă dintr-un contract civil, va avea la dispoziție și procedu-

ra ordonanței de plată (art. 1013-1024 ale NCPC). Deosebirea cea mai importantă între cele două proceduri speciale vizează efectele hotărârii de respingere sub aspectul autorității de lucru judecat: în vreme ce încheierea de respingere a cererii de ordonanță nu împiedică introducerea unei noi cereri (art. 1020 din NCPC), hotărârea prin care se respinge cererea de valoare redusă evocă fondul pretenției deduse judecării. În acest sens, în doctrină s-a arătat că atunci când „ordonanța de plată este respinsă sau admisă în parte, pentru partea de creanță nerecuperată creditorul va putea formula cerere de chemare în judecată potrivit dreptului comun ori va putea uzita de procedura specială a cererilor de valoare redusă”¹².

Soluția de judecare a cererii potrivit dreptului comun a fost preferată celei de respingere adoptată în cazul ordonanței de plată în considerarea autorității de lucru judecat a hotărârii pronunțate în procedura cu privire la cererile de valoare redusă.¹³

Acest demers nu are pretenția de a trata exhaustiv subiectul, ci este de natură a deschide debaterile pe această temă pentru a evita pe cât de posibil interpretările eronate ale dispozițiilor Regulamentului nr. 861/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 de stabilire a unei proceduri europene cu privire la cererile cu valoare redusă.

Ne exprimăm acordul și susținem inițiativa de armonizare a legislației, dar în pofida avantajelor enumerate, reglementarea procedurii cu privire la cererile de valoare redusă provoacă o serie de probleme de interpretare, începând chiar cu domeniul de aplicare, cu consecințe asupra intereselor justițiabililor care vor face uz de acest mijloc procesual, cu atât mai mult cu cât hotărârea pronunțată se bucură de autoritate de lucru judecat.

¹¹ Tăbărcă M., Legea nr.202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor (art.1-Comentarii), ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 5-10.

¹² Dinu C.C., Procedura cu privire la cererile cu valoare redusă în contextul noului cod de procedură civilă, în Revista Română de Drept Privat nr.3/2011, p. 73-78.

¹³ Măstăcăneanu A., Procedura cu privire la cererile de valoare redusă în Noul Cod de Procedură Civilă (I)- prezentare generală”, <http://www.iordachescu-law.ro/>, vizitat pe 18.09.2014.

DREPTUL LA PROTECȚIA DATELOR CU CARACTER PERSONAL: ESENȚĂ ȘI CONȚINUT

Veronica MOCANU,
doctor în drept, lector universitar
Facultatea de Drept, USM

Sumar

Pornind de la ideea prevenirii apariției și dezvoltării confuziilor în ceea ce privește utilizarea și interpretarea normelor de protecție a datelor cu caracter personal, în cadrul acestui articol ne propunem să stabilim limitele dreptului de protecție a datelor cu caracter personal, să clarificăm conținutul și esența dreptului de protecție a datelor cu caracter personal, ca o categorie juridică și o prerogativă a cetățeanului. Nu poate fi realizat un drept, dacă nu-i cunoști esența. Deci, în cadrul acestui articol vom încerca să punem în discuție importanța și valoarea dreptului de protecție a datelor cu caracter personal și să explicăm atribuțiile părților implicate în prelucrarea datelor cu caracter personal.

Cuvinte-cheie: *date cu caracter personal, informații, utilizare, computer, cadru legal.*

Summary

The data protection right: essence and content

Starting from the idea to prevent the apparition and development of confusion in use and in interpretation of data protection norms, by this article, we proposed to establish the limits of data protection right and clarify the content and essence of the data protection right like a legal category and prerogative of citizen. You can not realize a right if you do not know the essence of it. So, by this article we try to discuss the importance and the value of data protection right and explain the duties of parts involved in processing of personal data.

Key-words: *personal dates, informations, use, computer, legal framework.*

Problema protecției datelor este una destul de mediatizată în ultimul timp, însă nu totdeauna subiectul vizat este abordat cu deplină cunoștință de cauză. Mai mult ca atât, fără a înțelege esența deplină a instituției, mulți dintre funcționarii implicați în activități de gestionare a informației încearcă să jongleze cu interpretări juridice, creându-și un paravan după care să se ascundă atunci când li se cere furnizarea informației.

Pornind de la ideea depistării confuziilor în abordare și în scopul preîntâmpinării statornicirii unei practici de aplicare greșite, prezentăm articolul dat cu titlu de identificare a limitelor dreptului la protecția datelor cu caracter personal și clarificare a conținutului și esenței acestuia drept categorie juridică și prerogativă a cetățeanului.

Dreptul la protecția datelor cu caracter personal este un drept recent instituit în legislația Republicii Moldova, fapt ce implică deficiențe în realizare și exercitare. În plan european însă respectivul drept a căpătat deja recunoașterea de drept fundamental prin includerea prevederilor de reglementare a acestuia în art. 8 al Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene.

Evoluția dreptului la protecția datelor cu caracter personal este strâns legată de dezvoltarea tehnologiilor informaționale. Dreptul la protecția datelor cu caracter personal se impune ca un instrument de ofensivă în lupta cu riscurile aduse de societatea informațională individului și ca o posibilitate de control asupra activităților de prelucrare a datelor cu caracter personal.

Colectarea, stocarea și prelucrarea informației despre oameni nu este un fenomen nou. Activitatea de colectare și înregistrare a datelor despre indivizi este una explorată pe larg pe tot parcursul dezvoltării omenirii. Imperiul Roman, spre exemplu, deținea o amplă bază de date cu referire la numărul populației, ocupația acestuia, proprietate, liste de impozite ș.a. La fel și Whiliam I al Angliei a dispus în 1086 colectarea informației despre cetățenii săi, astfel, la ordinul acestuia, au început înregistrările în Domesday Book ¹.

¹ Wayne M. Handbook of Personal Data Protection. New York: Stockton Press and Basingstoke, Hants: Macmillan Publishers Ltd, 1992. 1048 p.

După Madsen, „colectarea datelor personale despre cetățenii unei țări străine este primul și cel mai important pas în cucerirea acestora”. O materializare clară a ideilor lui Madsen sunt înregistrările datelor cu caracter personal din fișierele SD (Sicherheitsdienst) – fișierele Serviciului de Securitate al Germaniei Naziste. Pe lângă cucerirea teritoriilor, în sarcina armatei naziste era pusă obligația de colectare a informației despre populația cucerită. După invadarea Danemarcei, Norvegiei, Irlandei, Belgiei, Luxemburgului, Franței, în Germania se constituie un departament specializat a cărui activitate era îndreptată direct spre colectarea informațiilor, înscrisurilor, registrelor ținute în acele state. Ulterior, informațiile erau transmise Serviciului de Securitate spre analiză și prelucrare, astfel fel încât, la final, aceștia elaborau registre clasificate, conținând informații referitoare la evrei și descendenții acestora, masoni, comuniști, țigani etc. În baza acestor informații, milioane de oameni au fost reperați.

Odată cu creșterea numărului populației, dezvoltarea tehnologiilor informaționale, diversificarea vieții politice, economice și sociale, apare o nouă industrie – industria colectării, stocării și prelucrării datelor, practică pe larg la nivel public și privat. Datele personale au devenit adevărate valori ale perioadei contemporane în așa măsură încât societatea în care trăim a căpătat o nouă denumire – „societate informațională”².

Pe parcursul anilor, crește nu doar cantitatea informației colectate, dar și calitatea, procedeele utilizate în stocarea și prelucrarea acesteia. Apariția tehnologiilor informaționale a avut o influență crucială asupra dezvoltării colectării datelor cu caracter personal. Computerele devin capabile să stocheze o largă diversitate de date, să le prelucreze și să le tipizeze relativ ușor, ieftin și rapid³.

Dezvoltarea comunicațiilor electronice, rețelelor sociale, accesarea și utilizarea oricărui tip de informație constituie avantaje ale perioadei contemporane, pe de altă parte, însă, acestea implică un șir de riscuri, printre ele pot fi evidențiate următoarele: stocarea și ulterior utilizarea unor informații imprecise, incomplete sau denaturate, accesa-

rea sau ștergerea neautorizată a datelor personale, utilizarea pentru alte scopuri decât cele pentru care informația a fost colectată, distrugerea și/sau modificarea datelor personale.

Ar. Miller, vorbind despre amenințările computerului, menționează: „Computerul are un apetit interminabil pentru informație, are o imagine incoruptă, are capacitatea de a nu uita nimic din ceea ce ai pus în el, poate deveni inima unui sistem de supraveghere care transformă casele noastre într-o lume transparentă în care banii noștri, plăcerile noastre, starea noastră de sănătate vor fi liber determinate de orice utilizator”⁴.

În prezent, elaborarea și nemijlocit aplicarea a normelor juridice legate de prelucrarea datelor cu caracter personal este privită ca cea mai potrivită soluție de stopare a incursiunilor tehnologiilor în viața personală a individului, acest fapt datorându-se instrumentariului conex al dreptului. Dreptul la protecția datelor cu caracter personal nu este o simplă garanție, ci o prerogativă legală a individului, însoțită de un mecanism complex de realizare, îndreptată spre asigurarea posibilităților cetățenilor de a stabili și deține controlul asupra informației personale prelucrate de autorități publice sau private.

Reieșind din prevederile cadrului legal, stabilim că dreptul la protecția datelor cu caracter personal poate fi invocat în oricare dintre situațiile în care subiectul datelor este implicat în relații ce apar în procesul de prelucrare a datelor cu caracter personal, date ce fac parte dintr-un sistem de evidență sau care sunt destinate să fie incluse într-un asemenea sistem, efectuate în totalitate sau în parte prin mijloace automatizate, precum și prin alte mijloace decât cele automatizate.

În sensul *Legii nr. 133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal*, prelucrarea de date este înțeleasă ca orice operațiune sau serie de operațiuni care se efectuează asupra datelor cu caracter personal prin mijloace automatizate sau neautomatizate, cum ar fi colectarea, înregistrarea, organizarea, stocarea, păstrarea, restabilirea, adaptarea ori modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, dezvăluirea prin transmitere, diseminare sau în orice alt mod, alăturarea ori combinarea, blocarea, ștergerea sau distrugerea. Obligația legată de asigurarea protecției datelor cu caracter

² Bennett Colin J. *Regulating privacy: data protection and public policy in Europe and United States*. Ithaca: Cornell University Press, 1992. 288 p.

³ Pablo Ouzel, *Protecting privacy in surveillance societies. A Critique of the Data Protection Authority Model* 1989. 10 p., publicat pe <http://www.pabloouzel.com/Academic%20Essay/Protecting%20Privacy%20or%20Justifying%20Surveillance.pdf> (vizitat 05.05.2012).

⁴ The impact of technological developments. În: *International social science journal*. Unesco, Place de Fontenoy, 75007 Paris, 1972, vol. XXIV, nr. 3. 431p., publicat pe <http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000025/002559eo.pdf> (vizitat 01.06.2012).

personal și posibilitatea de a fi protejate drepturile, apare în oricare dintre situațiile în care sunt exercitate cel puțin una dintre acțiunile de prelucrare indicate mai sus. Totodată, reglementările privind protecția datelor cu caracter personal nu se aplică în situația în care prelucrarea datelor se realizează exclusiv pentru nevoi personale sau familiale, dacă prin aceasta nu se încalcă drepturile subiecților datelor cu caracter personal. De asemenea, legislația privind protecția datelor cu caracter personal nu este utilizată în situațiile în care sunt prelucrate date personale atribuite la secret de stat, în această situație aplicându-se reglementările privind secretul de stat. În același context, trebuie să ținem cont de faptul că dreptul la protecția datelor cu caracter personal nu poate fi invocat în contextul operațiunilor de prelucrare și transmitere transfrontalieră a datelor cu caracter personal ce se referă la făptuitorii sau victimele crimelor de genocid, crimelor de război și crimelor împotriva umanității.

Așa cum am indicat mai sus, dreptul la protecția datelor cu caracter personal este un drept complex, determinat de un instrumentariu amplu de prerogative. Pornind de la ideea deținerii controlului asupra propriei personalități și particularităților acestuia, prin dreptul la protecția datelor cu caracter personal individului i s-a atribuit prerogativa de a fi informat despre prelucrările de date ce se realizează asupra datelor sale personale, prerogativa de acces și intervenție asupra datelor prelucrate, precum și dreptul de opoziție și acces în justiție. Prerogativele menționate nu sunt altceva decât niște componente logic structurate a unui mecanism amplu de realizare a dreptului pus spre exercitare pe seama individului și latitudinea acestuia. Fără prerogativele enumerate, dreptul la protecția datelor ar fi un drept mort. Logica individualizării exercitării dreptului la protecția datelor cu caracter personal pornește de la caracterul personal al dreptului și abordarea individuală a valorilor. Astfel, fiecare individ în parte este lăsat să decidă de sine stătător care acțiuni întreprinse față de el pot fi considerate ca prejudiciabile sau care nu. În continuarea celor indicate, stabilim că recunoașterea dreptului la protecția datelor cu caracter personal, ca un drept fundamental, depinde în mare măsură nu doar de consacrarea acestuia în conținutul reglementărilor fundamentale, dar și de atitudinea generală față de necesitatea instituirii unui astfel de drept. Cu toate acestea, nu trebuie subestimat nici rolul statului în realizarea

dreptului, statul fiind obligat să implimenteze și să asigure existența unor mecanisme de realizare și control. Astfel, prerogativele enunțate mai sus se transformă într-un mecanism complex de acțiuni interdependente îndreptate clar spre obținerea și deținerea controlului asupra datelor personale.

Dreptul de a fi informat despre acțiunile de prelucrare de date ca parte componentă a mecanismului de exercitare a dreptului la protecția datelor cu caracter personal este instituit pornind de la ideea „transmiterii controlului asupra datelor personale”. Individul fiind „proprietar” al datelor ce-l individualizează este în drept să știe cine, pentru ce și în ce condiții urmează să folosească atributele sale, sau chiar imaginea sa. Mai mult decât, atât, pornind de la ideea „proprietății” asupra propriei persoane și atributelor de individualizare, legislatorul a prevăzut expres că, în spatele dreptului de a fi informat al persoanei vizate, trebuie să existe obligația expresă a operatorului de a informa subiectul de date despre o eventuală prelucrare de date.

Astfel, în corespundere cu prevederile Legii privind protecția datelor cu caracter personal, cerința cu privire la informarea despre acțiunile de prelucrare de date nu este doar o prerogativă a subiectului de date, dar este, în primul rând, o obligație a operatorilor. Cadrul legal delimitează două forme de comportament prescris operatorilor de date în dependență de sursa furnizării de informații personale. Astfel, în cazul în care datele cu caracter personal sunt colectate direct de la subiectul datelor, operatorul sau persoana împuternicită de către operator este obligată să-i furnizeze subiectului de date informații privind identitatea sa sau a persoanei împuternicite de către operator, scopul prelucrării datelor colectate, destinatarii sau categoriile de destinatari ai datelor cu caracter personal, existența drepturilor de acces la date, de intervenție asupra datelor și de opoziție, precum și condițiile în care acestea pot fi exercitate.

În cazul în care datele cu caracter personal nu sunt colectate direct de la subiectul datelor, operatorul sau persoana împuternicită de către operator este obligată ca, în momentul colectării datelor sau, dacă se intenționează dezvăluirea acestora către terți, cel mai târziu în momentul primei dezvăluiri, să furnizeze subiectului datelor cu caracter personal informația privind categoriile de date care urmează a fi colectate sau dezvăluite. Totodată, în cazul în care, datele cu caracter personal nu sunt colectate direct de la subiectul datelor, operatorul nu este obligat să informeze titularul datelor

despre acțiunile de prelucrare sau alte informații dacă acesta din urmă deține deja informațiile respective sau se prezumă că știe în baza prevederilor legale general acceptabile. Ca exemplificare în acest sens poate servi situația în care Casa Națională de Asigurări Sociale prelucrează datele personale ale salariaților preluate de la angajator. În speța descrisă, Casa Națională de Asigurări Sociale, în temeiul prevederilor art. 12 alin.(3) lit. a) și lit. d) al Legii nr. 133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal, este exceptată de la obligația de a informa subiectul de date despre prelucrările ce le realizează deoarece se prezumă că acesta deține deja această informație, fiind informat de către angajator și cunoscând faptul că obligația înregistrării sau dezvăluirii datelor privind veniturile personale provenite din salarii este prevăzută în mod expres de legislație.

De asemenea sunt exceptați de la obligația de informare obligatorie și operatorii care prelucrează datele în scopuri statistice, de cercetare istorică sau științifică, chiar dacă aceste date nu au fost preluate direct de la subiecții vizați, cu menținerea obligației de asigurare a regimului de confidențialitate și realizare a acțiunilor de depersonalizare.

Totodată, prevederile art. 12 alin. (3) lit. c) al Legii nr. 133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal indică faptul că sunt exceptați de la obligația de informare obligatorie și operatorii care stabilesc că furnizarea informațiilor este imposibilă sau implică un efort disproporționat față de interesul legitim care ar putea fi lezat. Analizând conținutul acestei reglementări, considerăm că, prin indicarea acestei prevederi, s-a atribuit operatorilor o marjă largă de manevră, care poate aduce atingere dreptului la protecția datelor cu caracter personal.

În evaluarea unor asemenea situații, efortul disproporționat de mare urmează a fi demonstrat și nu pur și simplu invocat. Mai mult ca atât, pornind de la caracterul personal al dreptului, nu considerăm oportună implicarea operatorului în evaluarea potențialului interes ce ar putea fi lezat.

Informarea subiectului cu privire la acțiunile de prelucrare este o garanție oferită de legislator pentru a acorda subiectului de date posibilitatea preluării controlului asupra datelor sale personale și urmarea unui anumit comportament, acest fapt fiind elucidat cu minuțiozitate de Curtea Europeană prin pronunțarea asupra cauzei Copland către Regatul Unit.

În fapt: Reclamanta fusese angajată de către o instituție de învățământ postșcolar, organism înființat prin lege și gestionat de către stat, în calitate de asistentă personală a directorului. Începând cu sfârșitul anului 1995, a lucrat în strânsă colaborare cu directorul adjunct. La cererea directorului adjunct, i s-a monitorizat utilizarea telefonului, a e-mail-ului și a Internetului. Potrivit Guvernului, această monitorizare era menită pentru a verifica dacă reclamanta nu abuza de facilitățile profesionale în scopuri personale. Monitorizarea utilizării telefonului s-a materializat prin analizarea facturilor telefonice ale școlii, care arătau numerele apelate, datele și orele apelurilor, ca și durata și costul acestora; monitorizarea Internetului a luat forma unor controale ale site-urilor vizitate, ale datelor și orelor acestor vizite, iar controlul e-mail-ului a examinat adresele, datele și orele de trimitere a mesajelor. La acel moment, instituția de învățământ care angajase reclamanta nu avea nicio politică de monitorizare. În plus, legislația engleză nu garanta un drept general la protecția vieții private, deși, ulterior, au fost introduse legi privind reglementarea interceptării comunicațiilor și condițiile în care angajatorii ar putea înregistra sau monitoriza comunicațiile angajaților lor, fără consimțământul acestora.

În drept: Instituția de învățământ în cauză este un organism public ale cărui acte angajează responsabilitatea statului, în sensul Convenției. Prin urmare, întrebarea se referă la obligația negativă a statului de a nu viola viața privată și corespondența reclamantei.

Domeniul de aplicare a noțiunii de viață privată - apelurile telefonice de la sediile instituțiilor sunt, la prima vedere, acoperite de noțiunea de «viață privată» și «corespondență». Rezultă în mod logic că e-mail-urile trimise de la locul de muncă ar trebui să beneficieze de o protecție similară, așa cum ar trebui tratate și informațiile provenite din monitorizarea utilizării în scopuri personale a Internetului. Reclamanta nu a fost informată că apelurile sale ar putea fi monitorizate și putea gândi, în mod legitim, că apelurile sale telefonice de la locul de muncă erau confidențiale. Ea a avut, probabil, același sentiment cu privire la utilizarea e-mail-ului și a Internetului.

Ingerință: Simplul fapt că instituția de învățământ și-a procurat, în mod legitim, o serie de date sub formă de facturi telefonice nu se opune constatării unei ingerințe. De asemenea, este lipsit de relevanță faptul că informațiile nu au fost divulgate

unor terți sau utilizate împotriva reclamantei în cadrul unei proceduri disciplinare sau de altă natură. Colectarea și păstrarea, fără înștiințarea reclamantei, a informațiilor cu caracter personal despre utilizarea telefonului, a e-mail-ului și a Internetului sunt, prin urmare, o ingerință în dreptul reclamantei la respectul vieții private și a corespondenței sale.

«*Prevăzută de lege*»: Pentru a îndeplini cerința de previzibilitate, legea trebuie să fie suficient de clară pentru a exprima de manieră satisfăcătoare în ce condiții și circumstanțe se permite autorității publice să recurgă la măsurile în cauză. Argumentul Guvernului precum că instituția ar fi fost autorizată în temeiul competențelor sale legale de a lua „toate măsurile necesare sau oportune” pentru a pune la dispoziție studii superioare și postșcolare nu este convingător. În plus, Guvernul nu amintește că, la momentul respectiv, textele generale de drept sau statutare ale instituției de învățământ în cauză ar fi conținut o dispoziție care reglementa circumstanțele în care angajatorii puteau monitoriza utilizarea de către angajați a telefonului, a e-mail-ului și a Internetului.

De aceea, lăsând deschisă întrebarea dacă monitorizarea utilizării de către un angajat a telefonului, a e-mail-ului sau a Internetului la locul său de muncă poate fi considerată „necesară, într-o societate democratică”, în anumite situații, în urmărirea unui scop legitim, Curtea concluzionează că, în absența, la momentul faptei, a oricărei legi care să reglementeze monitorizarea la nivel intern, ingerința nu era „prevăzută de lege”.

Concluzie: violare (unanimitate)⁵.

Analizând expunerile Curții, stabilim astfel că reglementarea prelucrării de date, chiar și printr-un regulament intern, ar putea servi drept dovadă a realizării de către operator a obligației de informare, în cazul în care există confirmarea aducerii la cunoștință a conținutului regulamentului.

Neexercitarea de către operator a obligației de a informa subiectul de date despre activitățile de prelucrare nu-l privează totuși pe subiectul vizat de exercitarea dreptului de a fi informat despre acțiunile de prelucrare ce se realizează asupra datelor sale, aceste acțiuni înscriindu-se în contextul dreptului de acces la datele personale. Astfel, chiar dacă operatorul a început acțiunile de pre-

lucrare în baza unei obligații prescrise de lege, sau a început acțiunile cu acordul subiectului de date, sau prelucrarea a început în baza împuternicirilor date de un alt operator, subiectul de date, în orice situație are dreptul să fie informat despre tipul și conținutul activităților de prelucrare ce sunt realizate asupra datelor sale personale, putând astfel să instituie sau să resinstituie ulterior dreptul de control asupra datelor personale. Informarea este prerogativa ce poate da start mecanismului de apărare a dreptului la protecția datelor cu caracter personal. Fiind informat, subiectul de date poate identifica erori de prelucrare a datelor cu caracter personal, putând astfel să ceară rectificarea lor, restabilirea sau chiar în caz de prejudiciere, să ceară compensarea lor.

În vederea asigurării continuității exercitării dreptului la protecția datelor cu caracter personal, este instituit dreptul de acces la datele personale ce se prezintă drept un instrument de control asupra îndeplinirii de către operator a obligației de a informa subiectul de date despre acțiunile de prelucrare ce le realizează sau urmează să le realizeze. În contextul dreptului de acces la datele personale, orice subiect al datelor cu caracter personal are dreptul să obțină de la operator, la cerere, fără întârziere și în mod gratuit, confirmarea faptului că datele care îl privesc, sunt sau nu sunt prelucrate de acesta, de asemenea informații referitoare la scopurile prelucrării, categoriile de date avute în vedere și destinatarii sau categoriile de destinatari cărora le sunt dezvăluite datele.

Atragem atenția că în baza celor expuse mai sus, urmează să se realizeze o diferențiere între dreptul de acces la datele personale și dreptul de acces la informație, reglementat de Legea privind accesul la informație. Conform Legii privind protecția datelor cu caracter personal, individul are dreptul de a solicita accesul doar la datele sale personale. Totodată, urmează să se facă diferențiere între informațiile oficiale și informațiile oficiale ce conțin date cu caracter personal. În cazul în care solicităm accesul la informații oficiale, dar acestea conțin și date cu caracter personal ce ne privesc, întemeierea poziției noastre urmează a fi realizată în baza prevederilor Legii privind protecția datelor cu caracter personal. O exemplificare în vederea deosebirii a acestor două drepturi a fost adusă de CtEDO prin pronunțarea asupra cauzei Trăilescu vs. România⁶.

⁵ <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-119545>

⁶ DECIZIE din 22 mai 2012 cu privire la cererile nr. 5.666/04 și 14.464/05 prezentate de Ovidiu Trăilescu împotriva României; Publicată în Monitorul Oficial din 31 august 2012.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a pronunțat în cauza Trăilescu vs. România [1] în sensul că reclamantul nu poate acuza statul de încălcarea dreptului său la viață privată atâta timp cât și-a întemeiat căile interne de atac pe Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la datele de interes public, întrucât nu a epuizat remediile din dreptul intern.

Reclamantul a acuzat statul român că a încălcat art. 6 (dreptul la un proces echitabil) și art. 8 (dreptul la viață privată) atunci când nu a fost numit în funcția de magistrat-asistent după ce fusese declarat admis la examenul organizat de Ministerul Justiției pentru suplinirea posturilor vacante în magistratură, întrucât nu ar îndeplini condiția unei reputații. Acest fapt a fost stabilit după întocmirea unui dosar personal de către Minister. După ce a atacat decizia de respingere în contencios administrativ și a cerut reexaminarea dosarului său, reclamantul a fost informat că hotărârea privind lipsa unei bune reputații nu va fi modificată, fiindu-i explicate motivele ce reies din dosar în acest sens: existența unei amenzi contravenționale, urmată de o plângere penală pentru lovire și alte violențe, precum și concedierea din postul de jurist din motive disciplinare de către fostul său angajator.

Reclamantul a atacat deciziile de respingere, solicitând, în cadrul procedurilor, și depunerea dosarului personal ca probă, instanța neadmițând această cerere. După ce Curtea Supremă de Justiție a respins recursul cu privire la anularea deciziilor, reclamantul a solicitat din nou acces la dosarul său, de data aceasta - direct Ministerului Public. Accesul i-a fost refuzat, pe motiv că datele din dosar nu sunt de interes public:

„Ministerul a notat că dosarul în cauză fusese întocmit în conformitate cu Legea nr. 92/1992 în urma cererii sale de a fi admis în magistratură, documentele existente în acest dosar neavând un caracter public. Prin urmare, reclamantul nu îl putea consulta sau face copii. A adăugat, în cele din urmă, că reclamantul a fost informat anterior cu privire la motivele pentru care cererea sa de admitere în magistratură a fost respinsă” (punctul 23).

Reclamantul a depus o plângere la Minister în baza Legii 544/2001, respinsă și aceasta. Apoi a atacat în instanță scrisoarea de respingere: „A cerut, de asemenea, acces la dosarul „personal” și la realizarea de copii ale documentelor cuprinse în dosar. A arătat că accesul la aceste documente îi era necesar pentru a-și putea restabili buna reputație.

S-a bazat pe art. 13, 14 și 22 din Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informații de interes public și pe normele sale de aplicare” (Punctul 25).

Ministerul Public s-a apărat, afirmând că datele solicitate nu intră în domeniul de aplicare a Legii 544/2001, nefiind informații de interes public. Iar reclamantul a contra-argumentat că, „potrivit art. 14 alin. (1) din Legea nr. 544/2001, datele personale pot deveni informații de interes public numai în măsura în care afectează capacitatea de exercitare a unei funcții publice” (punctul 27), susținând că el se află în acest caz.

Tribunalul București a hotărât că, „potrivit art. 2 lit. c) și art. 12 lit. d) din Legea nr. 544/2001, coroborate cu art. 3 lit. a) din Legea nr. 677/2001, informațiile cuprinse în dosarul „personal” aveau un caracter personal și nu de interes public, dispozițiile Legii nr. 544/2001 nefiind, prin urmare, aplicabile” (punctul 30). În ciuda acestei explicații, reclamantul a depus recurs cu argumentul că, „în măsura în care informațiile cuprinse în dosar au fost folosite de pârât pentru a-i împiedica accesul la funcția publică, aceste informații au devenit de interes public și că Legea nr. 544/2001 era aplicabilă în speță” (punctul 31). Cu alte cuvinte, reclamantul a persistat în demersul său de a demonstra că datele private conținute în dosar erau, în realitate, de interes public, drept pentru care i se cuvenea să aibă acces la ele.

Curtea de Apel București a respins recursul, hotărând că „datele solicitate de reclamant intrau sub incidența art. 12 lit. d) din Legea nr. 544/2001, fiind informații cu privire la datele personale” (punctul 32). Cu alte cuvinte, Curtea de Apel i-a transmis reclamantului că acesta nu poate avea acces la propriul dosar conform acțiunii sale, întrucât dosarul nu conține informații de interes public, ci date cu caracter personal⁷.

În sensul dreptului privind protecția datelor cu caracter personal, subiectul de date dispune nu doar de prerogativa de a solicita informații despre acțiunile de prelucrare ce sunt realizate, dar și de prerogativa de a interveni asupra activităților de prelucrare, prin înaintarea demersurilor legate de rectificarea, actualizarea, blocarea sau ștergerea datelor cu caracter personal a căror prelucrare contravine reglementărilor privind protecția date-

⁷ <http://www.juridice.ro/217694/cedo-trailescu-vs-romania-accesul-la-propiul-dosar-se-face-conform-legii-protectiei-datelor-private-si-nu-legii-liberului-acces-la-informatii.html>

lor, în special din cauza caracterului incomplet sau inexact al datelor. În contextul practicii CtEDO, și în special, cauza Cauza Google c. Spaniei⁸, chiar și datele veridice cu timpul se pot transforma în date eronate, dând posibilitate subiectului de date să înainteze demersuri privind radierea datelor învechite.

Cauza privește un cetățean spaniol care dorește ca un articol din ziarul spaniol *La Vanguardia Ediciones* să fie șters sau, dacă acest lucru nu este posibil, atunci solicită ca articolul să nu mai apară pe lista rezultatelor de căutare a Google. Acesta susține că informația pe care o dorește ștearsă se referă la o datorie veche, pe care a plătit-o demult. Solicitățile sale au fost respinse și de către publicație, și de către Google Spania, care a argumentat că cererea trebuie înaintată sediului principal al Google din SUA. Drept urmare, cetățeanul a depus o plângere la autoritatea spaniolă de supraveghere a datelor personale, care a respins solicitarea cu privire la ștergerea informațiilor de către publicație, dar a emis, în schimb, un ordin adresat Google Spania „pentru a lua toți pașii necesari în retragerea datelor vizate din indexările sale și să facă imposibil accesul la aceste date în viitor”.

Fiind solicitată să stabilească dacă directiva permite persoanei vizate să solicite eliminarea de pe o astfel de listă de rezultate a unor linkuri către pagini web, pentru motivul că dorește ca informațiile referitoare la persoana sa, care figurează pe aceste pagini, să fie „uite” după un anumit timp, Curtea arată că, în ipoteza în care se constată, ca urmare a unei cereri formulate de persoana vizată, că includerea acestor link-uri pe lista de rezultate este, în stadiul actual, incompatibilă cu prevederile legale actuale, informațiile și link-urile cuprinse în lista amintită trebuie să fie șterse. În această privință, Curtea observă că și o prelucrare inițial licită a unor date exacte poate deveni cu timpul incompatibilă cu prevederile legale în cazul în care, având în vedere ansamblul împrejurărilor caracteristice speței, aceste date sunt inadecvate, nu sunt sau nu mai sunt pertinente, sau sunt excesive în raport cu scopurile pentru care au fost prelucrate și cu timpul care s-a scurs. Curtea adaugă că, în cadrul apre-

cierii unei astfel de cereri formulate de persoana vizată împotriva prelucrării realizate de operatorul unui motor de căutare, trebuie să se examineze, în special, dacă această persoană are dreptul ca informațiile respective referitoare la persoana sa să nu mai fie, în stadiul actual, asociate cu numele său de o listă de rezultate care este afișată în urma unei căutări efectuate plecând de la numele său. Dacă aceasta este situația, link-urile către paginile web care conțin informațiile respective trebuie eliminate de pe lista de rezultate, cu excepția cazului în care există motive speciale, precum rolul jucat de această persoană în viața publică, care să justifice un interes preponderent al publicului de a avea acces, în cadrul unei asemenea căutări, la informațiile în cauză⁹.

De asemenea, subiectul vizat poate solicita și notificarea terților cărora le-au fost dezvăluite datele cu caracter personal incomplete sau inexacte, exceptând cazurile când această notificare se dovedește a fi imposibilă sau presupune un efort disproporționat față de interesul legitim care ar putea fi lezat.

În temeiul prevederilor art.2 alin. (2) și (d) al Legii privind protecția datelor cu caracter personal, domeniul reglementărilor privind protecția datelor cu caracter personal se extinde asupra acțiunilor de prelucrare a datelor cu caracter personal în cadrul acțiunilor de prevenire și investigare a infracțiunilor, punerii în executare a sentințelor de condamnare și altor acțiuni din cadrul procedurii penale sau contravenționale în condițiile legii.

Atragem atenția că dreptul la informare, acces și intervenție asupra datelor nu se impune spre realizare în cazul în care sunt efectuate acțiuni de prelucrare a datelor cu caracter personal în cadrul acțiunilor de prevenire și investigare a infracțiunilor, punerii în executare a sentințelor de condamnare și a altor acțiuni din cadrul procedurii penale sau contravenționale în condițiile legii. De asemenea, nu se impun spre asigurare drepturile sus indicate și în cazul prelucrărilor de date realizate în scopul apărării naționale, securității statului, menținerii ordinii publice, protecției drepturilor și libertăților subiectului datelor cu caracter personal sau ale altor persoane, dacă prin aplicarea acestora este prejudiciată eficiența acțiunii sau obiectivul

⁸ Hotărârea în cauza C-131/12 Google Spain SL, Google Inc./Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González.

⁹ <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-05/cp140070ro.pdf>

urmărit în exercitarea competențelor legale ale autorității publice (temei: prevederile art. 15 al Legii privind protecția datelor cu caracter personal). Atenționăm că cele invocate mai sus nu scutesc operatorii, chiar dacă aceștia sunt autorități publice și realizează acțiuni de prevenire și investigare a infracțiunilor, să se eschiveze de la îndeplinirea celorlalte garanții prescrise de Legea privind protecția datelor cu caracter personal. Mai mult decât atât, la încetarea acțiunilor de urmărire penală, reprezentanții organului de urmărire penală sunt obligați să ofere subiecților ale căror date au fost prelucrate garanțiile prescrise de prevederile art. 12-14 ale Legii privind protecția datelor (temei: art. 15 alin. (3) din Legea privind protecția datelor cu caracter personal).

Tot în contextul dispunerii de dreptul la protecția datelor, individului i s-a atribuit, în temeiul prevederilor art. 16 a Legii privind protecția datelor, și prerogativa de a se opune activităților de prelucrare. Subiectul datelor cu caracter personal are dreptul de a se opune în orice moment, în mod gratuit, din motive întemeiate și legitime legate de situația sa particulară, ca datele cu caracter personal care îl vizează să facă obiectul unei prelucrări, cu excepția cazurilor în care legea stabilește altfel. Dacă opoziția este justificată, prelucrarea efectuată de operator nu mai poate viza aceste date.

Subiectul datelor cu caracter personal are dreptul de a se opune în orice moment, în mod gratuit și fără nici o justificare, ca datele care îl vizează să fie prelucrate pentru prospectare comercială.

Totodată, e necesar de menționat că, în afară de drepturile sus indicate, subiectul vizat dispune și de dreptul la acces în justiție, având dreptul nu doar la constatarea încălcărilor, dar și la repararea prejudiciilor materiale și morale.

Reieșind din cele menționate, dreptul la protecția datelor cu caracter personal are un caracter complex și oferă prin conținutul său subiecților vizați posibilitatea de a menține controlul asupra identității personale, în particular, și asupra vieții private, în general. Exercițarea prerogativelor date de cadrul legislativ se prezintă ca o manifestare de voință individuală, fiecare urmând până la urmă să identifice cadrul personal de intimitate și acțiunile pe care urmează să le întreprindă.

Bibliografie:

1. Wayne M. Handbook of Personal Data Protection. New York: Stockton Press and Basingstoke, Hants: Macmillan Publishers Ltd, 1992. 1048 p.
2. Bennett Colin J. Regulating privacy: data protection and public policy in Europe and United States. Ithaca: Cornell University Press, 1992. 288 p.
3. Pablo Ouzel, Protecting privacy in surveillance societies. A Critique of the Data Protection Authority Model 1989. 10 p., publicat pe <http://www.pabloouziel.com/Academic%20Essay/Protecting%20Privacy%20or%20Justifying%20Surveillance.pdf> (vizitat 05.05.2012).
4. The impact of technological developments. În: International social science journal. Unesco, Place de Fontenoy, 75007 Paris, 1972, vol. XXIV, nr. 3. 431p., publicat pe <http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000025/002559eo.pdf> (vizitat 01.06.2012).
5. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-119545> (vizitat 20.09.2014).
6. DECIZIE din 22 mai 2012 cu privire la cererile nr. 5.666/04 și 14.464/05 prezentate de Ovidiu Trăilescu împotriva României; Publicată în Monitorul Oficial din 31 august 2012.
7. <http://www.juridice.ro/217694/cedo-trailescu-vs-romania-accesul-la-propiul-dosar-se-face-conform-legii-protectiei-datelor-private-si-nu-legii-liberului-acces-la-informatii.html>.
8. Hotărârea în cauza C-131/12 Google Spain SL, Google Inc./Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González.
9. <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-05/cp140070ro.pdf>.

ATACUL DE TIP RAIDER - FENOMEN SOCIO-JURIDIC NOU CARE VIZEAZĂ ÎNTREPRINDEREA

Vladislav SCHIBIN,
doctorand în cadrul Institutului
de Cercetări Juridice și Politice
al AȘM,
audient al Institutului Național
al Justiției,
candidat la funcția de judecător

Sumar

În cadrul articolului respectiv, autorul dezvoltă esența faptului social de atac de tip raider și importanța incriminării sale. Pentru dreptul național conceptul de atac de tip raider este nou și creează confuzii. Se analizează opiniile expuse în doctrină, inițiativele legislative și actele normative în vigoare a mai multor state în vederea stabilirii unei poziții obiective asupra fenomenului și a modalităților legale de contracarare.

Cuvinte-cheie: atac raider, întreprindere, instituții financiare, dreptul de proprietate.

Summary

The raider attack - new socio-judicial phenomenon that target the enterprise

Within this article the author develop the essence of the social fact of raider attack and the importance of its incrimination. For domestic law the raider attack concept is new and creates confusions. In order to establish an objective position on the phenomenon and on the legal ways of counteracting, are analyzed the opinions exposed in the doctrine, the legislative initiatives and the normative acts in force of more states.

Key-words: raider attack, enterprise, financial institutions, property rights.

În contextul evoluției relațiilor sociale, în mediul de afaceri, cel politic și al instituțiilor de informare în masă din Republica Moldova au luat naștere, relativ recent, largi discuții referitoare la un nou fenomen cu conotație juridică – atacurile de tip raider. Existența acestora reprezintă un pericol semnificativ pentru valorile și relațiile sociale.

Fiind, totuși, la o etapă incipientă de cercetare juridică în materia respectivă și în lipsa unui cadru normativ cu titlatură expresă, de cele mai dese ori fenomenului indicat, cu aparență infrațională, îi sunt atribuite diverse forme de materializare a conduitei juridice cu caracter absolut legal și justificat. Astfel, în vederea stabilirii unei clarități asupra situației, se impune necesitatea efectuării unei cercetări doctrinare, pentru început.

Etimologic, termenul raider provine din Marea Britanie, unde, în secolul XVII, astfel erau denumite vasele militare maritime care de sine stătător îndeplineau diferite sarcini militare, exprimate, de obicei, în distrugerea vaselor comerciale străine. Termenul mai semnifică o persoană care realizează o intervenție ilegală și, de obicei, crudă, cu scop acaparator.¹

În plan juridico-economic, noțiunea de raider s-a înrădăcinat în SUA, prin care, în anii 1920-1930 se înțelegea achiziționarea de succes a pachetului de acțiuni de control, de cele mai multe ori în contrapondere cu managementul și o parte din acționarii întreprinderii, iar ulterior - reorganizarea și vânzarea întreprinderii cu obținere de profit.²

În SUA, actualmente, în calitate de raider este denumită partea care atacă în cadrul procedurilor de fuziune a întreprinderilor (mergers & acquisitions). Persoanele care efectuează procedura raidului la comandă se numesc raideri. În occident nu există o conotație criminală în această noțiune, în măsura în care ea reprezintă un gen de afacere juridică cu un înalt grad de inteligență. În SUA, raidorul reprezintă o formă normală de dezvoltare a afacerii, formă de reorganizare a unei persoane juridice din contul fuzionării sau contopirii sale cu o altă persoană juridică. Nu există o atitudine de neîncredere față de acest proces. Procedura se realizează în scopul dezvoltării luptei concurențiale, acaparării pieței de desfacere, obținerii unor noi produse, care pot cuceri piața doar prin promovarea din partea unei companii puternice, vertical-consolidate.³ Aceasta - în condițiile în care în SUA dezvoltarea

¹ Гаджиомаров Р.А. „Проблемы борьбы с рейдерством в России”, www.sibac.info;

² Зенкин А.Н. „Криминалистическое понятие незаконного захвата предприятия и его уголовно-правовой аспект”, pag.3.

³ <http://vbiz.com.ua/content/view/119/22/>.

relațiilor economiei de piață încă în prima jumătate a secolului trecut a generat apariția și consolidarea tranzacțiilor de vânzare-cumpărare instantanee a întreprinderilor, în cadrul burselor, în baza cotelor participative (acțiunilor).

Aspectul ilegal al atacurilor de tip raider este învedereat apriori în statele blocului ex-sovietic, unde, odată cu destrămarea URSS, consolidarea statalității independente și trecerea de la economia planificată la cea de piață, mediul de afaceri a trecut prin variate provocări și, în primul rând, acțiuni îndreptate spre preluarea controlului asupra afacerilor.

Atacurile de tip raider sunt caracterizate de doctrinarii ruși V.V. Aleoșin și E.V. Jolobov drept cumul unical de infracțiuni etapizate, care atentează la diferite grupuri de relații sociale și, practic, reprezintă metoda de obținere a controlului asupra activității economice a subiectului antreprenoriatului în scopul obținerii patrimoniului său.⁴ Conceptual, nu suntem de acord cu scopul indicat, având în vedere că practica denotă posibilitatea urmăririi și a altor finalități în cazul întreprinderii faptelor de atac de tip raider, pe care le vom dezvălui pe parcurs.

Tarhanova Z. E. definește fenomenul raider prin caracterizarea subiectului nemijlocit ca fiind un profesionist angajat, care utilizează metode criminale de acaparare a proprietății străine, și anume prin: falsificare de acte și de hotărâri judecătorești, distrugerea registrului, totul ce oferă posibilitatea de a prelua pachetul de control al acțiunilor - activele, mărfurile, valorile patrimoniale mobile.⁵

Macroeconomistul rus Mihail Deleaghin consideră că fenomenul raider reprezintă preluarea ilegală și dușmănoasă a afacerii prin intermediul unui conflict de afaceri special inițiat, în timp ce specialistul din domeniul finanțelor Gherman Gref este de părere că există raider legal, care presupune redistribuirea proprietății în mod legal în beneficiul proprietarilor cu abilități de administrare mai eficiente.⁶

Bogatova E. R. propune diferențierea fenomenului atacurilor de tip raider în sensurile larg și îngust al cuvântului, așa precum acest fenomen există în realitate. Ea consideră că, în general, astfel de atacuri sunt indispensabil legate de acțiuni și procese dușmănoase vizavi de proprietarii de bază ai întreprinderii în scopul obținerii controlului asupra

afacerii. Sensul larg al termenului presupune atacul agresiv asupra companiei în scopul preluării afacerii sau a unei părți a acesteia, cu obținerea controlului asupra afacerii, contrar voinței proprietarilor. Sensul îngust al cuvântului presupune același fapt, dar prin utilizarea metodelor criminale.⁷

Politicienii ucraineni Iulia Timoșenko și Serghei Mișenco, din postura lor de deputați ai Radei Ucrainei, în cadrul proiectului de lege „privind introducerea modificărilor și completărilor la unele acte legislative ale Ucrainei privitor la stabilirea răspunderii penale pentru acapararea întreprinderilor (raider)” din anul 2007, au definit atacul raider ca fiind comanda și/sau organizarea atacării asupra întreprinderii, instituției, organizației în scopul preluării acesteia, fapt care a condus la încălcarea activității ei normale, precum și atacarea întreprinderii, instituției, organizației în scopul preluării acesteia, realizată de un grup organizat.⁸

Suntem de părerea că, în acest sens, autorii indicați limitează semnificativ cercul de acțiuni pentru care raiderii ar fi putut trași la răspundere penală.

Decanul facultății de drept a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, domnul V. Ursu, constată că termenul raider se aplică în vederea descrierii absorbției companiilor, fie a preluării proprietății străine, petrecute cu un anumit volum de încălcări a legislației, inclusiv a celei penale.⁹

Literatura britanică mai operează cu noțiunea de raider corporativ, prin care urmează a se înțelege practica desfășurării înglobării neprietenoase a companiilor în scopul obținerii controlului asupra activității acestora sau a revânzării, în scopul obținerii de profit.¹⁰

Iar S. P. Cușnirenco, prin termenul „atac raider”, înțelege activitatea infracțională îndreptată spre organizarea și înlăptuirea preluărilor corporative. Preluarea corporativă, la rândul său, se caracterizează a fi sustragerea pachetului de acțiuni/participațiuni al societății, comisă prin înșelăciune în scopul obținerii poziției dominante în cadrul întreprinderii și a posibilității de a influența activ asupra luării hotărârilor, fie în scopul eliminării ulterioare a activelor societății.¹¹

⁴ Алёшин В.В., Жолобов Е.В. „Природа рейдерского захвата в уголовно-правовом аспекте” Revista „Уголовный процесс”, Moscova, 2009, nr. 8, pag. 44.

⁵ Тарханова З.Э. „Функционирование института рейдерства в РФ” Vladikavcaz, 2008, pag. 10.

⁶ Зенкин А.Н. „Криминалистическое понятие незаконного захвата предприятия и его уголовно-правовой аспект”, pag.3.

⁷ Богатова Е.Р. „Это страшное слово – рейдерство” Publicația „В курсе право дела” nr. 10, Moscova, 2007.

⁸ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_komitis_site.

⁹ В.Урсу „Рейдерство как способ криминального передела собственности”, Legea și viața, 10.2011, pag. 5.

¹⁰ OxfordDictionares: British and World English Dictionary.

¹¹ Кушниренко С.П. „Тезисы лекции для надзирающих прокуроров на тему „Прокурорский надзор за расследованием рейдерства” Академия Генеральной Прокуратуры РФ, Sankt-Peterburg, 2007.

În fine, A. I. Grigoriev stabilește esența fenomenului raider, din punctul de vedere al legii penale, ca comiterea acțiunilor îndreptate împotriva voinței proprietarului privind modificarea dreptului de proprietate asupra patrimoniului întreprinderii și a dreptului de conducere cu acesta.¹²

Observăm că, deși ideile citate sunt îndreptate în aceeași direcție, nu există o unanimitate exactă de opinii vizavi de fenomenul analizat.

În cele din urmă, expunem părerea că fenomenul atacurilor de tip raider comportă un caracter tridimensional, cu caracteristici specifice.

În primul rând, în definirea proprie, vorbim despre atacul de tip raider în forma clasică, ca fiind un complex de acțiuni, incriminate de legea penală, prin intermediul cărora are loc instituirea controlului juridic și/sau fizic asupra activelor patrimoniale și participațiunilor în capitalul statutar ale întreprinderii-țintă, contrar voinței și intereselor organelor de administrare, a acționarilor, fondatorilor și angajaților.

Această categorie a fenomenului analizat se dovedește a fi cea mai periculoasă și presupune folosirea schemelor ilegale de preluare a proprietății cu utilizarea metodelor violente, infracționale, precum: șantajul, tulburarea de posesie prin ocuparea și acapararea fizică a clădirii, teritoriului întreprinderii, privării ilicite de libertate a muncitorilor, administrației, acționarilor, coruperea reprezentanților organelor de stat, falsificarea de hotărâri judecătorești, de acte administrative, acte statutare ale întreprinderii, registre ale întreprinderii, procese-verbale ale adunării acționarilor etc. În doctrina științifică rusă această categorie de atacuri mai este denumită atacuri raider de tip negru.

A doua categorie a fenomenului analizat o constituie atacurile raider de tip cenușiu, care, în fapt, se încadrează în definiția înaintată supra, doar că în acest caz acțiunile de preluare a controlului asupra întreprinderii manifestă un caracter combinat – formal legale, dar și ilegale, precum: determinarea reprezentanților puterii judecătorești la pronunțarea unor hotărâri judecătorești, crearea atmosferei în care devine imposibil desfășurarea de mai departe a procesului de lucru la întreprindere, distribuirea materialelor compromițătoare în instituțiile mass-media, presiunea neformală asupra persoanelor cu responsabilitate, utilizarea resurselor administrative, tergiversarea termenelor în baza unor motive nejustificative, diferite operațiuni de destabilizare, distragere a atenției etc.

Cea de a treia categorie o constituie atacurile raider de tip alb, care presupun acțiuni ce formal se încadrează în limitele legii, deși prejudiciază interesele administrației, ale unor acționari, ale colectivului de muncă. Printre acestea ar fi: utilizarea lacunelor legislative, manipularea opiniei publice, ademenirea reprezentanților puterii de stat prin intermediul comunicării neformale, stimularea activității de protest în rândul angajaților întreprinderii, expedierea în adresa concurenților, structurilor criminale, organelor de drept, fiscale și de control a informației compromițătoare despre conducerea întreprinderii, acționarilor sau fondatorilor săi.

În orice caz, toate aceste trei categorii de acte vizează preluarea controlului asupra întreprinderii cu anumite scopuri ulterioare, în dezacord cu voința, în primul rând, a proprietarilor majoritari ai întreprinderii, iar după caz - și a administrației curente, a colectivului de muncă.

De rând cu cele trei tipuri enunțate ale fenomenului raider, se impun procedurile legale și de bună voință de fuzionare, contopire sau preluare a întreprinderii, în baza unui contract de achiziție a afacerii, de exemplu. Acestea sunt relații civile pure, fără implicarea criminalului sau a neglijării voinței proprietarilor.

Totuși, fiind o categorie complexă de relații civile privitoare la schimbarea titularului de drept asupra unei proprietăți, fenomenul atacurilor raider este privit diferențiat în doctrină, sub aspectul incriminării penale.

Unii cercetători, precum Vladimir Alioșin, Evgheni Jolobov¹³ și Adriana Eșanu, apreciază suficiența normelor juridico-penale în vigoare în vederea combaterii penale a atacurilor de tip raider și în legătură cu acest fapt consideră ar fi neîntemeiate propunerile privind completarea legislației cu o normă expresă care ar institui răspunderea pentru comiterea atacurilor de tip raider. Autorii consideră, bunăoară, că o componentă de infracțiune separată, din punct de vedere științific, nu se justifică, în măsura în care nu ar cuprinde întreaga gamă de acțiuni și natura atacurilor raider. Apreciem a fi destul de întemeiată această poziție, din considerentul în care o atare normă specială de incriminare ar accentua atenția doar asupra metodei de comitere a infracțiunii. În virtutea complexității fenomenului, lupta cu atacurile de tip raider ar fi mai eficientă,

¹² Григорьев А.И. „Уголовно-правовые аспекты оценки рейдерства”, <http://www.samoupravlenie.ru/35-10.php>

¹³ Алёшин В. В., Жолобов Е. В. „Природа рейдерского захвата в уголовно-правовом аспекте”, *Revista „Уголовный процесс”*, Moscova, 2009, nr. 8, pag. 45.

dacă aceasta nu s-ar limita doar la condițiile impuse de eventuala normă din Codul Penal, ci s-ar racorda la acea amploare care caracterizează fenomenul în ansamblu.

O altă poziție doctrinală este promovată de autorul rus G. Smirnov¹⁴, care vorbește despre necesitatea criminalizării unor metode separate specifice atacurilor de tip raider, ceea ce ar presupune introducerea în codul penal a unui complex de articole, unele dintre care, de fapt, deja există în Codul Penal al Republicii Moldova, precum: încălcarea legislației la efectuarea înscrierilor în registrul deținătorilor de valori mobiliare, limitarea concurenței libere, constrângerea de a încheia o tranzacție sau de a refuza încheierea ei. S-ar mai impune necesitatea, în opinia autorului menționat, de a incrimina fapte precum: falsificarea hotărârii adunării generale a acționarilor întreprinderii sau a Consiliului de administrare, sau falsificarea Registrului unic de evidență a persoanelor juridice. O atenție deosebită în acest sens urmează a fi acordată și registratorilor independenți, care în Republica Moldova au figurat în vizor în cazurile presupuselor atacuri de tip raider. Poziția dată poartă caracter rațional și chiar necesar. Or, există lacune legislative, inclusiv în Republica Moldova, la capitole precum cele indicate, utilizate la comiterea faptelor frauduloase. Aceasta - în măsura în care art. 361 din Codul penal al RM, de exemplu, nu incriminează faptele de falsificare a documentelor emise în cadrul entităților juridice private, dacă nu sunt adresate organelor de stat.

În aceeași ordine de idei, criminalizarea unor metode separate utilizate la comiterea atacurilor de tip raider împotriva întreprinderii nu corespunde suficient procesului de combatere a categoriei de fapte analizate, fiind admisibilă tratamentul juridic lacunar.

O altă categorie de persoane familiarizate cu problema supusă examinării, precum autorii ruși V. Frolovichev¹⁵, M. Musaelian¹⁶, politicianul ucrainean I. Timoșenko¹⁷, doctrinarul național V. Ursu¹⁸, precum și mulți alții, promovează ideea instituirii răspunderii penale pentru nemijlocita faptă de

atac raider printr-o normă specială în Codul Penal. Aceasta ar permite evidențierea semnalmentelor specifice ale fenomenului și, astfel, ar contribui la contracararea eficientă a lui.

Este o poziție care a și determinat necesitatea studierii mai aprofundate a fenomenului anume sub aspectul incriminării penale. Or, la ora actuală, în materia combaterii preluărilor de tip raider a întreprinderilor domină poziția potrivit căreia acțiunile raider se întruchipează a fi un cumul al unor componente separate de infracțiuni, motiv pentru care calificarea penală se determină a fi un complex al mai multor componente de infracțiuni. În legătură cu aceasta, se creează o imagine eronată despre posibilitatea contracarării acțiunilor raider la una dintre etapele acaparării proprietății și tragerii la răspundere a celor vinovați. Acțiunile raider nu se identifică ca un lanț unic consecutiv de fapte socialmente periculoase orientate direct la un scop, ci se examinează în calitate de consecințe ale transferurilor, fuziunilor, contopirilor întreprinderilor pe piața economică, cât și a unor acte dubioase, dacă nu chiar ilegale din partea reprezentanților puterii de stat. În consecință, la sesizarea organelor de drept sau în instanța de judecată, partea vătămată - de obicei, administrația sau acționari ai întreprinderilor - practic nu poate dovedi și proba plângerea asupra faptului că i-au fost vătămate drepturile și interesele legitime și, în cele mai multe cazuri, i-au fost cauzate prejudicii materiale în proporții mari sau deosebit de mari. În legătură cu acest fapt, investigarea preluărilor de tip raider se ciocnește de deficiențe enorme, în măsura în care organul de urmărire penală urmează să examineze faptul comiterii unui număr mare de infracțiuni, cu calificarea potrivit diferitor articole a Codului Penal, iar în final - să le combine prin intenția unică, ceea ce este extrem de dificil de realizat, nemaivorbind despre faptul probării acestei intenții unice. Or, specificul atacurilor de tip raider este faptul comiterii unor acțiuni cu caracter ilegal, dar și aparent legal, care nu întotdeauna pot fi legate reciproc, chiar și ca metode preparatorii de săvârșire a infracțiunii. Mai mult, nu trebuie exclusă nici ipoteza determinată de condițiile realității naționale - că, la comiterea atacurilor de tip raider împotriva întreprinderilor, pot participa persoane cu funcții de răspundere, persoane publice, persoane cu funcții de demnitate publică din cadrul diferitor organe de stat. Astfel, raiderul reprezintă infracțiune comisă de un grup de persoane, nu neapărat stabil, care sunt unite prin comunitatea de intenții.

¹⁴ Smirnov Г. К. "Проблемы применения и совершенствования уголовного законодательства России в сфере противодействия рейдерству" Revista "Российская юстиция" nr. 12, 2009.

¹⁵ Ya.V. Frolovichev "Theoretical basis for the criminal law regulation of raiding", Revista Universității "N.I. Lobacevskii", 2012, nr. 2(1), pag. 291.

¹⁶ Мусаельян М.Ф. "Об уголовно-правовой борьбе с рейдерством", Revista "Адвокат", 2010, pag. 3;

¹⁷ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_komitis_site.

¹⁸ В.Урсу "Рейдерство как способ криминального передела собственности", Legea și viața, 10.2011, pag. 5.

Trebuie luat în considerație că normele juridice penale în vigoare reglementează doar acele acțiuni ale raiderilor care se comit în limitele unei anumite metode de atac. Cu toate acestea, rezultatul final al acestor acțiuni, și anume - instituirea ilegală a controlului asupra activității întreprinderii, rămâne fără apreciere juridică corespunzătoare, în virtutea lipsei în Codul Penal a unei norme speciale care ar stabili răspunderea anume pentru această infracțiune socialmente periculoasă. Or, finalitatea indicată, urmărită în practica reală - instituirea controlului asupra întreprinderii - denotă că fapta poartă caracter material, având ca obiect anume întreprinderea, iar condamnarea făptuitorilor pentru fapte incriminate actualmente, realizate ca metode de comitere a atacului raider, se denotă a fi insuficientă și pasibilă de implicații divergente în lipsa scopului realmente fraudulos urmărit, dar neincriminat - instituirea controlului asupra întreprinderii.

Astfel, incriminarea faptei potrivit unei norme juridice speciale ar servi la simplificarea procedurii de identificare și calificare a unor astfel de fapte ce atentează la relațiile sociale cu privire la patrimoniul persoanelor. La fel, aceasta va contribui la îmbunătățirea mecanismului de: intentare a urmăririi penale, desfășurare a măsurilor și acțiunilor procesuale în legătură cu posibilitatea conexării faptelor comise într-o componentă unică de infracțiune, simplificarea procedurii de acumulare a probelor și accentuarea procesului de investigație asupra laturii obiective a cauzei, atingerea unui nivel mai înalt a efectului profilactic anticorupțional din contul aprecierii calitative, de către funcționari, a componentei și gradului de răspundere pentru faptele comise.

Suplimentar, ține de atribuția Statului, prin intermediul organelor sale, de a urmări mersul evenimentelor sociale și de a reacționa atunci când este necesar, inclusiv prin incriminare și condamnare penală. Anume din această perspectivă numai în ultimii 20 de ani Codurile Penale ale multor state, inclusiv al Republicii Moldova, s-au îmbogățit cu un șir de componente de infracțiuni noi, ca: infracțiunile cibernetice, diversitatea infracțiunilor economice, a celor medicale etc.

În această ordine de idei, art.46 din Constituția Republicii Moldova recunoaște și protejează proprietatea. Iar în susținerea normei constituționale, art. 2 alin.(1) din Codul Penal al RM stabilește că unul dintre scopurile legii penale este apărarea împotriva infracțiunilor a persoanei și proprietății. În vederea realizării acestei sarcini, de rând cu instituirea temeiurilor și principiilor răspunderii penale, a

tipurilor de pedepse și a altor măsuri cu caracter juridico-penal pentru comiterea faptelor socialmente periculoase, însuși Codul penal stabilește care fapte reprezintă pericol pentru persoană, societate și stat și, astfel, sunt recunoscute infracțiuni. Reieșind din aceasta și având în vedere lipsa în conținutul Codului penal a articolului care ar stabili răspunderea pentru comiterea atacurilor de tip raider, poate fi trasă concluzia că protecția juridico-penală a întreprinderii, ca persoană juridică, dar și ca formă de proprietate, nu se realizează.

La ora actuală, atacurile de tip raider în țara noastră, de altfel, ca și în mai multe state învecinate, au sporit frica și neîncrederea populației, în general, și a antreprenorilor, în particular, în protecția proprietății subiecților mediului de afaceri, cât și a securității raporturilor juridice comerciale.

În acest sens, trebuie de luat în considerație că pericolul social al unei fapte se oglindește în norma juridico-penală, care, la rândul său, se materializează în articolul legii penale. Anume acesta din urmă oferă normei juridico-penale stabilitate externă și asigură acțiunea reală. Astfel, se identifică semnificația practică a incriminării faptelor de atac de tip raider.

Odată incriminată categoria dată de fapte, va permite identificarea la nivel legislativ a trăsăturilor sale specifice, ceea ce va conduce la delimitarea sa de alte fapte din domeniul economic.

Nu trebuie să trecem cu vederea faptul că o eventuală incriminare a atacurilor de tip raider într-o normă expresă va determina materializarea unui scop esențial al legii penale - prevenția unor atare acțiuni. Or, din câte observăm, deși autoritățile publice naționale încearcă să întreprindă măsuri cu caracter administrativ și civil în vederea atingerii scopului preventiv vizavi de fenomenul studiat, făptuitorii caută soluții de a le ocoli, fie legiuitorii tind a se abate de la principiile generale de drept în procesul de legiferare. Exemplu în acest sens poate servi și modificările operate prin Legea nr. 5 din 5 ianuarie 2012 și Legea nr. 31 din 7 martie 2013 la prevederile art. 15 alin.(1) din Legea instituțiilor financiare nr. 550 din 21 iulie 1995¹⁹, prin care a fost instituită regula desfășurării tranzacției de schimbare a titularului de acțiuni în cadrul băncilor comerciale în limita cotei de participare în capitalul social de cinci la sută (5%) doar cu acordul Băncii Naționale a Moldovei. Într-un caz concret, desfășurat în scurt timp după intrarea în vigoare a normei,

¹⁹ Legea instituțiilor financiare nr. 550 din 21 iulie 1995, MoldLex.

s-a acționat inteligent, atunci când, fiind respectată noua regulă, a avut loc tranzacționarea mai multor pachete de acțiuni în limita inferioară cotei de 5 procente, care vizau o bancă comercială națională cu poziție impunătoare pe piața locală²⁰.

În altă ordine de idei, la capitolul abordat, trezește întrebări proaspăta Hotărâre a Guvernului RM din 17 septembrie 2014²¹, prin care a fost avizat pozitiv proiectul de lege care impune interdicții companiilor înregistrate în jurisdicțiile off-shore de a participa în calitate de fondatori la înregistrarea în Republica Moldova a altor companii. Există rezerve la capitolul corespunderii actului normativ indicat cu prevederile art. 16 al Constituției Republicii Moldova și ale art. 1 alin.(1) din Codul civil al Republicii Moldova, care garantează egalitatea în drepturi a persoanelor, în particular, la participarea la raporturile juridice civile.

Exemplele indicate denotă insuficiența și imperfecțiunea instrumentelor administrative și civile în lupta cu fenomenul atacurilor raider.

În consecință, ideile relatate supra denotă că, în condițiile realității Republicii Moldova, fundamentul luptei eficiente cu fenomenul atacurilor de tip raider, ca atentate socialmente periculoase asupra întreprinderilor, se identifică a fi impunerea interdicției la comitere prin norma juridico-penală, materializată în articolul Codului penal.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994.
2. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18 aprilie 2002.
3. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06 iunie 2002.
4. Legea instituțiilor financiare nr. 550 din 21 iulie 1995.
5. Гаджиомаров Р. А. „Проблемы борьбы с рейдерством в России”, www.sibac.info.
6. Зенкин А. Н. „Криминалистическое понятие незаконного захвата предприятия и его уголовно-правовой аспект”.
7. Алёшин В. В., Жолобов Е. В. „Природа рейдерского захвата в уголовно-правовом аспекте” Revista „Уголовный процесс”, Moscova, 2009, nr. 8.
8. Тарханова З. Э. „Функционирование института рейдерства в РФ”, Vladikavcaz, 2008.
9. Зенкин А. Н. „Криминалистическое понятие незаконного захвата предприятия и его уголовно-правовой аспект”.
10. Богатова Е. Р. „Это страшное слово – рейдерство”, Publicația „В курсе правового дела” nr. 10, Moscova, 2007.
11. В. Урсу „Рейдерство как способ криминального передела собственности”, Legea și viața, 10.2011.
12. Кушниренко С. П. „Тезисы лекции для надзирающих прокуроров на тему „Прокурорский надзор за расследованием рейдерства”, Академия Генеральной Прокуратуры РФ, Sankt-Peterburg, 2007.
13. Григорьев А. И. „Уголовно-правовые аспекты оценки рейдерства”, <http://www.samoupravlenie.ru/35-10.php>.
14. Смирнов Г. К. „Проблемы применения и совершенствования уголовного законодательства России в сфере противодействия рейдерству”, Revista „Российская юстиция” nr. 12, 2009.
15. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_komitis_site.
16. Oxford Dictionares: British and World English Dictionary.

²⁰ <http://protv.md/stiri/politic/situatie-alarmanta-la-moldova-agroindbank-7-firme-necunoscut-1.html>.

²¹ http://www.publika.md/se-anunta-zile-negre-pentru-comaniile-off-shore-care-vor-sa-activeze-in-moldova--ce-masuri-a-in-treprins-guvernul_2089061.html.

Victor Volcinski - nume ce se asociază cu Facultatea de Drept a USM

De la înființare, în anul 1959, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova a avut printre profesori nume de rezonanță ale științei juridice. Șapte ani mai târziu de la fondarea ei, avea să termine această facultate un tânăr, numele căruia actualmente se asociază cu facultatea pe care a absolvit-o.

Domnul Victor Volcinski s-a născut la 22 aprilie 1933 în comuna Bădragii Vechi, județul Hotin, Regatul României. După studiile începătoare, în anul 1959, viitorul om de știință a absolvit Școala medie nr. 3 din or. Bălți. În anul 1966 a absolvit Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova. Între 1971-1973 face doctorantura la Catedra Drept Civil a Facultății de Drept a Universității „M.V. Lomonosov” din or. Moscova. Tot aici, în 1973, susține teza de doctor în drept – Dreptul de proprietate nematerial al întreprinderilor (Неимущественные права хозяйственных организаций – rus).

Activitatea profesională o începe în 1967 la Catedra Drept civil și Procedură civilă a Facultății de Drept a USM, parcurgând toate treptele unei cariere de universitar: lector-asistent, din 1969 – lector superior; șef al Catedrei de Drept civil și decan și Facultății de Drept, 1973-1990; șef al Catedrei Drept internațional și Drept al Relațiilor Economice Externe, 1990-1992; șef al Catedrei Drept al Antreprenoriatului, 1997-2004; profesor universitar la Catedra Drept al Antreprenoriatului, din 2004; iar din 2008 - șef al Catedrei Drept privat. În perioada 1994-1997 deține funcția de șef al Catedrei Disciplini juridice la ASEM.

Timp de doi ani, 1992-1994, a fost prim adjunct al Ministrului Educației și Științei din Republica Moldova. Profesorul Volcinski deține funcții conexe activității științifice; membru al Consiliului Superior al Magistraturii din Republica Moldova, 1995-2000; președinte al Consiliului Metodic și de Control al Centrului Republican de Reciclare a lucrărilor Justiției, 1995-2002; membru al Consiliului Executiv al Uniunii Juriștilor din Republica Moldova, 2001-2005; din 2008 este membru al Comisiei de expertiză a Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare.

Profesorul Victor Volcinski a participat la elaborarea mai multor acte legislative: din 1992 este expert consultant al diverselor organizații nonguvernamentale din Republica Moldova; membru al grupului de

lucru pentru elaborarea proiectului Codului Civil - model pentru țările CSI, 1994-1996; membru al grupului de lucru pentru elaborarea Codului Civil al Republicii Moldova, 1998-2001; din 1998 - arbitru al Arbitrajului Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrial a Republicii Moldova; din 1999 - arbitru al Arbitrajului de pe lângă Agenția de Stat pentru Protecția Proprietății Industriale; din 2002 - expert al Comisiei Europene pentru Combaterea Rasismului și a Intoleranței în Europa (ECRI), Strasbourg, Franța; membru al Comisiei speciale pentru definitivarea proiectului Codului Civil al Republicii Moldova, 2000-2002.

De-a lungul carierei sale, a publicat peste 90 de lucrări științifice și științifico-metodice în domeniile: Drept civil, Dreptul familiei, Dreptul internațional privat, Dreptul comercial internațional, Apărarea Drepturilor omului, Dreptul proprietății intelectuale...

Cu prilejul aniversării jubileului de 80 de ani al domnului Prof. Dr. Victor Volcinski, Institutul Național al Justiției, în colaborare cu Universitatea de Stat din Moldova, Fundația Germană pentru Cooperare Juridică Internațională (Fundația IRZ) și Asociația Judecătorilor din Moldova, a organizat o conferință științifică internațională cu genericul „Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice: tradiții, actualitate și perspective”.

Distincții: Pentru merite deosebite în dezvoltarea învățământului juridic, contribuție la pregătirea specialiștilor de înaltă calificare în domeniul dreptului și activitate metodico-științifică prodigioasă, domnului Victor Volcinski a fost decorat cu cea mai înaltă distincție a R. Moldova - Ordinul Republicii (2010), deținând, totodată, medaliiile Veteran al muncii și Meritul civic. I s-a conferit titlul onorific „Om Emerit” (2013).

*Mihai Tașcă,
doctor în drept*